4

Sosyalist Birlik

SOSYALİSTLERİN BİRLİĞİ
Çağatay Anadol-Korkut Boratav-Metin Çulhaoğlu-Saim Koç

Mehmet Gündüz	pekin baharına selam
Zehra Başar	kadın kurultayında iki ayrı dünya
Oral Çalışlar	SP sürecinin noktalanması
Halil Berktay	SP kongresi üzerine birkaç not
Salih Ural	kanatlı bir partiye eleştirel bakışın ilk ipuçları
Semih Lim	''şeytan ayetleri'' olayı
G. Zavoronkov	bir devrimcinin portresi : pyatnitsky

HAZİRAN 1989 2500 TL

TÜSTAV

cem yayınevi

Rafet Ballı
SOSYALİST SOL KONUŞUYOR

Taner Akçam ☐ Mehmet Ali Aybar
Hüseyin Balkır ☐ Oya Baydar
Oral Çalışlar ☐ Atilla Coşkun
İlkay Demir ☐ Necmi Demir ☐ Paşa Güven
Ferit İlsever ☐ Ahmet Kaçmaz ☐ Sefa Kaçmaz
Mehmet Karaca ☐ Dursun Karataş
Atilla Keskin ☐ Haydar Kutlu
Ertuğrul Kürkçü ☐ Oğuzhan Müftüoğlu
Doğu Perinçek ☐ Osman Sakalsız
Nihat Sargın ☐ Veysi Sarısözen
İbrahim Sevimli ☐ TDKP Merkez Komitesi
Ercan Toprak ☐ Bülent Uluer
İrfan Yavru ☐ Ziya Yılmaz
R. Yürükoğlu

2. BASIM

·NURUOSMANİYE CAD. KARDEŞLER HAN 1/3 CAĞALOĞLU - İSTANBUL Tel: 526 97 42

TÜSTAV
ARŞİVİ
Umur Coşkun
Bağışı

Haziran 1989/4

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGİ

Sahibi ve Yazılışleri Müdürü
Atilla Aytemur

Yazı Kurulu
Yavuz Alogan, Atilla Eytemur, Zehra Başer, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Necmi Demir, Hürriyet Karadeniz, Feyyaz Kurşuncu, Nurgül Şahin.

Yönetim Yeri
Babıali Caddesi 19/11 Cağaloğlu/İstanbul Tel: 527 03 99

Ankara Temsilcisi
Halil Berktay
P.K. 249 Kavaklıdere/ANKARA

Avrupa Temsilciliği
Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel: (20) 88 10 26

Banka Hesap No
Hürriyet Karadeniz
1069304 İş Bankası Türbe Şubesi Cağaloğlu/İstanbul

Yazışma Adresi
P.K: 1164 Sirkeci
(34437)/İSTANBUL

Abone Koşulları
6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone
60 DM

Basıldığı yer
Uygun Basın ve Ticaret Ltd.Şti.

Dağıtım
GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler
Papirüs Basım
Tel: 527 03 99

sosyalistlerin birliği
Ç.Anadol-K.Boratav-M.Çulhaoğlu-S.Koç 3

pekin baharına selam - M.Gündüz 15

kadın kurultayında iki ayrı dünya - Z.Başar 18

kadın kurultayı değerlendirmeleri 24

SP sürecinin noktalanması - O.Çalışlar 35

SP kongresi üzerine birkaç not - H.Berktay 44

kanatlı partiye eleştirel bakışın ilk ipuçları - S.Ural 50

bir devrimcinin portresi - G.Zavoronkov 59

dini fanatizm ve edebiyat - Semih Lim 64

sosyalizmde yenilenme ve birlik - D.Türkay 69

kitaplar 76

mektuplar 80

TÜSTAV

okurlarımız yeni yazı kurulunu seçti

Sosyalist Birlik dergisi, ilk sayısında yayınladığı 'Başlarken' yazısında şunları söylüyordu: "Dergimiz kendi konumu içinde, demokratik, inisiyatifi geliştirici bir anlayışla; gerçek karar verenin ve yönetenin bu dergiyi yaratanlar olması gerektiği anlayışıyla yayın hayatına başlamaktadır. Yazı Kurulumuz dergiye katkısı olanlarca seçilecektir. Şimdiki Yazı Kurulu, böyle bir seçim gerçekleştirilene kadar, geçici olarak görevi üstlenmiştir. Dergiyi yaşatanların, gerekli gördükleri an tüm Yazı Kurulunu veya tek tek üyelerini değiştirebilmelerini; derginin siyasi çizgisi konusunda, bir izleyici gibi değil, aktif, katılan ve karar veren bir rol oynamalarını amaçlıyoruz."

Verdiğimiz sözü yerine getirdik. 13 Mayıs 1989 günü dergimizin sahibi Atilla Aytemur'un çağrısı üzerine, 100'den fazla okurumuz İstanbul'da biraraya geldi. Türkiye'nin çeşitli illerinden toplantıya katılan temsilci arkadaşlarımız, dergiye ilişkin görüşlerini bu toplantıda ifade ettiler. 50'ye yakın konuşmacı, sosyalistlerin önündeki süreci ve Türkiye'nin siyasi durumunu tartıştılar, önerilerini dile getirdiler. Derginin mali durumu ve satış rakamları incelendi. Sosyalistlerin birliği konusunda o güne kadar atılan adımlar değerlendirildi ve daha sonra neler yapılması gerektiği üzerinde görüşler belirtildi. Sosyalist dergilerin, çeşitli konularda yaptıkları işbirliği, dayanışma ve eylem birliği örnekleri anlatıldı. Sosyalistlerin birliği konusunda yerel planda ne gibi girişimlerde bulunulabileceği ve bu konuda yürütülen çabalar örnekleriyle aktarıldı.

10 saate yakın süren canlı ve coşkulu toplantının sonunda, derginin tüm okurlarca nasıl denetlenebileceği noktasında görüşler oluşturuldu ve Yazı Kurulu seçimi yapıldı.

23 adayın önerildiği seçim sonunda şu arkadaşlar Yazı Kurulu'na seçildiler: Yavuz Alogan, Atilla Aytemur, Zehra Başar, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Necmi Demir, Hürriyet Karadeniz, Feyyaz Kurşuncu, Metin Özuğurlu ve Nurgül Şahin.

Yeni dönemde, yeni bir çalışma heyecanı içinde hepinize merhaba diyoruz.

Sosyalist Birlik

sosyalistlerin birliği

Bu sayımızdan itibaren sosyalist solda yeni bir soruşturma başlatıyoruz. Sosyalist solun önde gelen isimlerine, marksistlerin birliği ve yasal parti konusunda sorular yönelttik.

Oral Çalışlar ve Halil Berktay arkadaşlarımız, Görüş *dergisi Genel Yayın Yönetmeni Çağatay Anadol, Profesör Korkut Boratav,* Gelenek *dergisi Genel Yayın Yönetmeni Metin Çulhaoğlu ve* İşçi Dünyası *gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Saim Koç ile görüştüler.*

Soruşturmayı önümüzdeki sayılarda sürdüreceğiz.

çağatay anadol: "taban bütünüyle birlikçi"

***Oral Çalışlar:** Birlik açısından bugünkü durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Çağatay Anadol: 1960'lı yılların sonunda sosyalist harekette hızlı bir dağılma süreci yaşandı. Yaşları henüz otuza varmamış insanlar sosyalist mücadelenin bütün sorunları hakkında düşünmeye ve geleneğin kendilerine sunmadığı ideolojik, politik, örgütsel köşe taşlarını oluşturma çabası içine girdiler. Şüphesiz bu iş için hiç hazırlıklı değildiler. Kendi göbeklerini kesme zorunda kalmaları kendi seçimleri değildi. Doğal ki "göbek kesmenin" ne tekniğini ne de sanitar koşullarını biliyorlardı. Bu yüzden de etkileri günümüze kadar süren birçok iltihaplanmaya da neden oldular. Diyebiliriz ki, günümüzde varolan tüm sol siyasi akımlar bu "kendi göbeğini kesme" sürecinin ürünleridir.

Dünyadaki gelişmeler bu parçalanma sürecine eşlik etti, bu süreci hızlandırdı ve katılaştırdı.

Siyasi yelpaze aynı rengin birden fazla akım tarafından doldurulmaya çalışıldığı bir görünüm aldı. Her akım birinci hedef olarak o rengin tek sahibi olmayı, ikinci hedef olarak diğer renklere sirayet etmeyi amaçladı. Bu da akımlar arasında diyaloğun kopmasına, gerginliklerin yoğunlaşmasına yolaçtı. 70'li yıllar bu sürecin oldukça acı anılarıyla yüklü hale geldi.

Bir yandan belli bir tevazu kaygısıyla ve günümüzün birlik havasına uygun davranma telaşıyla, bir yandan da tarih malzemesini mümkün mertebe olduğu gibi aktarma sorumluluğuyla tereddüt ediyorum ama, yine de sorumluluğum ağır basıyor ve benim de bir mensubu olduğum Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin bu dönemde öncelikle kendi yelpaze renginde

birlik için, yelpazenin diğer unsurlarıyla da işbirliği ve dostluk için elinden geldiğini yaptığını ifade etme gereğini duyuyorum.

O zamanlar, hemen her siyasi akım "burnundan kıl aldırmaz" bir psikoloji içindeydi, kendisini ana Marksist akım, yegane komünist akım olarak, geride kalanları da küçük burjuva eğilimlerinin çeşitli versiyonları olarak görüyor ve gösteriyordu. Her siyasi akım, dışına kapalı bir biçimlenme almıştı ve esas işlevini proletaryanın iktidara ulaşmasını "engelleyen" rakip siyasi akımların tasfiyesi olarak görüyordu. Açıkça söylemek gerekir ki, tarihsel sürekliliği olan bir parti içinde süzülesüzüle, pozisyonları hak ede hak ede kadrolaşmış bir hareket yerine, tarihi bir marangoz hatasıyla "kendi" siyasi yapısının başına geçivermiş kadroların, bu pozisyonlarını ebedileştirme güdüleri de sürecin olumsuzluklarına büyük katkı yapmıştır ve bu güdü bugün bile etkilerini, birliğin önündeki engel niteliğini sürdürmektedir.

Kitleler, birbirleriyle boğuşmayı esas işlevleri haline getirmiş bu siyasi yapılara güven duymadılar, tek tek yapılar aparatlarının değirmen taşları arasına yeterli miktarlarda akan ve nitelik değiştirerek una dönüşen buğdaylardan mahrum kaldı. Taşlar birbirlerine sürtünmeye başladı. Parçalanma büyüdü.

Bir müsibet bin nasihatten yeğdir misali yurdumuzda da hükmünü yürüttü ve 12 Eylül rejimi tüm siyasi akımları, tüm mensuplarıyla düşünmeye, pozisyonunu gözden geçirmeye, iddialarını niye gerçekleştiremediklerini araştırmaya itti: Belli bir olgunlaşma yaşandı. Ama elbetteki süreç *eşitsiz* gelişti. Bu eşitsizliğin daha çok, akımların yönetici kadroları için geçerli olduğunu, tabanda ise bir *eşit* gelişimden sözedilebileceğini düşünüyorum. Denilebilir ki, Türkiye Marksist hareketinin dayandığı taban bütünüyle *birlikçi* bir nitelik kazandı. Şimdilerde ise tabanın *ilkesel* birlikçi eğilimi ile yönetim pozisyonlarının bazı bölümlerinin başka çare kalmadığı için üstlendikleri *pragmatik* birlikçi eğilim arasında bir çelişki, hem de uzlaşmaz karakterde bir çelişki sözkonusudur. Bu çelişki, ya her yerde taban eğilimlerine denk düşen yönetimlerin oluşmasıyla, ya parçalanmayla çözümlenecektir.

Bugün birlik sorununun temel dramı budur. Birliğin objektif koşulları tamamiyle olgundur, ama sübjektif koşullarında eşitsizlikler mevcuttur.

Tutuculuk henüz tamamiyle yenilememiştir. Ama kaderi besbellidir. Tutuculuğun asıl tehlikesi kendileri batarken mümkün olduğu ölçüde çok sayıda kadroyu da heder etme potansiyelidir. Batacaklardır. Görev, yüzme bilmeyenlerin, kendilerini kurtarmaya çalışanları da dibe çekmesini engellemek olarak ortaya çıkmaktadır.

kurucu kongre

Oral Çalışlar: Bugün birlik için neler yapılabileceğini düşünüyorsunuz?

Çağatay Anadol: İlk önce tanımlayalım: Görevini kapitalizmden sosyalizme geçiş çağına kendi enternasyonalist katkısını gerçekleştirmek olarak belirlemiş, güncel mücadeleyi bu hedefle bütünleştirmiş, varolan sosyalizme eleştirel bir saygı temelini benimsemiş, kitlesel, iç işleyişi sosyalist çoğulculuk temelinde demokratik, tüm Marksist aydınların, tüm ileri işçilerin, sosyalizme inanmış gençlerin, kadınların, tüm emekçilerin bu *benim* partim diyebileceği bir parti.

Öyleyse sözkonusu olan yeni ve birleşik bir yapının kuruluşunu gerçekleştirmektir. Bunun da somutu bir kurucu kongreye ulaşmaktan başka birşey değildir.

TSİP ile TBKP'nin yakın zaman önce ulaşılabilmiş bir mutabakatı var: Olanaklı en geniş Marksist çevrelerin elbirliğiyle bir program oluşturmak, herkesin "kendi evi" olarak göreceği bir parti inşa etmek. Bunu fiile çıkarmak için ne bekliyoruz?

Benim önerim şudur:

1- Böyle bir projeye katılmak isteyen tüm Marksist çevre, grup ve sol kamuoyunun güven duyduğu kişileri biraraya getirmeliyiz.

2- Bunların arasından bir program hazırlama komisyonu oluşturmalıyız.

3- Hazırlanacak program taslağı, içinde, üzerinde mutabakat sağlanamamış konular varsa bunlarla ilgili alternatif yazımların da bulunduğu bir program sepeti halinde kamuoyuna iletilmelidir.

4- Marksist potansiyelin canlı olduğu her ilde program tartışma panelleri düzenlenmelidir.

5- Bu tartışmaların ışığında komisyon, tas-

lağı elden geçirmeli ve tekrar tartışmaya sunmalıdır.

6- Her ilden tartışmaya katılmış Marksistler, diyelim on kişiye bir delege hesabıyla, kendi delegelerini seçmelidirler. Bu yapılırken hem her eğilimin temsili, hem de eğilimlerin kendi ağırlıklarının yansıması gözetilmelidir.

7- Ankara'da toplanacak Kurucu Kongre program ve tüzüğü kesinleştirmeli, Kurucular Kurulu'nu saptamalıdır.

8- Kurucu Kurul, Partinin kuruluşuyla ilgili tüm belgeleri İçişleri Bakanlığına vererek partinin tüzel kişiliğini resmileştirmelidir.

141-142 ve yasal parti

Oral Çalışlar. Parti konusunda 141. ve 142. maddeler kalkmadan, kurulamayacağı iddiasında olanlar var.

Çağatay Anadol: 141. ve 142. maddelerin böyle bir partinin gerçekleştirilmesine bir engel teşkil ettiğini düşünenler de vardır. Bu arkadaşlarımız iki kaygıyı dile getirmektedir:

1- 141. ve 142. maddelerin kaldırılmasının tarihsel olanakları doğmuştur. Bunun değerlendirilmesi gerekir. Böylece Marksist hareket, üzerindeki bir Demokles kılıcından kurtulmuş olacaktır.

Şahsen bu tarihsel olanakların doğduğuna pek kani değilim. Çünkü Demokrasi kazanılan bir olaydır, demokratik haklar da böyledir. Örgütsüz kitlelerin böyle kazanımları hakedecek duruma geldiğini düşünmüyorum. Ama varsayalım ki ben yanılıyorum. Öyleyse çare bu "tarihsel olanağı" değerlendirmeye çalışmak ve bir optimal zaman süresi içinde bunun olup olamayacağını görmektir. Zaten benim önerdiğim partileşme süreci bir ile bir buçuk yıllık bir çalışmayı öngörmektedir. Bu süre aynı zamanda ünlü maddeleri kaldırmak için elden gelenin esirgenmeyeceği bir dönem olarak değerlendirilebilir. Süre sonunda -ki 1990 sonbaharını kastediyorum- maddeler ya kalkmıştır, ya kalkmamıştır. Her iki halde de parti kurulur.

2- Bugün 141-142. maddelerin siyasi haklarından mahrum ettiği veya hapse tıktığı veya kaçaklığa, politik göçmenliğe mecbur bıraktığı deneyimli kadrolar, kurulacak partide yeralamayacaklardır. Bu da hem büyük bir eksiklik yaratacak, hem de bu arkadaşlar açısından illegaliteyi sürdürme gerekliliğini doğuracaktır.

İtirazın birinci bölümü haklıdır. Ve bunun önemli mahzurlar yaratacağı da doğrudur. Ama hangi mahzuru daha önde tutacağız? Türkiye siyaset alanını sadece burjuvazinin at koşturduğu alternatifsiz bir alan olarak bırakmayı mı, yeni yetişen kuşaklara, yığınlara bir yasal partiyle seslenemediğimiz için ulaşamamayı mı yoksa bir bölümümüzün- bu arada benim de- kurulacak partide yönetsel veya diğer pozisyonlarda bulunamamamızı mı? Kişiler için illegalite olmaz.

Oral Çalışlar: Yasal partiyi birlik ekseni olarak görmek istemeyenler sürece nasıl katılacaklar?

Çağatay Anadol: Bir yasal partiyi bugün için, özellikle kendi iç süreçleri açısından uygun görmeyen arkadaşlarımız da vardır. Olay, yasal parti konusunda bir senkron gerektirmektedir. Bazı arkadaşlarımızla bu senkron henüz kurulmamıştır, oysa bize göre bu arkadaşlarımız Marksist hareketin çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Demek ki yapılacak iş birlik sürecinde bir kademelenme yaratmak, öncelikle senkronu sağlamış olanları birleştirmek, ama işin tamamlanması için gerekli çabalardan, dostluk, yakın işbirliği ve diyalogdan vazgeçmemek. Zaten ana dili farklı olan Marksistlerin birliğini sağlamak için de bir senkron çabasına ihtiyaç vardır. Demek ki, birlik merhaleleri olan bir süreçtir.

Oral Çalışlar: Dergileri birleştirmek ya da ortak dergiler çıkarmak konusunda ne düşünüyorsunuz?

Çağatay Anadol: Siyasi perspektiflerini birleştirdiklerine inanan çevrelerin dergilerini hemen birleştirmeleri yerinde olur. Bu perspektif birleştirmenin altını çizmek isterim. Solun daha fazla "yalancı çoban" olmaya tahammülü yoktur. Ayrılmaya gebe birleşmelerden kaçınılmalıdır. Henüz yeterli olgunluğa ulaşılmamışsa sabır gösterilmelidir. Ama ortak dergiler çıkarılması daha kolay gerçekleştirilebilir. İlk elde akla gelen Marksist hareketin haftalık dergi ihtiyacıdır. Haziran başında yayınlanacak olan *Gelecek* adlı kuramsal derginin periyodunun aylığa indirilerek Marksist solun ortak dergisi haline getirilmesinin mümkün olduğunu düşünüyorum. Bu konudaki çabaların yoğunlaştırılmasını yararlı görüyorum.

korkut boratav: "birlik, fevkalâde acildir"

Halil Berktay: Sosyalistlerin birliği tartışmalarının başlamasından dört yıl sonra bugün, bu soruna nasıl bakıyorsunuz?

Korkut Boratav: Belki ilk tartışılması gereken sorun, Türkiye'de Sosyalist Sol'un birliğinin ne derece gerekli ve ne derece gündemde olduğu.

Bana göre bu, fevkalâde acil olarak gündemdedir. Türkiye'de egemen sınıflar ve düzen partileri, bir dağınıklık ve hatta belki de kendi içlerinde bir kriz dönemine girmişlerdir. Sosyalist Sol'un ise, siyasi hayata damgasını vurmak açısından mevcut olmaması ve bundan doğan boşluk, ülkenin siyasi hayatında fevkalâde ağır sorunlara yol açmaktadır. Bugün düzen partilerinin içlerinde meydana gelen problemler, özellikle SHP'nin hızla tutucu bir çizgiye yönelmesi ve sol kanadının felç olması şeklinde özetleyebileceğimiz süreç, Sosyalist Sol'un herhangi bir legal örgütlenme içinde Türkiye toplumunun önüne çıkmamış olmasının SHP'nin solunda bıraktığı boşluktan kaynaklanıyor.

marjinal konum, büyük potansiyel

Daha farklı bir ifadeyle, şunu söyleyeyim: Türkiye'de sosyalizm eğer birleşebilirse, toplumun gidişine damgasını vuracak güçlü bir akım olacaktır. Eğer dağılırsa, marjinalleşmiş, etkisiz ve halk kitlelerinin özlemlerine yanıt verecek mesajları hiçbir zaman üretemeyen, bir dizi hareketin toplamından dahi oluşmayan bir isim olarak kalacaktır.

Buradaki kritik nokta ve belki de en acı olan nokta, şudur: Sol, potansiyel olarak çok güçlüdür. Birleştiği takdirde, Türkiye'nin fikir hayatına, siyasi hayatına, Türkiye toplumunun gündeminin oluşturulmasına, kesin olarak damgasını vuracaktır. Hatta daha öteye giderek şunu söyleyebilirim: Gündemi belirleyen bir hareket, toplumun gidişini, iktidar olmadan da etkileyebilir. Muhalefeti de etkileyecektir, iktidarı da etkileyecektir. Bu derece güçlü görüyorum, potansiyel olarak. Bu güç, esas olarak halk kitlelerinin özlemlerinden gelen, potansiyel bir güç. Bu gücü realize edebilmenin yolu, sadece birliktir, bence.

iki basit koşul: yasallık, sosyalistlik

Halil Berktay: Peki, nasıl ve kimlerin birliği?

Korkut Boratav: Ben legaliteyi, yani yasallığı, vazgeçilmez bir önkoşul olarak ortaya koyduktan sonra (ancak, yasallığın gerçek bir yasallık şeklinde yorumlanmasını da tekrar vurguladıktan sonra), herhangi bir diğer koşul aranmayacak bir sosyalistlerarası birliğin önerilebileceğini düşünüyorum.

Yasallıkla ilgili ilk ifademden kastettiğim, şudur: Böyle bir kuruluşa katılan, diyelim ki önce girişim heyetini, daha sonra partinin yönetimini, daha sonra da üyelerini oluşturan herkes, geçmişte giymiş oldukları takkeleri bırakarak buraya girmelidir. Yani özellikle herhangi bir diğer örgütün emrinde veya onun mensubu olmadan bu partiye girmelidirler. Tabiatıyla bu, aslında şu anlama da geliyor: Böyle bir partiye, böyle bir kuruluşa üye verecek olan diğer örgütler, kendilerini dağıtmalıdırlar, gereken anlaşma ve kuruluşa ilişkin formüllerde fikir birliği oluştuktan sonra.

Başka herhangi bir önkoşul aranmamalıdır. Şu şart hariç: "Sosyalist olmak" diye bir fikir ifade ettim. Yasallık sorununu iyi-kötü çözdükten, daha doğrusu yasallık formülü etrafında bir fikir birliğine ulaştıktan sonra --ki, bunun mümkün olacağını sanıyorum-- hangi ölçüt ortaya atılırsa atılsın, onun tanımında; kimler gelsin kimler dışlansın, onun tanımında... son derece bölücü ve yıpratıcı fikir ayrılıkları olabilir. Örneğin, dünyadaki diğer, sosyalist ülkelere ilişkin tavırlar diye bir ölçüt ortaya atılsa, "kimdir bu sosyalist ülkeler?" sorusu bile bir yığın bölünmeye yol açar. "Sosyalizm nedir? Sosyalist ülke nedir?" sorusunda bile çok ciddi ayrılıklar çıkar; çıkmıştır da geçmişte.

sosyalizm alanı ve "devrim/reform" ayırımı

Halil Berktay: Bu son problem konusunda, şu yaklaşıma ne dersiniz: Yeryüzünde geniş bir sosyalizm alanı vardır ve devrim yapmış bütün ülkeler, bu sosyalizm alanına dahildir. Türkiye'nin birleşik Marksist partisi, bu sosyalizm alanının hiçbir unsurunu dışlamaz, yaşanan sosyalizm deneylerine, hem dostça, hem de özgür, bağımsız ve eleştirel bir tarzda yaklaşır... Böyle bir perspektif kabul edilebilir mi?

Korkut Boratav: Bu ifade ettiğiniz yaklaşım, mesela benim kendi görüşüme yakın bir açıklama biçimi. Ama bu söylediğiniz birleştirme formülünü farklı şekilde ifade edenler de olabilir. Denebilir ki: Dünyada bir sosyalizm deneyimi, veya sosyalist devrimler deneyimi ve birikimi olduğunu kabul ediyoruz; asgari olarak bunu kabul eden insanlar, gruplar, hareketler girsin... Ben şahsen bugün dünyada bir sosyalizm alanının varolduğunu kabul eden insanlardan olmakla beraber, bunu kabul etmeyen ama sosyalizmi insanlığın kurtuluşuna gidecek bir yol olarak benimseyen grupların da katılacağı bir genişlik düşünüyorum. Böyle bir şeyi özlüyorum. Tabii diğerlerinin de aynı genişliği göstermesini beklemek koşuluyla. Yani tekrar ifade edeyim: Şu sizin aktardığınız görüş dahil herhangi bir sınırlama girişiminin yaratacağı sorunlar, çözeceği sorunlardan fazla olacaktır.

Bunun dışında, diyelim "devrimciler buraya -- reformcular dışarı" ayırımı da, başka şeylere dönüşebilecektir. "Devrimcilik ne demek, reformculuk ne demek" sorusunu bugün teorik olarak tanımlamak mümkün. Fakat hangi grup, hangi hareket ve hangi siyasi eğilimlerin "devrimci", hangilerinin "reformcu" olduğunu ve bu ayrımın ne kadar süreceğini tanımlamak, çok zor. Bunun yerine Sosyalist Sol, kendisini sosyal demokrasiden belirgin bir şekilde ayırmalı. Yani "Devrimcilik/reformculuk" kavgasını kendi içinde yapmadan önce, sosyal demokrasi ile arasındaki sınır çizgisini çok iyi tanımlamalı. Bu, sosyal demokrasinin içinde yer alan, fakat aslında sosyalizmin insanları olan gruplara da bir davet anlamını taşır.

Bana göre bu işlerin kestirmeden ve kökten çözümü, insanlığın kurtuluşunu Sosyalizmde gördüğünü ifade eden herkesin böyle bir harekete katılmasını davet etmek ve sağlamak olmalıdır.

kısa program, ayrıntılı tüzük

Halil Berktay: Bu, çok geniş fikir farklılıklarını baştan program-içi kabul etmek anlamına gelmiyor mu?

Korkut Boratav: Evet, bu geniş çatının içinde plüralizm hakim olmalı; yani sosyalizme ilişkin farklı görüş ve tavırları olan hep grup, kendi görüşlerini koruyarak girmeli. Böylece partinin bünyesinde plüralizm, yani fraksiyonların çokluğu mümkün olmalı ve bunu eylem birliği ile birleştirecek, uzlaştıracak çok ayrıntılı bir tüzük hazırlanmalı. Bireylerin ve cereyanların kendi görüşlerini oluşturma, yayma ve diğerleri ile tartışma imkanlarını teminat altına almak, ancak bunlara rağmen partinin bir parti olarak hareket edebilme modalitelerini de düzenlemek, çok ayrıntılı bir tüzüğü gerektirir.

Program ise, çok geniş bir çatıyı oluşturması hedefleneceği için, kısa ve herkesi birleştirecek bir program olmalı. Hatta bana kalırsa bir-iki sayfalık, birkaç maddelik bir program olmalı diye düşünüyorum.

Nihayet şunu hemen dikkate alalım: Yasal alana çıkmak, artık Siyasi Partiler Kanunu'na tabi olmak demektir. Dolayısıyla, "Programı benimsiyorum" diyen herkesi üye alması gerekecektir. Bu da bana göre, plüralist bir yapı içinde, fraksiyonların olduğu bir yapı içinde, partiye büyük bir canlılık unsuru getirecektir. Fraksiyonlar ve gruplar, kendi güçlerini arttırmak için tabana, kitleye gidecekler ve kendi görüşleri aracılığıyla partiye insan kazandıracaklardır. Dolayısıyla, geniş kitlelere giden bir çalışma ile görüşlerinin egemen olmasını sağlamaya yöneleceklerdir.

Şimdi açıkça şunu söylemek lazım: Herhangi bir hareket, grup, akım, "Bende bu güç yoktur; ben geniş kitlelere, emekçi halka,parti tabanına kendi görüşlerimi kabul ettirme gücünden yoksunum" diye düşünmüyorsa, kendine güveniyorsa, o zaman bu çoğulculuğu kabul etmesi gerekir.

sağlıklı sınama, pratik içinde

Halil Berktay: Birleşmek, bu yolla kitlelere

açılmak ve böyle bir çoğulcu yapı, aynı zamanda --eğer varsa-- bir "devrimcilik/reformculuk" ayrışmasını da sağlıklı bir şekilde yaşamaya olanak sağlar mı?

Korkut Boratav: Evet, tabii şunu söyleyeyim: Kitle tabanına açılmak, tek başına devrimcilik garantisi sağlamaz. Reformcu hareket, tarihte özellikle kitle tabanı üzerinde doğmuş ve gelişmiştir.

Ama eğer "devrimcilik/reformculuk" ayırımı gerçekten bugünün meselesi değilse, bu ayırımı güdenler bunu geniş kitlelere anlatmada başarılı olamayacaktır. Bir "devrimcilik/reformculuk" ayrışması anlayışı, Türkiye'deki sınıf dengeleri ve mücadelelerinin bugünkü sorunuysa, geniş kitlelere bunu anlatma imkanı bulunacaktır. Dolayısıyla bu tezlerin, bu ayırım çizgisinin doğruluğu veya yanlışlığını sınamanın tek alanı, pratiktir. Yani, geniş kitlelerle olan ilişkiler ve onları partiye çekerek sağlanacak mücadele ve fikir tartışmaları alanıdır, diye düşünüyorum.

işler iyiye gidiyor

Halil Berktay: 1985 ile karşılaştırdığınızda, bugünkü durumu nasıl görüyorsunuz?

Korkut Boratav: Bir yerde galiba bugünden yarına bu işin olacağını düşünmek biraz aşırı iyimserliktir ama, bu doğrultuda bir hayli olgunlaşma belirtisi olduğunu sanıyorum. Bundan beş yıl öncesinin derin bölünme çizgilerinin bugün pek de yoğun olmadığını görmek insanı sevindiriyor.

metin çulhaoğlu: birlik yolunun ufak tefek taşları üzerine

Türkiye'de marksist solun birliği konusunda bugüne dek pekçok şey söylendi. Söyleyenler arasında sürekli yazarı olduğum *Gelenek* ile kendim de bulunuyorum. Birlik konusuna ciddiyet ve umutla bakan biri olarak, daha önce yazdıklarımı ve söylediklerimi yinelemeden, bugün için önemli gördüğüm birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Şöyle başlayabileceğimi sanıyorum: Marksist solun birliği konusunun gündeme yerleşmesi, sosyalist hareket adına olumlu bir gelişmenin göstergesidir. Bugün marksist solda birlik kavramına farklı biçimlerde yaklaşılsa ve bu kavramın pratik karşılığı olarak farklı açılımlar önerilse bile, gelinen noktayı olumlu bulmamak mümkün değildir. Çünkü, konu hangi düzeyde ele alınırsa alınsın, ortada bence olumlu bir kabulleniş vardır. Türkiye sosyalist hareketinin birikmiş ve yeni sorunlarının, tek tek yapılanmaların üstesinden gelemeyecekleri bir boyutluluğa ulaşmış oluşu, bu kabullenişin çerçevesini oluşturur. Burada, kaba bir özetle şunun söylenebileceği kanısındayım: Türkiye solundaki çeşitli yapılanmaların özel sorunları ve tıkanıklıkları ile genel olarak Türkiye sosyalist hareketinin yaşadığı darboğaz arasındaki örtüşmelerin giderek belirginleşmesi, birlik sorununu gündeme iyice yerleştirmişe benzemektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, bu bir *olanaktır.* Yararlanabilmek için sonuna dek zorlanması gereken bir olanak. Öyle ki, marksist kadrolarca hakkı verilemediği, bu doğrultuda öznel çabalara hatta özverilere hazır olunmadığı takdirde, belki de çok önemli bir şans daha yitirilmiş olacaktır.

İşte, bu olanaktan yararlanabilmede önümüze çıkabilecek engeller neler, nasıl aşılabilir, kısaca bunlara eğilmeye çalışacağım.

Çok genel bir çerçeveden yola çıkacak olursak, ilk kritik nokta şu oluyor: Marksist solda bugün görülen ve hepimize "oh, nihayet" de-

dirten dışa açıklık, tartışma ve görüş alışverişi ortamı, kendi haline bırakılmayıp mutlaka *yönlendirilmeli*, mutlaka *örgütlenmelidir*. Belirli ortaklıklar temelinde oluşturulmuş platformlar aracılığıyla marksist kadroların mevcut tartışmaları etkilemeye, yönlendirmeye ve eğer mümkünse örgütlenmeye çalışmaları, bence karşımıza çıkan ilk zorunluluk oluyor. Ek olarak ve özellikle vurgulamak istiyorum: Bu yalnızca belirli bir örgütsel-siyasal birlik perspektifine denk düşen, ancak ona uyan bir zorunluluk da değildir; "birlik"ten ne anlaşılırsa anlaşılsın, yukarıda sözü edilen anlamda bir *kolektivite* hepsi için tek tek geçerlidir.

Bunun temel nedenleri üzerinde durmak istiyorum.

Birincisi, Türkiye sol hareketinin değişik odaklarında gerçekleştirilen teorik-pratik üretimin mutlaka *terbiye edilmesi* gereğiyle ilgilidir. "Terbiye" sözcüğünü elbette etik değil, "digestive" bir anlamda kullanıyorum. Başka deyişle dünya ve Türkiye sosyalist hareketinin sorunlarına ilişkin olarak gerçekleştirilen özel üretimler kolektif bir yapının tezgâhından hiç geçmezlerse, özgün olarak taşıdıkları ışıltı ne olursa olsun, hem bütünsel tutarlılık hem de operasyonel ve politik olma şanslarını büyük ölçüde yitireceklerdir. Özetle, kolektiviteyi, teori üretimini teoride volontarizme gitmekten alakoyacak bir yardım eli olarak düşünüyorum en başta. Türkiye solunda çeşitli odaklarda gerçekleştirilen ürünlerin ışıltılarını ve potansiyelerini gördükçe, doğrusu bir yandan umutlanırken öte yandan da "umarım yazık olmaz" endişesini duyuyorum.

Marksist solun birliğine giden yolda yönlendirme ve örgütlenmenin bir gerekçesi daha var. Kanımca bu da en az ilki kadar önemli. Türkiye sol hareketinde belirli bir kesim bugün dünya görüşsel bir arka planı olan, evrensel ve ulusal süreçlerin "özel" bir yorumuna dayanan, kimi uluslararası yönelimlerle bağlantılı ve nihayet bunların tümünü somut bir programda içselleştirmiş bir "problematik" atmıştır ortaya. Hemen belirteyim, ben problematiğin bu konuluşunu hiç benimsemiyorum. Ne var ki, benim ya da başkalarının bu problematiği benimsemiyor olmaları, kendi başına öyle çok büyük bir önem taşımıyor. Çünkü problematiği benimsemeyenler, ortaya *yeni bir almaşık* koymak yerine, duyarlı oldukları ya da reformist problematiğin en çok zaaf gösterdiği alanlarda bir tür *teorik çete savaşı* vermekle yetinirlerse, bundan ileriye yönelik olumlu sonuçlar alınabileceğini hiç sanmıyorum.

O halde yönlendirme ve örgütlenme, ortaya bütünsel ve kapsayıcı bir almaşık çıkarabilme anlamında da gerekli olmaktadır. Burada çok açık söylemekte sakınca görmüyorum: Birliğin genis kapsamda gerçekleşmesini engelleyeceği gerekçesiyle bu anlamda bir almaşık oluşturmaktan bile kaçınmak, istenilen birliğe hizmet etmek şöyle dursun, teorik tartışma alanında ilkel bir *laissez faire*'i geçerli kılarak, uçların daha da sivrilmesine yol açacaktır...

Son olarak, birlik sorununa yaklaşan marksistlerin kendi beklentilerini biçimlendirmeleriyle ilgili bir noktaya değinmek istiyorum. Bugünkü aşamada aşırı bir beklenti standardizasyonunu zorlamak, birliğe giden yolu zorlaştırmaktan başka sonuç vermeyecektir. Kesinlikle baştan savıcılık ya da kestirmecilik adına söylemiyorum; ama kimi sorunların zamana bırakılması gerçekten de en doğrusu olacaktır. Belki bir noktada, bugünden açıklık sağlanıp ortaklık kurulabilir: Birlik gibi, ödünlerin, uzlaşmaların, esnekliklerin vb. en önde rol oynayacağı bir alanda bile, gelişimin *sarmal* bir biçim alabilmesine önem verilmelidir. Kimse özel çaba göstermese bile, bunu bir yere kadar tarihselliğin kendisi zorlayacaktır. Çünkü biz farkında olalım olmayalım 20-25 yıllık bir pratik hepimizde çok şey biriktirmiş, kimi ilkeler söylemler vb. artık kendimizi tanımladığımız ayrılmaz parçalarımız haline gelmişlerdir. İnsanların birlik adına bunlardan tümüyle arınmalarını beklemek ne doğru ne de gerçekçi olacaktır. Önemli olan, bileşenlerin verili konumlarına (elbette kimi esneklikler, değişiklikler dahil) uyabileccek ilkeleri ya da standartları yakalayabilmektir. İşte "sarmal" nitelik derken bunu kastediyorum. Üstelik bu konuda umutsuz da değilim. Çünkü Türkiye solunun insanları, geçmişte üzerine titredikleri, laf söyletmedikleri ilkeleri bugün başalarını rahatsız etmeyen, başkaları için batıcı olmaktan çıkardıkları birer *manivela* olarak kullanmasını da öğreniyorlar.

Durumu özetle böyle görüyorum. Sanıyorum, biraz daha zorlarsak, iyi şeyler olacak. Hepimizin çaba göstermesi gerekiyor.

saim koç: "solda tutucular kaybetmeye mahkûmdur"

Oral Çalışlar: Türkiye'de sosyalistlerin birliği artık herkes tarafından tartışılan bir gerçeklik haline dönüşmüş durumda. Birlik konusunda çeşitli görüşmelerin yapıldığını biliyoruz. Yalnızca gruplar bazında değil, Türkiye çapında gruplar dışı sosyalistler arasında da birlik eğiliminin güçlü olduğunu biliyoruz. Bunu nasıl değerlendiriyorsun, durumu nasıl tahlil ediyorsun?

Saim Koç: Bu tartışmalar bugün yoğunlaştı ama gündeme gelişi daha eskilere dayanıyor. Hatırlanacağı gibi 1975-76 yıllarında birlik üzerine epey şey söylendi. Buna rağmen 75-80 arasında birlik adına atılmış ciddi adımların varlığından bahsedemeyiz. Bu dönemin ortalarında birlikçi söylem iyice terkedildi, herkes kendi örgütsel varlığını güçlendirmeye çalıştı. Böylece 80 12 Eylül'üne çok parçalı bir tabloyla gelindi.

12 Eylül darbesi sosyalist harekette önemli bir yenilgiye yol açtı. Örgütlerin çoğu çöktü, dağıldı. Kalanlar ise önemli güç kaybına uğradılar, 12 Eylül öncesi güçlerinin yarısından çoğunu yitirdiler. Bugün birlik tartışması sosyalist hareketin gündemine yeniden geldiyse, bu tablonun bunda belirleyici önemi olduğundandır. Bazıları bu görüşe pek katılmıyor, sosyalist hareketin cılızlığının, güçsüzlüğünün birlik için hareket noktası olamayacağını iddia ediyorlar. Şüphesiz güçlük tek başına birlik gerekçesi olamaz, ama sanırım en önemli neden, belirleyici neden budur.

Kanımca birliği zorlayan iki önemli faktör daha var. Birincisi tek tek siyasi çevrelerin sosyalizmin teorik sorunlarını kendi başlarına aşabilecek bir potansiyele sahip olmaması, dolayısıyla kendi dışlarındaki sosyalist aydınlara ihtiyaç duyulması. İkincisi, uzun yıllardır lafı edilmesine karşın pratikte çok fazla mesafe alınamayan, işçi önderlerinin sosyalist harekete kazanılmaları, sosyalizmle işçi hareketinin kaynaşması gereğidir. Bugün sosyalist hareketin tek tek parçaları sosyalizmin bu iki bileşenini, sosyalist aydınlar ve işçi önderlerini cezbedebilecek bir konumda değil. Böyle bir konumda olmadığı gibi potansiyel olarak da cazibe odağı olmaktan uzaklar. İşte sosyalist hareketin çok parçalı marjinalliğine ilaveten bu iki faktör birliği gerekli kılıyor. Bu üç faktöre bir de 12 Eylül'den bu yana gruplarından kopmuş azımsanamayacak bağımsız sosyalist kadroları da eklemek gerekiyor. 12 Eylül'ün yoğun ideolojik saldırısı sonucu bu kadroların bir kısmı artık tamamen kaybedilmiştir. Ama önemli bir kısmı koptukları gruplara güven duymasalar da devrimci marksistlerin oluşturacakları bir birliğin içine gönüllü olarak geleceklerdir. Metin Çulhaoğlu bu kadrolar için "kaya" tabirini kullanmıştı. Gerçekten de bugün bulundukları yerde kaya gibi duran bu kadroları kımıldatacak, harekete geçirecek bir manivelaya ihtiyaç var; bu manivela devrimci marksistlerin birliği olacaktır.

İşte bu faktörlerin kendisini yakın biçimde hissettirmesi nedeniyledir ki sosyalistler birlik sorununu gündemlerinin başına aldılar.

uluslararası yumuşama

Oral Çalışlar: Geçmişte uluslararası planda sosyalist ülkeler arasında bir düşmanlık vardı. Şimdi durum değişti. Eski kamplaşma ortadan kalktı. Şimdi yerini yumuşama ve dostluk aldı. Bu faktörü nasıl değerlendiriyorsun?

Saim Koç: Tabii ki dış faktörler de birlik sürecine olumlu katkıda bulunuyor. Geçmişte uluslararası planda sosyalist hareketin etkileri birlik sürecini olumsuz bir şekilde etkiliyordu. Sosyalist hareketin uluslararası plandaki bölünmesi Türkiye'deki sosyalist hareketin bir bölümünü de belirlemişti. Böyle bir ortamda sosyalistlerin birliğinin gündeme gelmesi zaten düşünülemezdi. Sosyalist ülkeler arasındaki yumuşama, etkisini geçmişte sosyalist ülkelere göre yer tutmuş gruplar üzerinde de gösterdi. Bugün belki de birlikçi söyleme en fazla sa-

hip çıkanlar bu kesimlerden oluyor.

sosyalist demokrasi, çok seslilik

Oral Çalışlar: Evet tabii. Dış bir etken olarak olumlu bir faktör oluyor. Sosyalistlerin birliği açısından olumlu bir ortam olduğunu, bunun başarı şansı olduğunu düşünüyorsun.

Saim Koç: Koşulların birliğe uygun olduğunu düşünüyorum. Eğer sosyalistler bu momenti değerlendiremez, kaçırırlarsa kanımca koşullar uzun bir süre birliği gündeme getirmemize engel olacak bir şekilde şekillenecek. Bugünkü momentte geçmişten ayrı olarak özellikle sosyalist demokrasi kavrayışındaki farklılıklar birliği daha da imkanlı kılıyor. Geçmişteki tek parti, tek doğru görüş, tek seslilik gibi görüşler bugün yerini çok parti ve çok sesliliğe bıraktı. Artık kimse, tek doğru benim, benim dışımda herkes yanlış, diyemez. Aynı program etrafında bir araya gelmek hiçbir görüş arklılığı olmayacağı anlamına gelmez. Ortak bir zeminde, farklı görüşlerle de olabilir. Yeter ki bu farklılık bizi farklı bir zemine düşürecek boyutta olmasın. Farklı görüşlerle bir arada olmayı savunmak ilkesiz bir birliği savunmak değildir. Sosyalist demokrasinin, çok sesliliğin birliği kolaylaştırıcı etkenler olduğunu düşünüyorum.

sizin kopuşunuz

Oral Çalışlar: Objektif olarak birliğin şartları elverişli. Subjektif etkenler ise belli ölçülerde olumlu, belli ölçülerde sıkıntılar var. Olumsuzluk olarak gördüğünüz neler var?

Saim Koç: En büyük olumsuzluk sosyalist demokrasi konusunda eski görüşleri aşamamış anlayışlardadır. Söylemde çok sesli görünse de özünde tek sesliliği savunur bu anlayışlar. Pratikte kendini dar grupçu çıkarların savunucusu olarak ortaya koyar. Gelişmeye kapalıdır. Mevcut statükonun korunmasından yanadır. Sosyalist hareketin marjinalliği onları fazla rahatsız etmez. Geçmişin zaaflarına yönelik eleştiriler bile bu anlayışın tepkisiyle karşılaşır. Ancak sosyalist demokrasiyi yaşam tarzı olarak benimsemiş, çok sesliliği olmazsa olmaz koşul olarak kabul etmiş anlayışlar karşısında dar grupçu, tutucu görüşlerin pek de fazla şansları olduğunu düşünmüyorum. Benzer süreçten siz de geçtiniz. Kendi içinizde bir kopuş yaşadınız. Geçmişin sorgulanması, geçmişin yanlışlarının mahkum edilmesi temelinde gelişen bir kopuştu. Bu yanıyla da gelişime açık bir kopuştu. Bugün, tutucularla, gelişmeden yana olan güçler arasında, başka bir deyişle tek sesliliği savunan anlayışlarla çok sesliliği savunan anlayışlar arasında bir mücadele, hemen her çevrede yaşanıyor. Bazı çevrelerde bugün tek seslilik hakim görüş ise de sosyalist kamuoyunda sürdürülen tartışmalar ister istemez tek sesli çevreleri de etkisi altına alacak, bu çevreler içinde de birden fazla ses çıkmaya başlayacak. Değişimden yana olanlarla tutucular arasında süren bu çatışmayı tutucular kaybetmeye mahkumdur. Gelişme onları kendi küçük dünyaları içine hapsederek sürecektir.

sürece katmamız gerekenler var

Oral Çalışlar: Şimdi manzara bu. Bildiğin gibi birlik konusunda çeşitli görüşmeler oluyor. Birlik sürecinde bir takım insanlar, çevreler, gruplar girişimlerde bulunuyorlar. Hepimiz bunun içinde çeşitli şekillerde yer alıyoruz. Bu konuda şimdi neler yapılabilir?

Saim Koç: Bugün birlik tartışmasını sürdüren çevreler istenen genişlikte değil. Yani bugün tartışma içinde bulunması gerektiği halde çeşitli nedenlerle henüz katılamamış çevreler var. Öncelikle bu çevreler tartışmanın içine çekilmeli. Eğer amacımız herhangi 8-10 çevrenin bir araya gelmesi değil de, sınıfın öncü unsurlarını, sosyalist aydınları ve dağınık sosyalist kadroları devrimci bir program çerçevesinde massedebilecek boyutta bir birlik oluşturmaksa, birlik tartışmalarına daha geniş bir perspektifle yaklaşmak gerekmektedir. Bazı çevreler 12 Eylül yenilgisinin etkilerini henüz üzerlerinden atabilmiş değiller. Bu nedenle de birlik tartışmalarına biraz çekingen yaklaşıyorlar. Bu anlaşılabilir bir şeydir. Ama kabul edilebilir bir şey değildir. Bu çevrelerin objektif konumlarından kaynaklanan çekingenliği çok uzun bir zaman alabilir. Bu durumda tartışmalar ya bu çevreleri dışında tutarak sürecek ya da bu çevrelerin kendi süreçlerinin sonuçlanması beklenecektir. Oysa şartlar bu kadar beklemeye elverişli değil, aynı zamanda gerekli de değil. Diğer yandan birlik tartışmaları grupların kendi içlerindeki tartışmaların alternatifi değil, aksine bu çevrelerin hızlandırıcısı, sonuçlandırı-

cısı olarak görülmeli. Birlik tartışmalarına tereddütlü bakan bazı sosyalistler daha çok sorunu bu açıdan ele alıyorlar. Bu tartışmaları kendi problemlerinin çözümünü zorlaştırıcı, hatta onun önünü tıkayıcı birer etken olarak kavrıyorlar. Soruna dar, grup penceresinden değil de daha global bakmak gerekiyor. Sosyalist hareketin genel olarak yararına olan bir gelişme tek tek çevrelerin zararına olamaz. Bu gelişmeden sadece grup çıkarını hareketin genel çıkarları önüne diken çevreler zarar görür. Zaten hiçbir çevre, içinde gönüllü olarak eriyeceği bir oluşumun garantisini görmedikçe kendi gelişim sürecini kesintiye uğratmaz.

Birlik tartışması bir süredir dergiler aracılığıyla sürüyor. Ayrıca toplantılar, tartışmalar, görüşmeler yapılıyor. Yani bu alanda bir faaliyet sürüyor. Bir kere bunlar sürmeli. Mümkün ve gerekli olan çerçeveye ulaşacak şekilde sürmeli. Özel durumları nedenleriyle tartışma içinde bulunmayan çevreler de içine çekilerek sürmeli. Tabii bunun için tartışmaların sosyalist kamuoyu önünde yapılması gerekir. Yani tartışmalara sosyalist kadroları da katacak kanallar bulmak zorundayız. Örneğin paneller bunun bir yolu olabilir.

Oral Çalışlar: Sizin de içinde yer aldığınız Birleşik Sosyalist Kampanya vardı. Bu tür birliklerin genişletilerek sürdürülmesi, Türkiye çapında yayılması şeklinde görüşler var. Bunlar henüz büyük kentlerle sınırlı. Anadolu'ya, Avrupa'ya, semtlere yaymak konusunda düşüncelerin neler? Bunların birlik yolunda bir yararı olur mu sence?

Saim Koç: Şüphesiz. Ama birliği sadece eylem birliği ile sınırlı tutmak yeterli değil. Kaldı ki bu tür eylem birlikleri birliği oluşturan çevrelerin güçleri toplamını geçemiyor. Oysa birlik hiçbir çevrenin etki alanında olmayan, başta öncü işçiler olmak üzere, sosyalist aydınları ve kadroları kendine çekebilmelidir. Böyle bir gücün sınıfın içindeki etkinliği de, toplumdaki yeri de hiç şüphesiz birliği oluşturan çevrelerin güçleri toplamının çok ötesinde olacaktır.

Eylem birlikleri sürmeli. Çünkü bunlar özellikle sosyalist kadroların birlikte iş yapmaları sonucu birbirlerine güven duymalarını sağlar, üstelik geçmişte oluşmuş önyargıların aşılmasında da önemli bir rol oynar. Cezaevlerinde verilen ortak mücadelenin kadroları birbirlerine yaklaştırdığını hepimiz biliyoruz. Ancak eylem birliklerini bugünden birlik sürecinin parçaları olarak düşünmek bana pek anlamlı gelmiyor. Pratikte çeşitli zorluklarla karşılaşabiliriz. Sınıf mücadelesinin farklı alanlarında değişik politikalar üretebiliriz. Bu noktada süreç kesintiye uğrayacak demektir. Bu iki sürecin aynı anda başlaması bu tür zorluklar yaratacaktır. Bu nedenle başlangıçta teorik tartışmalara tabi kılınmaksızın kim, kiminle, nasıl eylem birlikleri gerçekleştiriyorsa gerçekleştirsin. Bu iki sürecin bir yerde buluşması zaten kaçınılmazdır. İşte o nokta kalıcı, programlı birliğe doğru yürüyeceğimiz nokta olacaktır.

eksene yasal partiyi koymayalım

Oral Çalışlar: Parti konusunda ne düşünüyorsun? Program tartışması, görüşmeler yapacağız. Ama sonunda bunların bir örgütsel hedefi olması gerekmez mi?

Saim Koç: Birlik sürecinden iki sonuç çıkabilir. Sürece katılan çevrelerin bir kısmı devrimci bir program etrafında toplarlanabilirler. Bir kısmıyla da yollar tamamen ayrılır. Devrimci program üzerinde anlaşanlar tabii ki parti çatısı altında bir araya gelmeyi hedefleyeceklerdir.

Oral Çalışlar: Ben şöyle düşünüyorum. Türkiye 1976'lardan itibaren yavaş yavaş parlamento ve parti geleneği yaşamış bir ülke. Parti alışkanlıkları oldukça yoğun olan bir ülke. Bu anlamda Latin Amerika'dan biraz farklı görüyorum Türkiye'yi.

Saim Koç: Kastettiğin yasal bir partiyse, ben bugün birlik sorununun eksenine yasal partiyi koyarak tartışmayı doğru bulmuyorum. Böyle bir şey daha işin başında bazı çevreleri tartışmanın dışında tutmak anlamına gelir. Yasal parti solun bir kısmının geleneği, ilkesel olmasa da solun önemli bir kısmı da bu geleneği reddediyor. Birlik tartışmalarını bu gerçeği gözönünde tutarak yapmak gerekli.

Oral Çalışlar: Araya giriyorum. Ama sonunda böyle bir problem çıkacak. Sürecin bir noktasında kaçınılmaz olarak gündeme gelecek. Ama bu aşamada gelmesin diyorsun. Sürecin çeşitli aşamalarını görelim, bir şeyler yaşansın, öyle tartışalım diyorsun.

Saim Koç: Bir kere 141-142'nin varlığı ko-

şullarında yasal bir partinin tartışılmasını anlamlı bulmuyorum. Benim düşündüğüm programın bu yasaların çerçevesine sığmayacağını biliyorum. Ülke koşulları yakın bir tarihte bu maddelerin kalkacağının sinyallerini veriyor. O noktada yasal parti tartışması solun gündemine girecektir. Öyle sanıyorum ki bu durumda yasal partiyi ilke olarak reddeden çevreler bile bunu gündemine alıp tartışmak durumunda kalacaklardır.

Oral Çalışlar: 141-142 kalksa bile Türkiye'de kurumlaşmış gericilik uzun süre varlığını sürdürecek. Hakim sınıfların Türkiye'de sosyalist mücadeleyi zorlamak, zor kullanmak eğilimleri hiçbir zaman tam anlamıyla kalkmaz. Belli imkanlar doğar belki. Yasal partinin de bu sürecin zorlanmasında etkili olabileceğini düşünüyorum. 141-142'yi beklemek bana sürece pasif bir perspektifle bakmak gibi geliyor.

Saim Koç: Yasal bir partiyi amaçlamış perspektife böyle bir eleştiri yöneltilebilir. Oysa ben birlik tartışmasını bugünün koşullarında yasal parti ekseninde tartışmayı doğru bulmuyorum. Koşulların tartışılabilir olduğu noktada ise zaten sorunu bütün solun tartışacağını sanıyorum.

ortak dergi projesi

Oral Çalışlar: Bir projen vardı senin. Solun ortak bir tartışma dergisi olabilir diyordun. Hatta bunu daha da geliştirip haftalık bir siyasi dergiye dönüştürebiliriz diyorsun. Ben de destekliyorum bu projeyi. Hatta daha ileriye giderek şöyle düşünüyorum: Birçok derginin sosyalist demokrasi, muhasebe, birlik konusunda birbirlerine yaklaştığını hissediyorum. Dergiler başlangıçta grupların toparlanmasında olumlu bir rol oynuyordu tabii ki. Ama bir noktadan sonra grupların kendi etrafına çit çekmesine de yol açıyor. Bu bakımdan ortak bir dergiye gereksinim var. Yavaş yavaş bu dergileri ortadan kaldırarak ortak bir dergi çıkarma projesine ne diyorsun?

Saim Koç: Bütün dergilerin ortadan kaldırılarak ortak bir dergi yaratma projesi bana olanaksız geliyor.

Oral Çalışlar: Yani örneğin 5 dergi başlangıçta birleşebilir.

Saim Koç: Ortak bir dergi çıktıktan sonra bazı çevreler kendi dergilerini anlamsız bulurlarsa, bu onların bileceği bir iş. Bizim için önemli olan birlikte çıkarılacak dergidir diye düşünüyorum. Ortak dergiyi özellikle geniş kadroların, tarafsızlar da dahil, birlik sürecine en iyi katılabileceği bir araç olarak görüyorum. Bugün çıkan dergilerin tirajlarının 3-5 binle sınırlı olduğu düşünülecek olursa ortak derginin işlevi daha iyi anlaşılır. Toplam 70 bin tirajlı solun çok az bir kısmının çıkan yayınların birden fazlasını izlediği kanısındayım. Bu demektir ki üçer-beşer bölünmüş solun ezici bir çoğunluğu başkalarının ne dediğini bilmiyor. Buna bir de mali olanaksızlıklar eklenince bu durumu aşmanın, solun bütününe seslenebilmenin (teorik dergiler açısından) olanağı kalmıyor. Ortak dergi solun çok sesli dergisi olacağı için herkese seslenebilme şansına sahip. Dergiye katkıda bulunan her çevre, kendi tabanı dışında hiçbir zaman seslenemeyeceği bir kitleye görüşlerini anlatma olanağına kavuşacaktır. Tabii böyle bir derginin çerçevesi iyi çizilmeli, gündemi belirlenmeli, hangi çevreleri kucaklayacağı, yayın kurulu vb. şeyler iyi düşünülmeli.

Haftalık siyasi dergi ise başka bir ihtiyacımıza cevap verecektir kanısındayım. Teorik tartışmalar esas olarak programa yönelik tartışmalar olacaktır. Oysa bu süreçte hayatın her alanına ilişkin ortak politikalar üretebilmek çok önemli. Bunu başarabilirsek, bu süreci daha sağlıklı bir zemine oturtmuş oluruz. Tabii burada en büyük zorluk, başlangıçta bütün iyiniyetimize rağmen ortak politikalarda buluşamamak olacaktır. Bu durumda farklı politik görüşler kendini ifade edebilmeli. Örneğin bir referandumda ya da bir genel seçimde farklı anlayışlar derginin sonu olmamalı; tabii ki bu farklılıkların kabul edilebilir farklılıklar olması gerekir. Bu tarafta seçimlere katılmayı önerirken, diğer tarafta seçimleri boykot ve ayaklanma çağrısı yapan iki görüşün bir arada bulunabilmesi düşünülemez.

Oral Çalışlar: Peki nasıl tepkiler aldın?

Saim Koç: Hem olumlu, hem olumsuz tepkiler aldım. Özellikle İşçi Dünyası ve Yeni Öncü okurlarından olumsuz tepkiler aldım. Bunların içinde sorunu enine boyuna düşünmemiş, biraz duygusal diyebileceğim, benim ne dediğimi iyi kavradığını sanmadığım tepkiler vardı. Bir kısım tepkiler ise bilinçli tepkilerdi.

Bunlar tutucu anlayışlardan geliyordu. Duygusal tepkiler önemli ölçüde ortadan kalktı, ama tutucu tepkiler hâlâ tavırlarını sürdürüyor.

Diğer dergi çevrelerinden ise çok olumlu tepkiler geldi. Doğrusu her iki tepkiyi de bu boyutta beklemiyordum. Tartışma dergisi önerisi senin de bildiğin gibi daha cezaevindeyken aklımda vardı. Ancak benden önce bazı arkadaşların benzer girişimleri olduğunu biliyorum. Öneri bana aittir diyemeyeceğim.

Oral Çalışlar: Sen bunu yazılı olarak ifade ettiğin için... Peki bağlayalım. Sen birlik için objektif şartların olumlu olduğunu düşünüyorsun. Subjektif şartları zorlamak gerekir. Bunun da mümkün olduğunu söylüyorsun. Böyle diyebilir miyiz?

Saim Koç: Tabii böyle formüle edilebilir. Objektif şartlar bugün birliğe daha çok olanak tanıyor. Aşılması gereken esas olarak subjektif faktörler. Bunların da aşılacağına inanıyorum. Yeter ki sağduyuyu elden bırakmayalım.

PANEL

"İŞÇİ HAREKETİNİN DÜNÜ-BUGÜNÜ"

Konuşmacılar:

- *İşçi Temsilcileri*
- *Muhittin Kargın*
- *Seçkin Kır*
- *Metin Özuğurlu*
- *Çetin Uygur*

Düzenleyenler: *Sosyalist Birlik - İşçi Dünyası - İşçi Sözü*

Yer : Kartal Belediye Sineması
Tarih: 9 Haziran 1989
Saat : 19.00 / 23.00

TÜSTAV

Mehmet Gündüz

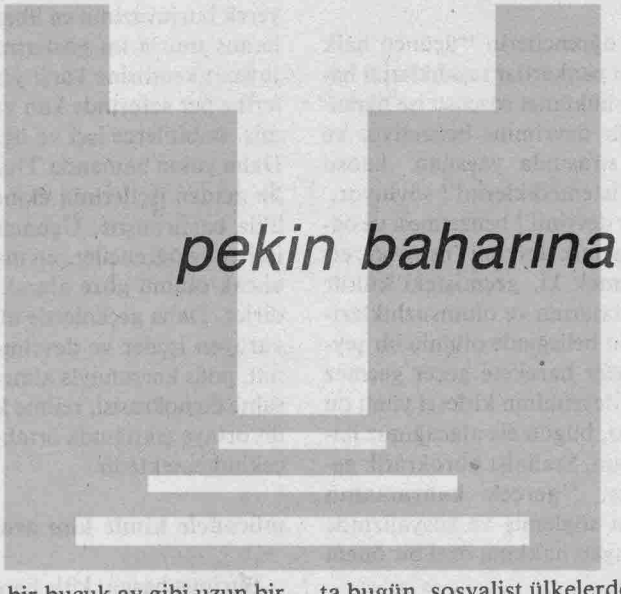

pekin baharına selam

Çin halk kitleleri, bir buçuk ay gibi uzun bir zaman süresince, yavaşlamak bir yana, aralıksız olarak devam eden, çığ gibi büyüyen, genişleyen, serpilen sosyalist demokrasi mücadelesini yükseltiyorlar. Bir kitle hareketinin böylesine sürekli, soluklu bir tempoda yürüdüğü, tarihte az rastlanan bir olaydır. Üç bin kişilik kitleyle tarihin en kalabalık açlık grevlerinden birini ortaya koyan ve milyonları mücadeleye katan Çinli öğrencilerin Tien An Men meydanındaki eylemleri, kuşkusuz kitle hareketinin sönmeyen meşalesidir.

sosyalizmde hayat var, canlılık var

Bürokratik kastlaşmaların sosyalizmde yol açtığı tıkanıklıklardan cesaret alan burjuva propagandası son yıllarda sosyalizmin iflas ettiği tezini yaymakta hayli etkili olmuştu. Hatta bugün, sosyalist ülkelerde ortaya çıkan kitle hareketlerini bile, kapitalizme dönme istekleri ve sosyalizmin iflası olarak gösterme çabası sürmektedir. İlginçtir ki, sosyalizmin içindeki muhafazakâr bürokratik bakış açısı da, bu hareketlere aynı teşhisi koyarak burjuva propagandasına yardımcı olmaktadır.

Oysa, Çin'deki örnekte görüldüğü gibi, sosyalist ülkelerdeki kitle hareketleri sosyalizmdeki bürokratlaşmaya ve donmaya karşı kitlelerin bir yanıtıdır ve sosyalizmin ölü, kabuklaşmış yanına karşı, sosyalizmin canlı ve gelişen yanının direnişinin, hatta giderek üstün gelişinin göstergesidir. Burjuva propagandasının gözlerden gizlemeye çalıştığı nokta şudur: Öğrenciler ve emekçi kitleleri sosyalizmden değil, sosyalizme yabancı bürokratik kabuklaşmadan rahatsızdır. Kitle hareketi sosyalizmi hedef almıyor, tersine sosyalizmin büyük bir canlılık

ve ileri atılma potansiyeli taşıdığını gösteriyor. Eğer, sosyalist ülkelerde, Deng ya da Brejnev yönetimleri altında kitleler uzun süre sessiz ve kıpırtısız kalsalardı, belki o zaman sosyalizmin iflas ettiği teorileri kendilerine daha gerçekçi bir zemin bulmuş olacaklardı. Bugün iflas eden, sosyalizm değil, demagojik burjuva propagandasıdır. Çin'deki kitle hareketi, hem bürokratik yozlaşmaya, hem de burjuvazinin kapitalizmin üstünlüğü propagandalarına bir yanıttır.

mao'nun mirası

Gazeteler Çinli öğrencilerin "üçüncü halk devrimine" çağıran pankartlar taşıdıklarını haber veriyorlar. Çin hükümet sözcüsü ise öğrenci hareketini kültür devrimine benzetiyor ve "kültür devrimi sırasında yaşanan kaosu bir daha yaşamak istemediklerini" söylüyor.

Yapılan "Kültür devrimi" benzetmesi ve öğrencilerin "üçüncü halk devrimi"nden söz etmesi ilginçtir. Demek ki, geçmişteki kültür devrimi, bütün hatalarına ve olumsuzluklarına rağmen kitlelerin belleğinde olumlu bir şeyler bırakmış. Kitleler harekete geçer geçmez belleklerde Kültür devriminin kitlesel yönü ön plana geçiyor. Mao, bugün ele alacağımız hataları ne olursa olsun, Stalinist bürokratik gelenekten ayrılmış, "gerçek kahramanın kitleler" olduğunu söylemiş ve sosyalizmde kitlelerin rolüne, isyan hakkına özel bir önem vermiştir.

Bugün Sovyetler Birliği'nin ana sorunu hâlâ, bürokratik donmaya karşı kitlelerin canlandırılmasıdır. Çin'de ise kitlesel canlılık Stalinist donmadan ayrılarak sosyalizmde kitlelerin rolünü vurgulayan Mao'nun mirasıdır. Bürokratik kastlaşma ve yozlaşmayı doğrudan doğruya hedef alan bu kadar geniş çaplı bir kitle hareketinin ortaya çıkmasında, kitlelerin sıkıyönetim ilanına karşı inatla meydanları doldurmasında bu mirasın olumlu katkıları inkar edilemez.

Kitle hareketi karşısında polisin ve ordunun barışçı tutumu da, yine sosyalizmin bir kazanımıdır ve Çin'de sosyalist devletin temellerinde yatan *halkın isyan hakkına* kolay kolay dokunulamadığının bir kanıtıdır. Bu kazanımlarının farkında olan kitleler, şiddet uygulama ihtimaline karşı "halk ordusu halka karşı dövüşmez" sloganını atmakta, muhafazakâr bürokrasiden gelen bastırıcı eğilimleri, böylece geriletmektedirler.

Çin'de sosyalizmin bu kazanımı, Stalinist gelenekten ayrılan ve kitlelerin haklarını vurgulayan bir deneyimin önemini gösterdiği gibi, burjuvazinin kapitalist ülkelerin demokrasisi konusundaki propagandasını da açığa çıkartacak önemdedir. Nitekim, İngiliz İşçi Partisi eski lideri Edward Heath,Çin'deki olaylar üzerine yaptığı açıklamada "buna devlet sessiz kalamaz. İngiltere'de öğrenciler Trafalgar meydanını işgal etse oturup seyir mi edeceğiz?" diyerek burjuvazinin en liberal kesiminin bile tolerans sınırlarını göstermiştir. Geçmişte burjuvazi, kendisine karşı yönelen kitle hareketlerine her seferinde kan ve ateşle karşılık vermiş, onbinlerce işçi ve öğrenciyi katletmiştir. Daha yakın zamanda Thatcher'in polisi İngiliz maden işçilerinin ekmek kavgasını zorbalıkla bastırmıştır. Üçüncü dünya ülkelerinde işçiler ve öğrenciler, en masum isteklerini bile ancak ölümü göze alarak ifade edebilmektedirler. Daha geçenlerde ülkemizde 1 Mayıs'ta yürüyen işçiler ve devrimciler taleplerine yanıtı, polis kurşunuyla almışlardır. Kapitalizmin sahte demokrasisi, rejime karşı en ufak bir tehdit ortaya çıktığında ortalığı kana bulamaktan çekinmemektedir.

mücadele kimle kim arasında

Burjuva basını, kitle hareketinin son dönemlerinde mücadelenin bürokratik yönetimle, değişimden ve sosyalist demokrasiden yana kitleler arasında cereyan ettiğini örtbas ederek, zirvede bir iktidar mücadelesi biçiminde gösterme gayreti içine girmiştir. Bu bakışa göre, iktidar zirvelerinde muhafazakâr kesimle reformcu kesim arasında bir iktidar mücadelesi vardır ve kitle hareketi de adeta reformcular tarafından manipüle edilmektedir. Oysa bu, gerçeği yansıtmamaktadır.

Esas mücadele, muhafazakâr bürokrasi ile değişim ve demokrasi isteyen halk kitleleri arasındadır. Bürokrasi, neo-Stalinist bir yönelimle bürokratik, anti-demokratik siyasi yapıyı muhafaza etmeye çalışmakta, halk kitleleri ise söz hakkı, basın özgürlüğü, demokrasi istemekte, bürokratik-baskıcı siyasi yapıyı kaldırmaya çalışmaktadır. Burada bürokrasinin reformcu

kesimi ortadadır. Bu ortada oluş, reformcu bürokrasiyi parçalamaya başlamış, bir kısmını muhafazakârlara yaklaştırırken (Deng), diğer kısmını halk hareketine daha yakın bir konuma (Zao Ziyang) sürüklemiştir. Burada belirleyici olan reformculuk değildir, çünkü muhafazakâr bürokrasi de ekonomik reformlara taraftardır. Hatta muhafazakâr bürokrasi reformların yol açtığı yozlaşmaların da koruyucusudur ve halk hareketinin baş sloganlarından birisi de ekonomik reformların sonucunda ortaya çıkan yolsuzlukların ortadan kaldırılmasıdır.

İlginç olan nokta şudur ki, ekonomide alabildiğine reformcu olan bürokrasi, siyasi yapının demokratikleşmesine gelince birdenbire tutucu kesilmektedir. Piyasaya fütursuzca açılmaya gelince en önde koşan bürokrasi, kendi egemenliğini sorgulamaya yönelen demokrasi talepleri karşısında korkuya kapılmaktadır. Öyleyse sorun basit bir, ekonomik reformları siyasi alana da yaymak sorunu değildir. Basit bir tutucu - reformcu kavgası da değildir. Kitleler "madem ekonomide liberalleştiniz, siyasette de liberalleşin" demiyorlar. Eğer sorun bu olsaydı, bürokrasi sorunu kolayca hallederdi. İşin aslı şudur: Kitlelerle, ekonomik reformlara taraftar olan, ama siyasi yapının sorgulanmasına yanaşmayan bürokrasi arasında temelli bir çelişme vardır. Kitleler, eşitsizlikten ve yozlaşmadan rahatsızdır. Ancak bütün sorunların kilit noktası olarak demokrasiyi görmekte ve bu yüzden bürokratik siyasi yapının değiştirilmesini esas hedef alarak önüne koymaktadır. Ekonomik alanda reformlara dörtnala koşan bürokrasi siyasi demokrasi alanındaki tutuculuğunu sürdürdüğü sürece kitlelerin hedefi olmaktan kurtulamayacaktır.

kitle hareketinin yönelimi

Çin'deki kitle hareketinin temel talepleri ve sloganları şöyledir: "Kahrolsun diktatörlük", "kahrolsun yolsuzluklar", Bağımsız öğrenci birliğinin hükümet tarafından tanınması, demokratik reformların yapılması, basına özgürlük verilmesi, hükümet çevrelerindeki yolsuzlukların açıkça tartışılması, Deng Siao Ping ve Başbakan Li Peng'in istifa etmeleri.

Çin'deki kitle hareketi, 1950'lerdeki Doğu Alman işçilerinin ayaklanmasıyla, 1956 Macar devrimiyle, 1968'deki Prag baharıyla, 1970 ve 80'lerdeki Polonya işçilerinin mücadelesiyle, Sovyetler Birliği'ndeki Glasnost hareketiyle ve yıllardan beri sosyalizm içindeki teorik tartışmalarla gündeme gelen sorunu bir kere daha gündeme getirdi: Stalinist bürokratik yapıyı ve onun getirdiği yozlaşmaları altetmenin yolu olarak *sosyalist demokrasi.* Ve bunun bir parçası olarak güdümlü kitle örgütlerine, güdümlü basına son verilmesi, her türlü demokratik özgürlüğün ve insan haklarının tanınması, polis baskısına son verilmesi. Sosyalizmdeki tıkanıklığı söküp atacak olan, bürokratik ekonomik mekanizmanın yerine piyasa ekonomisinin kurallarını geçirmek değil, gerçek bir sosyalist demokrasiyi kurmaktır.

Pekin'de Tien An Men meydanında işçiler, öğrenciler ve halk kitleleri, hep bir ağızdan dünya sosyalistlerinin marşı Enternasyonali söylüyorlar.

Pekin'de bahar çiçeklerini açıyor.

Sosyalist demokrasi mücadelesinin taze rüzgârı, bütün dünyada sosyalistlerin ve demokrasiden yana insanlığın göğsüne doluyor.

Pekin baharına binlerce selam.

Zehra Başar

kadın kurultayında iki ayrı dünya

"Yarın Değil, Şimdi!" İçeri girdiğimde, düğün salonunun duvarlarının bu afişle donatıldığını gördüm. Kurultay afişinde bu feminist sloganın seçilmesi, beni biraz sevindirmiş, aynı zamanda şüpheyle karışık bir şaşkınlığa götürmüştü. Organizasyon komitesinde sosyalist-feminist Kaktüs'çülerin olduğunu biliyordum. Ama, bu denli bir ağırlık yaratabilmek, diğer anti-feminist çoğunluğa göre olanaksız görünüyordu. "Herhalde bu sözün *devrimci* anlamını bilmiyorlar" diye düşünmüştüm.

Kurultayın sürdüğü iki gün boyunca ise, *"şimdi değil, yarın"* dendi. Kadınlar, bugün -kendilerini sorgulamadan- devrimci mücadelede bulunmalıydı. Kadınlık durumu, *sınıfsal bir sorundu.* Demokrasi ve özgürlük mücadelesine *bağlıydı* ve *onunla çözülecekti.* Kadınların kurtuluşu da, *bu arada* ve *kendiliğinden* sosyalizm tarafından halledilecekti.

Bu bağlamda, herşeyin bugünden yaşamı değiştirmekle başlayacağı fikri, bağımsız kadın hareketinin zorunluluğu, kadınların kendi durumlarını sorgulamadan hiçbir yerde bulunmamaları gerektiği, çözümün kayıtsız şartsız sosyalizme bırakılmasının büyük yanlışlığı konusunda bütünüyle zıt bir fikre sahip olan feminizm, "anti-sosyalist"ti. İki gün boyunca, *bugün ne yapılacağı* konuşulmadı. "Kadınların bağımsız davranışı" ya da *"bağımsız kadın hareketi"* üzerine tartışılamadı.

Tarih tekerrürden mi ibaretti? Elbette değil. Ancak Türkiye'de geçerli olan şu meş'um "on yılda bir" deyimi, neredeyse beni bu "tekrar"a inandıracak. Bu kez askeri darbe filan değil ama, Kadın Kurultayı'nda yaşananlar '80 öncesi solun kadına bakışının, kadın hareketinden ne anladığının ve kendine bakışının gelişmemiş bir karikatürüydü.

On yılda gerçekten düşünen birisinin değişmemesi olanaksızdı. Savunularıyla kendisi arasında düşünen-sorgulayan bir bağ kurmayı hiçbir zaman tercih etmemiş bir eski-sol, şimdi de '80 sonrası gelişen bağımsız kadın hareketine "el atmak" üzere bütün ezberciliği ve dogmatizmiyle karşımızdaydı. Kurultayda gördük ki, eski-sol, halen düşünceleriyle dinsel bir bağ kuruyor, "inanma"ya inanıyor, kendisini inandığı "değişmez doğru"larla özdeşleştiriyor onlara bir an olsun dışarıdan bakamıyordu. Sosyalizmin eldeki hazır reçetelerle geldiğinde düğümün çözüleceğine, kadınların kurtulacağına inanıp, bugünden farklı fikirlere, tartışmalara, bağımsız bir kadın hareketine gerek görmüyor, ezilenlerin sahip çıktıkları sorunlarına ve oluşturdukları örgütlerle düşünce biçimlerine kıskançlıkla bakıyordu. Kendisini "eleştirilemez doğru" olarak gördüğü için, sola eleştirel bir yaklaşım getiren feministleri "karşı" ilan ediyordu. Kendi dışında varolan herşeye olduğu gibi, feminizme de, "zaten ortadan kalkacak olan, bu yüzden ortadan kaldırılması gereken" gibi bir anlayışla yaklaşıyor, aslında kendisini yalnız kalmaya mahkûm ediyordu.

Ne için gelmişlerdi? Herhalde kadınların kurtuluşunda bağımsız kadın hareketinin önemini vurgulamak için değil... "Bunu kabul etmekle birlikte, kadın kurtuluşunda sosyalizm çok önemlidir ve şöyle bir bağlantısı vardır" gibi bir açıklamayla da değil.

Feminizmin yaşamın her alanını sorgulayan, kadınların bu alandaki durumlarını *bugünden* değiştirmeyi hedefleyen kuramını ve pratiğini sosyalist mücadele ve sosyalizm alanına sıkıştırmaya -halbuki, sınıflar, sosyalist mücadele ve sosyalizmin dışında kadınların konuşacak bir dolu şeyi vardı- yaşamı konuşmayı engellemeye gelmişlerdi.

Bu bağlamda, feminizmin çok önem verdiği, yaşanan tanıklıklar ve birçok konuda yapılan araştırma tebliğleri, kadınlar arasında dayanışmak ve tartışmak için nesnel bir alanı oluşturabilirdi. Ne yazık ki, bu gerçeklikler, olası bir kadın dayanışmasının önüne çıkan, bazı değerlerin tabulaştırılmış duvarlarına çarpıyordu.

8 Mart Kadınlar Günü toplu yürüyüşünde kortej harekete geçtiğinde, kadınların kalabalığını görünce ağlamıştım. Birçok kadın duygulanmış, sevinçle birbirimize sarılmıştık. Ancak az sonra, iyi bir ders alarak, duygusallığımızı daha akıllıca kullanmamız gerektiğini öğrendik, yürüyüşten asık suratlarla ayrıldık. Çünkü oraya da "devrimci" kaygılarla güç yığılmış, -ne yazık ki içimizden bazı feministlerin de katkısıyla- bugün, yarına terkedilmişti.

Artık *dayanışma* benim için daha temkinli yaklaştığım bir kavram. Kadın dayanışmasının, feminist dayanışmanın, sınırları daha net, politikaları görece belirlenmiş olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü solun, son yıllardaki kuşkusuz sevindirici gelişmeleriyle birlikte, on yıl öncesindeki anlayışlarını, yani ezilenlerin özgün mücadele alanlarına *sızarak* güç toplamak, etki alanlarını bu örtülü yollarla genişletmek biçimindeki eski yöntemlerini sürdürdüğünü görüyorum.

Biz, eski-solun, bağımsız kadın hareketini massetmek için ortaya çıkışını berrak bir biçimde gördüğümüz gelişmelerden, 8. Mart yürüyüşünden daha çok ders almalıydık.

Kadın Kurultayı organizasyonunda hiçbir feminist olmamalı, bu tarihi sorumluluğu üstlenmemeliydi. Ben, *"Yarın Değil, Şimdi!"* afişini gördüğümde, şaşkınlıkla karışık duyduğum o az sevinci de duymamalı, görünüşe aldanmamalıydım. Aylarca emek verilerek, araştırmalar yapılarak hazırlanan onlarca tebliğ bugünü sorguluyordu ancak, bugünü yarına ertelemekle "görevli" kadınların, artık ezberlenmiş bir söylemin erkek diliyle oluşturdukları canhıraş feryatları arasında nasıl da güme gidiyordu. Divanı yönetenler, süre kısıtlılığı bahaneleriyle konuşmaları nasıl kesiyor, kadınları nasıl azarlıyorlardı. Zaten zor konuşabilen ve az fırsat bulabilen, o kürsüye çıkmalarının başarı sayılması gereken kadınlar, cümlelerini tamamlayamadan aşağı indiriliyorlardı. Mikrofona saldırılıp, okunması istenmeyen kağıtlar yırtılıyor, kadına uygulanan şiddete karşı konuşmaların yapıldığı, dövülen kadınların tanıklık ettiği kürsüde, şiddet gösterisi oluyordu.

Bu görünüm, kadın dünyasına ve kadın değerlerine o denli yabancıydı ki... Feministler dinleyen, yönetilen, edilgen kadın konumunun, konuşan, yönetimi paylaşan, etken bir kadın konumuyla yer değiştirmesini belirleyici buluyorlardı. Ankara'da yapılan *Feminist Haftasonu*'nda, toplantı salonuna giren yüzelli

feminist kadının birbirlerine birşey söylemeden insiyaki olarak yaptığı ilk şey, sandalyelerin dizilişini yuvarlaklaştırmak ve söylemi resmi bir dilden içten konuşturmalara dönüştürmeyi de sağlayan bu biçimin rahatlığını yaşamak olmuştu. Kürsülerin ve arka arkaya dizilen sandalyelerde oturma biçiminin artık değişmesi gerektiğini, kadınların birbirlerinin sırtlarını seyretme yerine yüzyüze ve gözgöze oturmalarının çok anlamlı olacağını söylüyorlardı.

yine erkek önderler

Kadınların, kadın hareketinin bağımsızlığının *yaşamsal* önemini bilen feministler için bunlardan daha önemlisi, sahne gerisinde ve sahnede yine erkeklerin olmasıydı.

Bazı feministler, düğün salonunun mutfağında bir erkeğin, bir kadına yazı dikte ettirdiğini, kadının "Fazla uzun olmadı mı?" sorusuna "Hayır, şunu da ekle" dediğini söylüyorlardı. Belliydi ki, kadının konuşması, "erkek önderi" tarafından hazırlanıyordu.

Salonun gerisinde, bazı kadınlara talimatlar veren erkekler vardı. Oturum yönetmeliğinde; "Oturumlarda tebliğlerden sonra açılacak tartışmalarda öncelik kadınlardadır. İstek sayısına ve sırasına göre süre ancak kadınlara yetiyorsa, erkeklere söz hakkı verilmeyecektir" denmesine rağmen, bir erkek, anonsla sahneye çağırılarak konuşturuluyordu. Erkek için çalınan zaman, bir kadının söz hakkıydı.

Feministler, bu durumu protesto ettikleri sırada yine bir erkek, arka sıralardan -8 Mart yürüyüşünde de böyle olmuştu- *"Kadın-Erkek Elele"* sloganını başlatıyordu. Bu sırada bir "bacı" sahneye fırlıyor; "Arkadaşlar, neye düşmanız? Bir erkek arkadaşımızın çıkıp konuşmasına mı?" diye çığlıklar atarak feministleri "erkek düşmanı" olarak göstermeye çalışıyordu.

reha isvan'a meşaleyi kim verdi?

ilk oturumun divan başkanı Reha İsvan, günün önemini belirten bir konuşmayla (19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı) Kadın Kurultayı'nı açtı. Ve devam etti: "Uzun yıllar kadın haklarına emek vermiş biri olarak bulunuyorum. Meşaleyi mi, kılıcı mı, bayrağı mı, ne derseniz deyin, genç arkadaşlara bırakmak istiyorum."

Salonda bir bölümde alkış, bir bölümde derin bir sessizlik oldu. Kadınlar, "meşale"nin hangi "kadın" mücadelesi için, ne zaman ve kimler tarafından Reha İsvan'a verildiğini düşünüyor, anımsayamıyordu. Bir insanın böyle bir misyonu kolayca kişiliğinde görüp kabul ettirmeye çalışması, gerçekten çok ilginçti. Herhalde bizim "kadın inisiyatifi" dediğimiz şey bu değildi...

Reha İsvan, Kadın Kurultayı öncesinde; "Evet, biz bu kurultay kararını farklı inanç ve düşüncelerimizi savunalım diye almadık, birlikten *güç* doğar diye aldık"[1] diyordu.

Oysa bu toplantı, '80 sonrası, kadınlık durumuna çeşitli açılardan bakan kadınların oluşturduğu gruplaşmaların bir araya geldiği ilk toplantıydı. Yani tanışmak, bizim için önemliydi. Ancak tanışmak, herhalde birbirimizin yüzünü görüp gülümsemekle olmayacaktı. Elbette değişik yaklaşımlar sergilenecek, farklı fikirler savunulacak, herşey tartışılacaktı. Bunlar yapılmadığında, oluşturulması düşünülen gücün, "neresi için güç", "neyin gücü? olacağı sorularını getiriyor, bu durumun bir güç gösterisinden öteye gidemeyeceğini düşündürüyordu.

"Birbirimize birşeyler kanıtlamak ve görüş üstünlüğü için burada değiliz" şeklinde fazla iyi niyetli bir açıklama yapan, ancak daha sonra beğenmediği bazı konuşmaların içeriğine müdahale etme hakkını kendinde gören Reha İsvan, sola eleştiriler yapılınca salondan yuhlamalar geldiğinde "sabredin arkadaşlar, cevap verilecektir" diyerek tepkisini belli ediyor ve feministleri hedef gösteriyordu.

Mikrofonu çok sevdiği anlaşılan, aralarda uzun ve gereksiz konuşmalarla süre alan Reha İsvan sonunda bu tutumundan dolayı, aynı zamanda konuşmaların içeriğine müdahale ettiği ve toplantıyı *erkekçe* yöntemlerle yönettiği gerekçesiyle biri imzasız, diğeri otuz civarında kadının imzaladığı iki uyarı aldı.

kurultaya damgasını vuran konu: siyasal yaşamda kadın

İlk gün programı, oldukça yoğundu. "Ka-

1 "Kadın Kurultayına Doğru", *Bilim ve Sanat*, Sayı: 98 Mayıs 1989, s. 6.

dınlara Karşı Ayrımcılık" başlığı altında, eğitimde, siyasal yaşamda, yasalarda, kültürel yaşamda ve dinde ayrımcılık konularında tebliğler verildi. Daha sonra, "Ailenin Sorgulanması", "Kadın Cinselliği", "Kürt Kadınların Sorunları", ve "Kadınlara Yönelik Şiddet" başlıkları altında yapılan araştırmalar sunuldu.

İnsan Hakları Derneği'nden, SHP'den, SP'den kadınlar, Kürt kadınlar, Çağdaş Kadın Derneği, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği, Demokratik Kadın Derneği, Ankara Grubu, Kadıköy grubu, Antalya İNHD, İYKD, Radikal Feministler, Sosyalist - Feministler ve diğer feministler, Kadın Kültür Evi kadın özgürlüğü ve kadın kurtuluşu alanında incelemeler yapmış olan, düşünen çok sayıda kadın çalışmalarını sundular.

Her zaman olduğu gibi "siyasal yaşamda kadın" konusu, en çok ilgi çeken ve üzerinde tartışılan konu oldu.

Bu bölümde Şirin Tekeli, "Kadınlar, 'hayır'ı siyasi arenada yansıtmalılar" diyordu. Kadınların siyasi mücadelelerini, "Hem sistem içi mücadeleye katılarak, hem de iktidar mücadelesinin dışında kalarak, otorite, hiyerarşi gibi baskı yapılarına karşı durarak gerçekleştirilebileceklerini" söylüyordu. Bu arada, "Erkek egemenliğinin tarafları erkek ve kadın ise, erkek tekellerini paylaşmak gerekiyor. Şimdi bana feministler kızacaklar ama, bu bir anlamda kadın-erkek elele mücadelesidir" diyerek bol alkış alıyor, salondaki zaten erkekler olmadan pek bir şey yapmayı düşünmeyen, erkekler konusunda "duyarlı" topluluğu sevindiriyordu!

Fatmagül Berktay, geçmiş sol konusuna eleştirel yaklaşıyor, bu tutumuyla, kendisinden sonra konuşan birçok 'dogmatik kadın'ın hücumuna uğruyordu. Fatmagül; "80 öncesi özel bir kadın sorunu yoktu. Kadının kadın olduğu için burjuvalaşmaya daha yatkın olduğu, hal ve gidişinin kontrol altında tutulması gerektiğini düşünülüyordu, kadının şeytana yakın olduğu fikri esastı. Kadın tehlikeli olduğu için 'bacı' klişesi çıkartıldı. 'Bütün sevdam halkım, bütün kızlar bacım' diyerek tehlikeden korundular..." diyordu. "Seksen ortalarından itibaren feministler önderliğinde gelişen kadın hareketi, solun bu meseleye ilgisine neden oldu" şeklindeki açıklamasıyla da şimşekleri feminizmin üzerine çekiyordu.

Yine bu bölümde, Nazım Hikmet'in şiirlerinde erkek egemen bakış açısının olduğunu 'söyleyebilen' bir kadın ise, iki günlük kurultayın en yüksek sesli tepkisini alıyor ve yuhalanıyordu. Filiz Karakuş, bütün iyi niyetiyle "yuh" sesleri arasında Nazım Hikmet'in şiirlerini okumaya çalışıyor, kadınları sükûnete davet ederek her konuda eleştirel olabilmeye çağırıyordu.

Çok ilginçtir ki, Nazım Hikmet'in eleştirisi, sosyalizme yöneltilen eleştirilerden daha fazla tepki almıştı. "Kişinin putlaştırılması", herhalde bu demekti. O, etiyle, kemiğiyle, düşünceleriyle, zaaflarıyla, sanatıyla bir varlık olmaktan çıkmış, sosyalizmin, devrimin *simgesi* olmuş, insanlarla özdeşleşmişti. Onun bir yönünden vazgeçmek demek, onun, "varlığında temsil ettiği herşeyi reddetmek" demekti.

Nazım Hikmet, bence böyle bir *eleştirilememezlik* anlayışının kurbanı olmayı hak etmemişti.

neden buradayız,
ne yapmak istiyoruz?

Ne yazık ki, kurultayın bu tek yanlı ağırlığı yüzünden kadınların yaratıcılıklarını sergileyerek yaşamın her alanını sorgulayan ilginç araştırma ve gözlemleri güçlükle anlaşılabildi.

Bir kadın, "Tavalar ve tencerelerle kadınlar sınıf mücadelesine katılıyorlarsa, kendi durumlarını sorgulamıyorlar demektir" diyor, işçi sınıfı eylemlerinin bile erkekçe olduğuna işaret ederek, "İşçiler, boşanma dilekçesi vererek kadının iradesini hiçe sayıyorlar" eleştirisini getiriyor ve "hangi kadın sakal bırakabilir?" diye soruyordu.

Kadınların durumlarının değişmesinin, eğitim ile olacağı şeklindeki görüşü savunanlara Tülay Arın, "Kadınlar kadın oldukları için eziliyorlar. Eğitim, cinsiyetçilik açısından önemli, ancak, bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya yetmiyor. Öyle olsaydı ABD'de cinsiyetçilik olmazdı" açıklamasını getiriyordu.

Radikal feminist Handan, "neden buradayız ve ne yapmak istiyoruz?" sorularını belki de toplantıda ilk kez soran bir kadındı. Kurultayın bence önemli bir eksiği de meselenin yeterince üzerinde durulmamasıydı. Kadınların dayanışması ve birlik çağrıları tek başına bir anlam içermiyor, "nasıl ve nereye kadar bir-

lik?" sorularını beraberinde getiriyordu. Handan, "politik farklılıkların konması gerektiğini ve daha çok tartışmak gerektiğini" vurguluyordu.

Aşk konusunda Tülin Tınaz, "Aşk, bugün kadının köle, erkeğin efendi olduğu bir ilişkidir" diyordu.

Yine bir kadın, erkek egemen toplumun koyduğu klasik kadın güzelliği ve vücut ölçüleri konusuna değinerek, "Kendimizi bir de bu ölçülere uydurmak için sıkmayalım. Ölçülere uymadığımızda üzülmeyelim. Kendi bedenimize sahip çıkalım. Gelin, kendimize göre bir güzellik yaratalım..." çağrısı yaparak kadınlardan yoğun alkış alıyordu.

erkekler, ezilen kadınlar adına mücadele etti...

Bir kadın; "Dostlar, devrimci sosyalistler adına buradayım" "Çözüm, sömürü düzeninin değişmesiyle olur. Erkekler '80 öncesi *ezilen kadınlar adına* mücadelenin ortasında yer aldılar. Bugün bu kadın kurultayını yapabiliyorsak bu, devrimci mücadelenin ürünüdür" diyordu.

Elbette, böyle bir mantığa, cinsiyetçiliğin tam da burada yattığını, erkek egemen toplumun zaten *kadınlar adına* varolduğunu anlatmak olanaksızdı. Kadının gerçekten *adı* yoktu ve herşey onun *adına* yapılıyor, düşünülüyordu. İmzalar onun *adına* atılıyor, kararlar babası, ağabeyi, kocası tarafında onun *adına* alınıyor, kiminle evleneceği, sokağa çıkabileceği saatler, çocuğunu doğurup doğurmayacağı, bir işte çalışıp çalışmayacağı, eğitim görüp görmeyeceği, onun *adına* kararlaştırılıyordu. Devleti yöneten erkekler bütün kadınlar *adına* da yönetiyor, bütün kurumlar onun *adına* da işletiliyordu. Bütün bunlar, babalar, kocalar, sevgililer, ağabeyler ve erkek önderler tarafından yapılıyordu. Bu kadar işi yapmışken devrimci mücadeleyi de kadınlar *adına* yapıverirlerdi ne olacak? Erkekler, neredeyse kadın hareketini bile kadınlar *adına* yürütüverirlerdi. Zaten çoktan istekli değiller miydi? Kadınların kendi durumlarını sorgulamaya başladığı '80 sonralarından beri neredeyse en fazla tartışılan, tepki duyulan şey, neden erkeklerin alınmadığı, konuşturulmadığı, kadın hareketine sokulmak istenmediğiydi.

Kadınlara, güçlükle açtıkları ve bu anlayışlara rağmen ayakta tuttukları kendi alanlarını dahi bırakmak istemiyorlardı...

feministlerin tahammülünün ve feministlere tahammülün sınırı

İkinci günün gündeminde, "Ekonomik Yaşamda Kadın", "Özgürleşme-Kurtuluş Perspektifleri" ve "Örgütlenme Prespektifleri" vardı.

Bir feminist travesti Sedef, kürsüye çıkarak, travesti olduğu için tebliğ sunma hakkının elinden alındığını, kendisine ancak konuşma bölümünde izin verilebileceğinin söylendiğini açıkladı. Bu ayırımcı ve ahlakçı tutum feministleri tahammülün sınırına yaklaştırmıştı.

Daha sonra kürsüye anonsla bir erkek fırladı. Başta feministler olmak üzere birçok kadının tepkiyle karşı çıkışlarına ve organizasyonda alınan ilke kararına rağmen konuşturularak, "Kadın mücadelesinin erkeklerle elele yürümesi gerektiği ve bunun aslında bir demokrasi mücadelesi olduğu" konusunda kadınlara kısa da olsa bir *ders* vermesi olanağı sağlanmış oldu.

Feministler, bu olayları protesto eden bir bildiri hazırlayarak divana verdiler. Divan Başkanı Jülide Gülizar, bildiriyi okumamakla kalmadı, konuşma sırası geldiğinde durumu açıklayarak bildiriyi okumak isteyen Nesrin Tura'nın üzerine "atladı". Mikrofonu elinden çekti ve bildiri yırtıldı. Olup bitenler inanılmazdı. Bir kadın kurultayında, kadınların birbirlerine karşı uyguladığı "şiddet" vardı. Hergün demokrasiden, insan haklarından söz edenler, beğenmedikleri düşüncelerin açıklanmasını zor yoluyla engelliyorlardı.

Bu bağnazlığı, bu erkek tavrını ve feminizm düşmanlığını protesto ederek, kolayca altından kalkamayacağı bir yanlışı üstlenen ve kadın kurtuluş mücadelesi tarihinde herhalde adı bu mikrofon saldırısıyla anılacak olan Jülide Gülizar'ın kürsüden inmesini isteyen feministler açısından bu olay, bardağı taşıran son damla oldu.

Bu kurultay, kadın kurultayı olamazdı, aldatılmıştık. En kısa sürede bu ortamı terketmenin, bütün olan bitenlere karşı net bir tutumu ifade edeceğini hissediyorduk. Bunun, kadın mücadelesi olmadığını, bağımsız kadın

hareketinin massedilme girişimlerine göz yummayacağımızı açıkça ifade etmeli, kurultaydan ayrılmalıydık. Bunları anlatabilmek, ayrılma nedenimizi açıklayabilmek için konuşma izni aldık. Sıramızı beklerken, kurultay boyunca süren konuşmalardan hiçbir farklı şey söylemeyen biri Demokratik Kadın Derneği'nden, diğeri Sosyalist Parti'li iki kadını daha dinlemek zorunda kaldık.

D.K.D.'li, "Feminizmin bir avuç marjinal yaratmaktan ileri gidemediğini" söylüyor, "Kadının özgürleşmesi feminizmin tekelinde değildir... Temel çelişme burjuvaziyledir." diyerek, 'sorun'u çözüyordu.

Daha sonra kürsüye çıkan Sosyalist Parti MKK üyesi Mürüvvet Cacım'sa, en yüksek sesiyle "Hakkari'nin ezilen kadınlarından selâm getirdim" diye bağırarak alkış toplamaya çalışıyor, Sosyalist Parti Kongre Raporu'ndaki "Emekçi potansiyeli..." bölümünü aynen okuyor, kadın hareketi için bağımsızlık (!) ve demokrasi mücadelesinin güçlendirilmesi gerektiğini söylüyordu.

Böylece o da, diğerlerinin yaptığı, *kadınlık durumunu,* salonda bağırarak, sosyalizm, emekçi gibi sözcükleri bol bol kullanmaya çalışarak yarattığı bir heyecan dalgasında boğuyor, genel bir sosyalizm hedefi içinde eritiyordu.

Kürsüye çıkan Radikal Feminist Ayşe Düzkan, kurultaydaki son sözlerimizi söylüyor, *"Kadın* kurultayına, *kadın* politikalarını tartışmak için geldiğimizi sanıyorduk, yanılmışız,.." diyor, yüze yakın feminist ve birçok kadın salonu terkediyorduk.

kadınlarla bacıların yolu ayrı

Bu, son muydu? Kimi feministlere göre, "son" olmalıydı. Bir daha ortak eylem konamaz, "bacı"larla birlikte olunamazdı. Kimilerine göre ise, yaşam buydu, Türkiye'nin gerçekleri buydu. Daha çok zaman karşılaşabilirdik.

Bence de, yine karşılaşıp bir yerlerde birlikte bulunmak durumunda kalacağımız kesin gibi görünüyor. Önemli olan, kendi değerlerimizle, kadın alanında, kendi söylemimiz, kendi yöntemlerimizle karşılaşmak. Feminist ilkelerden, kadın kurtuluş mücadelesinden taviz vermemek, 'alet' olmamak. Dayanışma sözcüğünün içini doldurmak, net politikalar çizebilmek. Kendimizi daha iyi ifade edebilmenin yollarını bulabilmek. O zaman belki, biz salondan ayrılırken üzüntüyle arkamızdan bakan, bizi anlamaya çalışan, bizimle birlikte olup olmamakta kararsız kalan birçok kadını "eski - ye terketmemiş oluruz" diye düşünüyorum.

Karamsarlık bulutlarını dağıtalım. Bizim kopartacağımız birşey yoktu ki, kaçan birşey olsun... Kurultay, Ankaralı kadının konuşmasında söylediği gibi, "güçlü görülen eski ile, şimdilik az olan ancak geleceği temsil eden yeninin çatışması"ydı. Kurultayda yaşananlar yaşamın tümü değil, bir ucuydu. Cinsiyetçiliğin sosyalizm ve sosyalist mücadele alanına taşınmasıydı. Eski solun bugünkü durumu ve bunun kadınlara yansımasıydı. Bir yönüyle, bu gerçekliği çok yakından görmenin öğretici olduğunu, feminizmle bu yaklaşımın taban tabana zıt olduğunu göstermek açısından iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Kadınların kendi alanlarını kullanmalarını, bağımsız bir kadın inisiyatifi yaratmalarını engellemek isteyen, kadınların mücadelesini, özgürlüklerini sürekli erteleyen *reformistlere* tek sözümüz var: Biz, yeniyiz, feminizm ise devrimci. Yaşamı değiştirmek, kendimizi değiştirmekten, bugünden başlar.

Yarın değil, şimdi...

yarın değil şimdi mi?

Kadın tanıklıkları, sıcak tartışmalar ve her kadına eşit koşullarda söz söyleme olanağının sağlanması bu kurultayı anlamlı kılabilirdi. Her kadına söz hakkı veriyor görünerek ve süreyi beşer, onar dakika ile sınırlandırarak, sözünü söyletmeme bir yöntem olarak seçilmişti. Birkaç istisna dışında içeriğine bir-iki kadın ve aile sözcüğünün serpiştirildiği toplumsal projeler üretildi. Kurultay da kimsenin kimseyi dinleyemediği, izleyemediği bir kuru gürültüye dönüştü. Kadınlara kurultay sloganı "Yarın Değil Şimdi!"nin tersine yarın değil ama yine yarın kurtulacakları vaadedildi.

Kurultayın en büyük ayıbı demokrasinin olmamasıydı. Biz olacağını varsayarak katılmıştık. Ataerkil değerleri sorgulamadan ya da bu yönde biraz olsun bir duyarlılık edinmeden, bırakalım kadınlar adına/ için talepler üretmeyi "demokrat" bile olunamıyor. Farklı görüşlere, özellikle feministlere tahammülsüzlük (bunu çeşitli sözlü sataşmalar ve hakaretler olarak yaşadık); çoğunluğu yandaş olarak hissetmenin ve kürsüde oturmanın verdiği iktidar ile konuşmaların içeriğine müdahale, hiç konuşturmama (Jülide Gülizar'ın oturum başkanı olarak bir feminist konuşmacının elinden metni alıp, mikrofonu kapatması). Farklı kadın görüşlerinin, seslerinin renk katacağı bir kadın formu değildi. Otoriter bir uzlaşmacılıkla farklılıkları susturma, bastırma tercih edildi. Kurultay sonrası çıkan bildirgeye bakıldığında, böyle bir metin hazırlamak için bu kadar zahmete gerek olmadığı görülüyor. Herkes masa başında böyle bir metin hazırlayabilir.

Feministler olarak kurultay öncesinde ortak bir tavır etrafında politika belirleyememiş olmamızı bir problem olarak yaşadık, ama buna rağmen kurultayı deldik. Belirleyebildiğimiz zeminlerde ve zamanlarda politika yapabilecek kapasite ve potansiyele sahibiz. Kadınlar için söz söylenen her yerde olmak, tek politikamız olmamalı.

Ankara Kadın Dayanışma Derneği

İHD'nin kadın kurultayı düzenleme çalışmalarından, biraz geç haberimiz oldu. resmen haberdar edilmemiz ise daha bile geç. yani, sosyalist kadınların kurultayına davet edilmemiz biraz zaman aldı. 19 Şubat'taki "herkesin katıldığı büyük toplantı"da *feminist* dergisi adına okuduğumuz metne şöyle başladık: "böyle bir kurultayın esas olarak son yıllarda yükselen kadın hareketine sahip çıkmak çabasıyla düzenlendiğini düşünüyoruz. girişimde kadın hareketinden olumlu biçimde etkilenen kadınların iyi niyetli çabalarının katkısının olması da bu esas durumu değiştirmiyor. kurultay kavramının son derece içi boşaltılmış ve neyi ifade ettiği belirsiz biçimde kullanılması, ilk düzenleyicilerinin arasında kadın hareketinin faaliyetlerinden genelde uzak durmayı seçmiş ve hareketin militanlarına düşmanlık beslemiş kadınların bulunması bu düşüncemizi güçlendiriyor. ama kadınlarla ilgili söz söylenen her yerde bulunmaya çalıştığımız gibi bu kurultay çalışmalarında ve kurultayın kendisinde de yer almaya kararlıyız. örneğin İHD'nin kadın komisyununun program taslağında "fuhuş sorunu"nun, "kadın ve cinsellik" başlığı altında incelenmesi gibi yaklaşımlar (sanki kadınlar geçinmek için değil bu şekilde sevişmeyi tercih ettikleri için fahişe oluyorlar) endişelerimizi destekler nitelikteydi. ama yine de bazı kurultay hazırlık toplantılarına gidip geldik. bu sıralarda münferit feminist Gülser şöyle bir saptama yapmıştı: "...organizasyon toplantısında bulundum. genel eğilim saptamak gerekirken oradaki kadınların son derece anlamsız, erkekçe ve akademik bir programı kabul ettirmeyi çalışmaları dikkat çekiciydi. ve bunu da sanki feminist görüş de sokuluyormuş gibi yapmalarıydı. yalnızca içi boşaltılmış "ayrımcılık" sözcüğünün program taslağına yazılması feminist bakış açısının var olduğunu ifade etmez. tersine bu feminizmin nasıl da açık ve net bir şekilde asimile edilmeye çalışıldığını gösterir. adını koymak gerek". ama bütün feministler böyle düşünmüyordu. örneğin sosyalist feminist Kaktüs'ten Sedef bundan birkaç hafta sonra "Biz kendimizi toplantılarda var ederek kendimize alan açtık ve programın son halini almasında etkili olduk" diyordu. biz ise mart ayında, kurultayda tebliğ vermek üzere, hazırlık çalışmalarından çekildik.

nitekim Stella da 8 mart'ta nihayet basılabilen *feminist* dergisinin 5. sayısında yer alan yazısında şöyle diyordu: "...sosyalist kadınların kurultay hazırlıklarına katılmak yanlıştır. amaç ve yaklaşımı her kadının bilinçlenmesini değil örgütlerin "tanışmasını" öngördüğü için yanlış, tanıklık yerine politik tebliğ ve akademik program önerdiği için yanlış, feministleri yok saymak istediği ve enerji aldığı için yanlış. politika eğitmek için yapılmaz. güç dengesini kendi lehimize çevirmek için yapılır. lehimize çeviremiyorsak bunca birikimi yok sayan ve kendine yontan — kadın hareketi 75'te başladı, ya da bu kurultaydan çıkacak?! — diyen kadınların arasından çekilmek en doğrusu değil mi? Özellikle feministlere de konuşma hakkı vermişlerken neden bu hakkı tertip komitesine girmeden kullanmayalım? Bugün kurultay hazırlık toplantılarında yapılan bizim açımızdan ilkesiz bir birliğe katılmak, kadınların ezilmişliği konusunda geliştirdiğimiz bütün tezlerin reddedildiği bir programa imza atmak ve silahsızlandırılmamıza seyirci kalmaktır."

19 mayıs'ta kurultaya gittiğimizde elimizdeki tebliğler öngörülerimize hiç de uygun değildi. biz oraya programda ilgimizi çeken konularla ilgili görüşlerimizi anlatıp tartışmaya gitmiştik oysa karşımızda bizimle hesaplaşmaya gelmiş sosyalist kadınlar vardı. ne saflık! öte yandan kurultayın genel görünümü de pek heveslendirici değildi. devamlı söz kesen bazan azarlayan (daha sonra gördük, konuşmacının elinden okuduklarını alıp yırtan) bir divan, zor ulaşılır bir mikrofon, herkesten yüsek bir kürsü; beş dakikayla sınırlı tebliğ, üç dakikayla sınırlı tartışma süreleri, dinlemeye değil, tezahürat yapmaya gelmiş olanların baskın çıktığı bir dinleyici kitlesi, kadınların sorunlarını konuşmak için değil sosyalist ajitasyon yapmaya gelmiş konuşmacılar ve hepsinden önemli-

si keskin bir konuşmacı dinleyici ayırımı. herkesin aşağıda sigara içmesine şaşmamak gerek! bu arada siyasal yaşamda ayrımcılık oturumunun tartışma bölümünde söz alan birçok konuşmacı esas olarak feminizme saldırmak için söz almış gibiydiler. bildik bütün klişeler eksiksiz kullanıldı. işkence tezgahları, 12 eylül faşizmi, feministlere destek veren sermaye, (maalesef feministler bu sermayeyle bir türlü tanışma fırsatı bulamazken, sol dergiler - herhalde sermayesiz - düzgün düzenli çıkabiliyor. şans işte!), erkek düşmanlığı yenilgi ortamında palazlanan küçük burjuva eğilimler, kadınları sosyalizmin kurtaracağı. (bu arada ne bu tezin, ne de kadınların kurtuluşunun ön koşulunun sosyalizm olduğunun tutarlı bir gerekçelendirilişini dinlemek nasip olmadı. ama buna daha sonra değineceğiz.) o kadar ki biz İstanbul'dan ve Ankara'dan feministler olarak aşağıdaki mesajı hazırlama gereği duyduk: "biz buraya kadın kurultayı diye geldik; meğer sosyalizm kurultayına gelmişiz. biz buraya kadınların ezilmişliğini, kadınlık durumundan kaynaklanan durumlarımızı tartışmaya geldik sanıyorduk; meğer bize, yani feminizme düşmanlık yapılmasını dinlemeye gelmişiz. biz buraya farklı görüşlerden kadınlarla dayanışmaya geldik sanıyorduk; meğer bizi ezen, bizim emeğimize el koyan, bize şiddet uygulayan, erkeklerin bizi kurtaracakları vaazını dinlemeye gelmişiz. eğer kadın kurultayında kendimizi konuşamayacaksak nerede konuşacağız? kadın kurultayını kadınlar olarak ortak ezilmişliğimizi konuşmaya çağırıyoruz."

ama kurultayın bu rengi sonraki oturumlarda da değişmedi. aksine güçlendi. ikinci gün bizim için başından beri açık olan şeyi, yani bu kurultayda erkek sözünün hakim olduğunu bütün kadınlara sergileyen gelişmeler sahnelendi. başvurusunu zamanında yapmış olduğu halde tebliği organizasyonca kabul edilmeyen travesti-fahişe Sedef'in tartışma bölümündeki konuşması Şirin'in kendi süresini ona vermiş olmasına ve salonun talebine rağmen (bu arada salonda görevli polis memurunun "alın mikrofonu, bu dönmenin elinden" yolundaki müdahalesi organizasyon için bir talihsizlik tabii) divan tarafından kesildi. bu arada söz isteyen birkaç kadının talebi zamansızlık gerekçesiyle geri çevrildi. hepimiz Sedef'in erkekliği, erkek değerlerini, erkek egemenliğini teşhir eden konuşmasının heyecanını yaşıyorduk ki salonu daha da canlandıran birşey oldu. divan bir erkek konuşmacıyı anons etti. feministler ve kimi sosyalist kadınlar, "kadınlar vardır" şarkısının nakaratını söyleyip el çırparak salonu terkederken (açıkçası bekliyorduk ama bu kadarını beklemiyorduk.) salonda kalanlar o ana kadar göstermedikleri bir coşkuyla, kendilerine nasıl mücadele etmeleri gerektiğini izah eden erkeği alkışlıyorlardı.

sonra herşey hızlı ve yıpratıcıydı. divanın erkek konuşmacının çıkmasıyla ilgili olarak özür dilerken "aslında iki taraf da haklı" demesi, protesto mesajımızın divanca okunmaması, talep ettiğimiz şekilde Sedef'in konuşmasını tamamlamasına izin verilmemesi, biri erkek konuşmacıdan önce söz almaya çalışıp divandan söz alamayan, diğeri de bir grup kadına tezahüratlarını sloganlarını belleten bir erkeği gözlemleme şansını yakalamış iki tanığın konuşturulmaması, divanın okumadığı protesto mesajını kendi tebliğinden önce okumaya yeltenen Nesrin'e Jülide Gülizar'ın yaşından umulmayan bir çeviklikle fiili müdahelesi, karışan ortalık, bir türlü verilemeyen kararlar, filan sonunda kurultayı terkettik. arkamızdan hâlâ "kadın erkek elele, özgür günlere" diye bağırılıyordu. bize kurultayı terketmeyin biz sizin varlığınızı çok anlamlı görüyoruz diyen kimisi organizasyondan kadınları işlerin geldiği bu noktada yanımızda görmek istedik. çünkü bu kurultay, kadın mücadelesi konusunda iki temel yaklaşımın, bugüne kadar en net bir şekilde ortaya çıktığı ve karşı karşıya geldiği bir platform oldu. yani ya "kadınlar vardır" diyerek bağımsız bir kadın hareketini savunacağız ya da "kadın erkek el ele, özgürlüklere" diyerek kadınların mücadelesinin başka mücadelelerin kuyruğuna takılmasına alet olacağız. 8 mart yürüyüşünde, bir yandan "kadınlar vardır" şarkısını söyleyip, bir yandan kadın erkek elele özgürlüklere sloganı atanların, kurultayda biz kadınlar vardır derken, kadın erkek elele özgürlüklere diye karşı çıkışları gözümüzden kaçmadı. (bir anlamda son zamanlarda el konulmaya çalışılan şarkımızı geri aldık.)

bugün bir kadın hareketinden söz eden her kadın bu iki slogan arasında tercih yapmak zorunda. zaten toplum kadınlara erkeklerin elini tutmayı dayatıyor. eğer varolmak istiyorsak erkeklerin elini bırakıp, kendimiz için, kendi

başımıza örgütlenmemiz gerek.

eklemek istediğimiz iki şey daha var. birinci günde belirttiğimiz gibi, onyıllardır kadınlar üzerine birkaç klişeden öte söz söylememiş olanlar, 19 mayıs 1989'da bir k.kurultayı düzenledilerse bunun sebebi feministlerin önderliğinde kadınların tam iki yıl iki gün önce dayağa karşı dayanışmak için sokağa dökülmüş olmalarıdır. o gün bunu bizden başka hatırlayan olmamasına hayret ediyoruz.

ikincisi, biz radikal / devrimci feministler içinde yaşadığımız kapitalist - erkek egemen toplumda kadınların kurtuluşunun kendi mücadelesinin eseri olduğunu (yanlış anlamadınız, sosyalizmin kadın kurtuluşunun ön ya da herhangi başka bir koşulu olmadığını) düşünüyoruz. kadınları sadece sosyalizm kurtarabilir deniyor. nasıl olacak diye sorulunca da ortak mutfaklar, ortak çamaşırhaneler diye sıralanıyor. kim, nasıl ortaklaşacak ve çamaşırları kim yıkayacak, biri çıkıp izah etse de tartışma biraz ilerlese diyoruz. hadi şimdi tekrar hatırlamaya çalışalım. sosyalizm bir cins olarak kadınlara ne vaad ediyor?

Ayşe Düzkan - Handan Koç

silah sahibine geçmiştir artık

1980 yenilgisi sonrasında başlayan sorgulama süreci geçmiş pratiğimizi değerlendirirken kadın sorunu da bu değerlendirmeden payını aldı. Toplumsal mücadelenin darlık içinde kavranması ve kadın sorununun bu mücadele içinde eritilmesi gibi yanılgılar saptandı. Sosyalizmin "insana dair herşey" için var olduğu ve insanı ilgilendiren tüm alanlarda üretme zenginliğinin olduğu bilinçlere yansımaya başladı. İşçi-patron çelişkisi zemininden çıkarak yaşamın her alanında ve özellikle kadının ezilmesömürülme alanında ne söylenebileceği sorunu gündeme geldi. 1985-1986 yılları yeni bir kadın hareketinin başlama yıllarıdır. Bu veriler ışığında değişik kadın örgütleri ve yapılanmaları ortaya çıkmıştır.

Yine 1980'in hemen arkasından gelişen feminizm ile kadın sorununun başka bir perspektiften algılanışı yayılmaya başladı. Bu hareketlenmede geçmişte sosyalist mücadele içinde yer almış, ancak kadın konusunda dayatılan programlardan hoşnut olmamış kadınlar, sosyalist feminist adlandırmasıyla ortaya çıkmışlardı. Ve hâlâ kadın sorununu sosyalizmin sihirli değneğiyle çözeceği bilinciyle var olan anlayışlarda kendilerini biçimlendirdiler bu dönemde.

Kadın kurultayı bu çok sesli ortamda gerçekleştirildi. Farklı düşüncelerin bu konuda kısa bir süre içinde olsa da kendilerini tanımlamaları ve açmaları olumlu bir adım. Bu şimdiye kadar birbirimizin anti'si olarak şekillenmenin az çok aşıldığının bir görüntüsü. Başkalarını eleştirmek ancak öncelikle kendini var edebilmek gibi, temel bir eksikliğin giderildiği kanısındayız. Bu yol ayrımlarının daha da netleşmesi ve aynı zamanda ortak noktaların saptanması beklenilen ve umulan sonuçlardı. Bunlara belirli oranlarda ulaşılmıştır.

En temel eksiklik şu: Birinci olarak kadının kurtuluşu sorununu sadece feminizmin tekelinde var saymak. Sonuç olarak sosyalizm kelimesinin geçtiği her konuşmayı hemen mahkum etmek. Bu Kurultayın özgür tartışma ortamını zedelemiş ve olumsuz çıkışlara yol açmıştır. Feminizm taraftarlarının açık olarak kavramak zorunda oldukları bu gerçeklik, süreç içinde kendini ortaya koyacaktır. Feminizmin kadın sorunu konusunda yaratıcı teorik katkıları ve pratik zenginliği bizler tarafından asla reddedilmiyor. Ancak biz çözümü tamamen ayrı bir yolda ve ayrı bir pratikte görüyoruz. Bu noktada, sosyalist perspektifle or-

taya çıkan yapılanmalara karşı ilk başta düşünceleri kavrama noktasından yaklaşma gerekliliğini öneriyoruz. Düşünceyi kavramak ve eleştirileri bu noktada odaklaştırmak zorunlu. Aksi taktirde eleştiri değil sadece karalama olacaktır yapılanlar. Kadının ezilmesi ve sömürülmesi konusunda ürettiklerimiz ve çözüm önerilerimiz ortadadır. Feminizm mi sosyalizm mi sorunu değil olay. Bunu aşmak için kadının kurtuluşu programlarını yatıralım masaya.

İkinci yanlışlık ise, çözüm sorununda hâlâ üretmemenin kısırlığın var eden ve sonuç olarak genel bir ezilme teorisinin ve genel bir kurtuluş teorisinin gölgesine sığınan anlayış. Bunun düşünce sisteminini eleştirmekten çok, diğer düşünce yapılanmalarına eleştiri/karalama bombardımanına dikkat çekmek istiyoruz. Kendi varlık temellerini açıklamaktan çok yine saldırılarla, başkalarını yok saymakla varlık kazanma çabası egemen. Bu tarz tartışmalar, sorunu böylesine geniş bir platformda çözmek yerine tam bir çözümsüzlüğü doğurmakta. Bu anlayışın da süreç içinde kendini tanımlaması ve varlık sorununu netleştirmesi kadın mücadelesine zenginlik katacaktır kuşkusuz.

Kurultayın teknik yönlerini omuzlayan ve düşünceleriyle renk katan tüm kadınların gelecekte var edilecek geniş bir kadın hareketliliğinin ipuçlarını vermesi olumluluğunu belirtmek gerek. Yaklaşık 2500 kadın iki günlük sürede bu önemli deneyimden geçtiler. Bundan sonra yapılacak Kurultayın bu deneyimlerin ışığında daha başarılı olacağı inancındayız.

Derneğimiz açısından olumlu olarak saptadığımız en önemli konu bu sorun açısından sosyalist perspektifin üretken ve zengin olduğudur. Kadının ev yaşamından çalışma yaşamına, cinselliğinden örgütlenme ve özgürleşme konularına kadar sosyalizmin getirdiği saptamalar ortaya konmuş ve bu saptamalar doğrultusunda çözümler sunulmuştur. Kurultay süresince kadının örgütlenmesi zorunluluğu ve kadınların kendi kurtuluş mücadelelerini vermelerinin gerekliliği iyice açığa çıkmıştır. Kısacası "silah sahibine" geçmiştir artık

Demokratik Kadın Derneği

"orada kadınların kendilerine düşmanlıkları vardı."

Aylardır bizi yoran, düşündüren, bir dolu rahatsızlıklar yaşatan Kadın Kurultayı, ardında birçok soru, çıkarılacak dersler bırakarak bitti. Ben kendi adıma, bir daha aynı şeyleri yaşamak istemediğimi belirterek girmek istiyorum değerlendirmeme. Sadece kurultay bağlamında değil, benzer yerlerde de "varolma" adına, bunca düşmanlığı kaldırabileceğimden emin değilim. Orada feminizm düşmanlığının da ötesinde, kadınlık durumunun inkârı, kadınların kendilerine düşmanlıkları vardı çünkü... Yalnızca Sosyalizm savunusu adına, konuşma metinlerini bile erkeklere dikte ettiren kadınların, böyle bir kurultay düzenlemeye hakları var mıydı bilmiyorum ama, ben kendimi kötü hissettim! Çok kötü hissettim!

Daha birinci gün -aslında öncesinde de- "bizim burada ne işimiz var?" sorusu kafamın içini kemirdi durdu. Bu soruya verilen "işte orada bin kadın var. Orada olup sözümüzü söylemeliyiz" yanıtı da tam olarak açmıyordu kafamı... Hâlâ da yeterince açmıyor... Bin kadın fikrinin ötesinde bir şeyler olduğunu düşünüyorum. Çalışan kadınlar kurultayında da

TÜSTAV

yoğun miktarda kadınlar vardı. Orada neden yoktuk? Böyle olacağını bile bile, rahatsızlık hissedile hissedile burada olmanın başka bir açıklaması olmalı. Bir tarafından bulaşmış olmamızın etkisi bir yana, bizim sesimize, bizim sözümüze sahip çıkmaya çalışanlara duyduğumuz tepkiyi bir şekilde dile getirme kaygısıydı belki de... Kaktüs'teki feministlerin yürütmede olmalarının da önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Yan yana gelen bir dolu etki sonucu önemsedik biz bu kurultayı ve son gün o olaylar olmasaydı, istesek de, istemesek de pek de güzel güç birliği etmiş olacaktık sonuçta. Basına falan da böyle yansıyacaktı ve kurultay amacına ulaşmış olacaktı!.. "Ohh! ne iyi oldu da böyle oldu. Dediklerimiz çıktı işte... Yaaa!. Bak bizi dememiş miydik?" gibi de bir rahatlık duymuyorum şu an açıkçası. Hepimizin oturup, düşünmesi gerektiğini sanıyorum.

Aldığımız son tavır iyiydi kuşkusuz. Gecikmiş de olsa birlikte hareket edilmesinden çok hoşlandım. Bu durumun, bundan sonrası için feminist sürekliliği sağlamada ve alnımızı korumak gerekliliğinde önemli bir basamağı oluşturacağına inanıyorum.

Şimdiye kadar milyonlarca toplantı yaptık aslında... Bu toplantıların sonucunda çok da yaman işler başardık. Birbirimizi tanıdık, birbirimize ısındık. Ama derinlikli tartışamadık. Yani, Biz neyiz? Ne yapmak istiyoruz? Nasıl bir kadın politikası? Kimlerle, nereye kadar ittifak? gibi soruları yeterince yanıtlamadık. Bütün bunları sorgulamaya bile fırsat bulamadan kendimizi birdenbire kurultay oluşumunun içinde buluverdik. bu durum, hazırlıksız yakalandığımız kurultay tartışmaları ve toplantılarına kimilerimizin çok önem vermesine, kimilerimizin olayı anlayamamasına, kimilerimizin önemsememesine, kimilerimizin tepkilerine vs.sine neden oldu. Giderek kızgınlıklara, suçlamalara, hesap sormalara, üzerinde bir baskı gibi hissetmelere ve daha bir dolu rahatsızlıklara yol açtı. Bütün bunlardan şunu çıkarabilir miyim bilmiyorum; bizim dışımızda, bir çok yerden, birdenbire "kadın" diyen bir sürü grup ve görüş çıktı ve de biz bu durumu hiç hesaba katmamış olduğumuz için şaşırdık, afalladık, telaşa kapıldık!.. Kendimizi oralarda mutlaka var etme kaygısıyla önce bir yürüyüş yaşandı. Yetmedi. Kurultay... Feministlerin lafının üzerine oturuluyor, feminizmin işi boşaltılıyor diye feryat ettik, -tabii ki doğruydu- ama biz ne de diğimiz üzerinde de hiç durmadık. Stella'nın 'alanımızı korumak' lafı önemliydi. Bunun ne anlama geldiğini tartışmadık. Kendine feminist demeyen, hatta anti-feministler bile bizim söylediklerimizi söyler oldu. Bunu sorgulamadık. Yani, tam bir yakalanmışlık hali... Feminist bir kadının söylediği derinleşmek, kendine ne dediğinin belli olması, sorulara karşı yanıtların olması, kısacası kadın konusundaki tahlillerin net olması tam da bu duruma denk düşüyor belki. Ben de katılıyorum derinleşmeye... Bunun eksikliğini ben de duyuyorum. Ama kadınlarla birlikte, kadınlar için, kendimiz için derinleşmekten yanayım. Bir çok oluşum içinde kendimi meşru göstermek ve onlara yanıt verebilme kaygısıyla değil diye düşünüyorum. "Ne yapalım politika allahın belası bir şey! Biz de savaşmak zorundayız! Politika böyle yapılıyorsa, biz de öyle yaparız..." gibi tahlillere ise hiç katılmıyorum. Çünkü kimin silahıyla kimin vurulduğunu anlayamıyorum. Politkanın kendini yapılış biçimini eleştirmiyor muyuz biz? Tarzını değiştirmeye uğraşmıyor muyuz? Feminizmin güzelliklerinden biri de bu değil mi? Kurultayda bize düşmanca davranan kadınlarla başka biçimlerde, başka bir dilde bir araya gelseydik aynı düşmanca tavrı gösterebilecekler miydi? Olmayacaktı gibime geliyor. Nitekim, kurultayın kendimi en çok içinde hissettiğim bölümü olan 'tanıklıklar' yakalayabildi bütün kadınları... İşte bir tek bu dil düşmanlığı önledi kısa bir süre için... Feministler olarak bizi genel kadın söyleminden ayıran bu aslında... Özgünlüğümüz burada bizim. Hiçbir problemimiz yokmuş gibi, kendi hayatlarımızı dışarda bırakıp, başka kadınların hayatlarını kurtarmaya soyunmadık biz. Kendimize ve kadınlara yabancılaşmaktan başka nedir ki bu? Sosyalist kadınlarla aramızdaki fark bu işte... Ben bu politikayı küçümsemekten yana değilim. Feminizmin beni saran, etkileyen en önemli yanı bu olmuştu çünkü... Eğer ben en başta kadın kurultayı gibi bir yere gelmiş olsaydım, büyük bir ihtimalle bugün burada olmazdım. Ama ben dayak kampanyasının içine geldim. Yürüyüşte yalnızca dayak için değil, o ana kadar yaşadıklarımı da haykırmıştım.

Kurultayda yüzde seksen politize olmuş kadın varsa, yüzde yirmi de *kadın* konusunda neler söylendiğini merak edip gelmiş kadın vardı. Ve ben aşağıda "Birbirlerini yiyorlar. Allah kahretsin!" diyerek giden kadınlar gördüm. Çok ağırıma gitti! Yani, yine kadınlar güme gitti! Buna alet olmamızı sorgulamak istiyorum. Eğer politika böyle yapılacaksa oturup yeniden düşünmem gerekiyor.

Ben kadınların birbirinin gözlerini oymaya çalışmadıkları, kadın konusunda sen doğru söylüyorsun, ben doğru söylüyorum demedikleri, pazarlıkların yapılmadığı, güç gösterilerinin olmadığı politikalardan yanayım. Daha doğru bir tanımla bu kadar profesyonelce yaşayamıyorum, yaşamak da istemiyorum.

Feminist derginin 1. sayısındaki bir kadın yazarın dediği gibi, kendi hayatımı ve başka kadınların hayatını değiştirilmesi gerektiğine inandığım için *kadın kurtuluş hareketinin* içindeyim. Bunun içinse birbirimizin gözünü oymamız gerekmiyor. Oymak isteyenlerle de birlikte olmak için hiçbir nedenim yok...

Emine Başa

...olumlu ve başarılıydı

Yaklaşık 5-6 ay önce İstanbul İHD Kadın Komisyonu'nun çağrısı üzerine bir araya gelen kadın dernekleri, kadın çevreleri, çeşitli dergiler ve tek tek kadınlardan oluşan 50 civarında kadın, Türkiye'de ilk kez bir kadın kurultayı düzenlemek üzere toplandılar. Çağrıyı İHD Kadın Komisyonu yapmıştı ancak kurultay programı, İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır vs. illerdeki küçüklü-büyüklü tartışmalar sonucu kadın platformu tarafından oluşturulacaktı. 3-4 aya varan tartışmalardan sonra programı oluşturduk. İşte tam da bu noktada bir sorun çıktı. Programa rağmen İHD Genel Merkezi programdaki "Kürt Kadınların Ezilmişliği" başlığına karşı çıkıyor, bu konunun diğer başlıklar altında 10'ar dakikalık tartışmalar biçiminde olmasını istiyordu. Platformun bu konudaki kararlı tutumu karşısında İHD, üyelerini serbest bırakarak dernek olarak platformdan çekildi. Bunun üzerine kadın platfoormu, bürokratik işlemleri yürütmek üzere 7 kişilik tertip komitesi oluşturdu ve çalışmalarını yine kadın platformu olarak sürdürdü. 19-20-21 Mayıs tarihlerinde de 1. Kadın Kurultayı gerçekleşti.

Türkiye'de ilk kez bir kadın kurultayının gerçekleşmesi bizim açımızdan büyük bir olumluluktur. Gelecek kuşaklara aktarılacak bir gelenektir, sorumluluktur. Üstelik kadın sorununa çok farklı yaklaşımların bir araya gelip, ortak noktaları yakalayabilmek ve bu doğrultuda kurultaya soyunmak açısından olumluluktur.

Ancak kurultayın gerçekleşmesine kadar olumlu süren bu çalışmalar kurultay süresince aynı olumluluğu sürdüremedi. Çok önemli olduğu kanısında değiliz. Bu tür olumsuzlukların gelişmeyeceğinin de iddiasında değildik. Türkiye'de böylesi olumsuzlukların bir süre daha yaşanacağı da bir gerçek.

Geniş kadın yığınlarının ilgisiyle başlayan kurultayda 70 tebliğ okundu, 150 konuşmacı söz aldı. Bu süre içinde kurultaydan ne anlaşıldığı, kurultayın nasıl olması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar kendini gösterdi. Neydi bu yaklaşımlar?

Bizim kadın kurultayından anladığımız farklı görüşlere sahip kadın gruplarının ve kadınların farklı görüşlerini dile getirmeleri, tartışmaları ve görüşlerini yansıtmalarıdır. Bunun aksi zaten düşünülemez. 1. Kadın Kurultayı'nda da bu gerçekleşti. Bu doğrultuda 1. Kadın Kurultayı'nı başarılı ve olumlu buluyoruz.

Kurultayın bu yanıyla olumlu ve başarılı ol-

duğunu söylerken bazı grupların sergilediği olumsuz tavırlara değinmeden geçmeyi doğru bulmuyoruz.

İlk gün "Kadınlara Karşı Ayırımcılık" konusunda sunulan tebliğler ve konuşmacılardan sonra feminist ve sosyalist feministlerin bazı rahatsızlıkları ortaya çıktı. Neydi rahatsızlıkları? Kadın sorununa sosyalist perspektif doğrultusunda yaklaşan eğilimlere karşı gelişen bir rahatsızlık. Kadın sorununu mevcut sistemin kendisinde değil salt erkeklerde arayan ve bu doğrultuda kadın sorunlarının aşılması için mücadeleyi erkeklere karşı hedefleyen bu eğilimler, kadının özgürleşme mücadelesini toplumsal, sınıfsal, tarihsel süreçten koparmadan anlatan kadınlara ve eğilimlere karşı tepkilerini bir kez daha su yüzüne çıkardılar. Kurultayın kadın sorunları yerine "sosyalizm"in tartışıldığı bir toplantıya dönüştüğünü, bu nedenle amacından saptığını iddia eden feminist ve sosyalist feministler bazı davranışlarıyla salonda tansiyonu yükselterek olay çıkarmanın zeminini yarattılar. Kendilerinin dışında farklı görüşlere tahammül gösteremeyen bu eğilimler zaman zaman konuşmacıların sözlerini keserek yuhaladılar. Kendi davranışlarını hiç irdelemeden, kurultayı selamlamak isteyen bir erkek konuşmacı üzerine de işin boyutunu daha da büyüterek olay çıkardılar. Ve daha sonra kurultayın anti-demokratik olduğunu iddia eden bir grup feminist (hepsi değil) salonu terketti. Anti-demokratikliği iddia edenlere sözümüz var. Evet kurultay süresince zaman zaman anti-demokratiklik yaşandı. Kadını bir köle gibi kullanmayı erkeğin en doğal hakkıymış gibi gösteren bu düzenin kendisidir diyenlere karşılık, erkek egemenliğinin yerine kadın egemenliğini getiren feminist eğilimlerin tahammülsüzlükleri; asla onaylanmayacak olan çirkin davranış biçimleriydi anti-demokratiklik. Kurultay salonunu terketmekti anti- demokratiklik.

Sonuç olarak bizim de içinde olduğumuz kadın platformunun düzenlediği Kadın Kurultayı'nda şu çok açık olarak görüldü. Gerek kadın platformundaki farklı görüşlere gerekse kurultaya gelen binlerce kadının çeşitli görüşlerine rağmen feminist ve sosyalist feministler salt kendi görüşleri doğrultusunda bir kurultay gerçekleşeceğini sanıyorlardı. Bu düşüncelerinin gerçekleşmediğini görünce -ki öyle olması mümkün değildi- hayal kırıklığına uğradılar ve yuhalamayı demokratiklik adına yaptılar. Kapanış bildirgesine de yansıyan ilkeli birliktelikten anladıkları buydu.

Biz diyoruz ki; fazla önemsenmemesi gereken bu olumsuzluklarla birlikte 1. Kadın Kurultayı olumlu ve başarılı bir biçimde sonuçlanmıştır. Kadın hareketi doğrultusunda ilkeli güç ve eylem birliklerine hazır olduğumuzu bir kez daha belirterek bundan sonra gerçekleştirilecek kadın kurultaylarının işlerlik anlamındaki yanını vurgulamak açısından "Demokratik Kadın Kurultayı" adı altında yapılması gerektiğini söylüyoruz.

İnsanca Yaşamda Kadın Derneği

TÜSTAV

kadın birlikteliklerinin gerçek dayanışmalara dönüşeceği kurultaylarda buluşmak üzere...

Kadın Kurultayı... Bu isimle bu fikir geçen sonbaharda çeşitli kadın çevrelerine, kadınlara bu arada bizlere de ulaştığında doğrusu bende şimdi tam olarak tanımlayamayacağım hoş bir duygu yaratmıştı. Kim, nasıl, kimlerle, nerede, ne zaman sorularının ardından biz de o hızlılık içerisinde kendimizi Kadın Kurultayı Hazırlık Komitesi'nin içerisinde dernek olarak buluverdik.

Kadınlar için, kadınlarla birlikte yapılacak

her türlü işin içinde olurduk, bu niye olmasındı. Üstelik böyle bir girişim ilk defa denenecekti, birbirimizi bu süreçte tanırdık. Önemli olan yapılacak olanlardı vs...

Her hafta hazırlık komitesinin yürüttüğü haftalık toplantıların dışında bir kaç kez de Yazarlarevi'nde daha geniş ve isteyen herkesin katılabileceği ve de bazı belirleyici kararların alınacağını sandığımız toplantılara katıldık. Bizlerde sanıyorum ilk rahatsızlıklar yani bu kurultayın gerçek bir kadın kurultayı olup olamayacağı konusundaki rahatsızlıklar bu toplantılarda başladı. Örneğin, sanıyorum daha bunların ilkinde o sınırlı saatlerimizin önemli bir bölümünü erkeklerin bu toplantılara girip girememeleri, giremezlerse bunun izahının nasıl yapılacağı meselesi aldı. Ama bunun yanısıra kurultayın içeriğine yani kadınların yaşadıklarının hangi gözle ve nasıl sorgulanacağına ilişkin program önerileri tartışılırken hem yeteri kadar zaman ayrılamadı, hem de özel alanın sorgulanmasının önemi üzerinde feministlerle, sorunu genel toplumsal çerçeve içerisinde ele almaktan yana olan kadınlar arasında kalın bir ayrım hemen belirdi.

Bunu izleyen günlerde özellikle 8 Mart yürüyüşünün yarattığı olumsuzlukların da etkisiyle biz *Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği* olarak kadın kurultayını yürütme komitesinden çekildiğimizi belirttik. *S.F. Kaktüs*'ün dışında kendini feminist olarak tanımlayan kadın çevreleri de sonuna kadar kurultay hazırlık komitesine katılmadılar, tek tek kadınların dışında...

Bunlar belki kurultayda yaşananların küçük ipuçları olabilir diye açıklamaya giriştim galiba.

Ben kendi adıma baştan beri yani ilk hazırlık çalışmalarının başlamasından kurultayın başladığı güne kadar bu çalışmaların içerisinde olabildiğince yer almaktan yana idim. Kurultaya sadece tebliğler sunmak düzeyinde katılmanın yeterli olamayacağını da düşünüyordum. Ancak kurultayda yaşadıklarım ve hissettiklerimden sonra hangi düzeyde katılırsak katılalım sonucun pek de değişemeyeceği ortaya çıktı.

Kurultayda biz kadınlar kendimizi iyi hissetmedik. Kendimizi kurultay süresince önemli bulmadık. Oysa o kapıdan içeri giren her kadın (kapıdaki bez afişi okuduktan sonra merak edip içeri girenler bile) içeri girdikten sonra kendini önemli bulabilmeliydi, orada kendini bulabilmeliydi. Orada içi isyanla dolduktan sonra dışarı çıkarken de kadın dayanışmasının önemi konusunda düşünerek kafasında sorularla ayrılabilmeliydi. Oysa orada bir rekabet havası vardı, bir şeyin bir başka şeye üstünlüğünün kanıtlanması çabaları vardı. Peki bütün bunlara ne gerek vardı?

Kurultayda yaşanan ve basında, dış çevrelerde sosyalistlerle feministlerin kapışması şeklinde ifadesini bulan tartışmanın temelinde yatan bence bağımsız kadın müacadele perspektifi ve kadın değerleri ile bugünlere gelene kadar kadınlara dayatılan, şeması, perspektifi çizilerek ellerine verilen mücadele yöntemleri arasındaki çatışma ve bunun yansımasıdır. Bu çatışmalar türlü zamanlarda, türlü biçimlerde olabilir, olacaktır. Ama bunun yeri ve zamanı bütün kadınlara seslenmeyi ve onların kendilerini ifade etmelerini amaçlayan ve bu amaçla gerçekleştirildiği ileri sürülen bu kurultay mı olmalıydı?

Bağımsız kadın hareketi ne demektir? Bunun anlamı nedir? Farklı çevrelerde bunun farklı anlamları olabilir. Ama kendini bağımsız kadın hareketinin içinde gören ve öyle ifade eden kadınların, kadın çevrelerinin bu konuda yeniden düşünmeye ihtiyaçları var gibi görünüyor.

Bu onların kendi sorunları elbette feministlerin aralarındaki en önemli sorunu ise kendi oluşturdukları kadın mücadele alanının bağımsızlığının sınırlarını çok iyi çizip, iyi koruyabilmeleri. Ancak böyle olunca kadın birliktelikerinin gerçek kadın dayanışmalarına dönüşebileceği kurultayları gerçekleştirebiliriz.

Nurperi Sancak

kadın kurultay'ı olduğu unutuldu

1. Kadın Kurultayı dünyaya ve kendilerine farklı bakışları olan, dünyayı ve kendilerini farklı yaşayan, farklı biçimlerde var olan kadınların biraraya gelişleri, kendilerini ifade edebilmeleri anlamına gelecek diye düşünüyorduk. Kurultayda divanın bulunması, tebliğler sunulması, kürsüden konuşma, orada bulunan kadınların birbirlerini anlamalarını, dinlemelerini engelleyecek bir biçimde idi. Hem bu biçim, hem de zaman zaman kapitalist toplum eleştirisinin her tür erkek egemen cinsiyetçi toplum eleştirisinin önüne geçmesi ve bildik politika yapma biçimlerinin kadınların "kadın açısını" politika yapmanın odağına oturtan yeni ve dönüştürücü politikalar üretmesine olanak tanımaması oranın, bir kadın kurultayı olduğunun unutulmasına yol açtı ve birbirimize kulak vermemizi zorlaştırdı.

Sadece isminden hareketle bile kurultayda kadın politikasının yapılacağı, kadınların sözünün varolacağı bir platform beklemek iyimserlik olmasa gerekti.

Perşembe Grubu

demokrasi dersinden biz kadınlar da iyi not alamadık

Kurultay, hazırlık süreciyle, gördüğü ilgiyle ve gerçekleşen katılımıyla kendisinden çok şey beklenen bir platform niteliği taşıyordu. Sanırım, kadınların kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarının, kadınlık durumunun tartışılıp örgütlenme perspektiflerinin netleştirileceği ve ortak eylem kararlarının alınabileceği bir kadın platformu olacağı beklentisi vardı katılan herkeste. Ben kendi adıma kadın hareketinin asgari programına doğru adım atılabileceğini bile umut ediyordum. Belki fazla iyimserlikti benimkisi. Her neyse... Peki, kurultay nesnel durumu nasıl yansıttı?

Katılan tüm kadın gruplarının ve çevrelerinin Kurultaya gerçekten çok ciddi bir biçimde hazırlanmış oldukları tartışma götürmezdi. Ama neden umulan sonuçlar alınamadı?

Kurultayın da doğrulandığı gibi, anlaşmazlık temel konularda. Kadının kurtuluşu ve kadın hareketinin niteliği konusunda görüş ayrılığı oldukça ciddi. Nasıl bir kadın hareketi? Hareketin sınıfsal bileşimi, örgütlenme biçimleri nasıl olmalıdır? Hangi ortak talepler etrafında birliktelik sağlanabilir? Gibi temel sorunlarda henüz ne sosyalist kadın çevrelerinin, ne de radikal feministlerin yaklaşımları bir uzlaşma sağlamaya elverişli. Bu anlamda en avantajlı görünen sosyalist-feministlere gelince... Kendini böyle tanımlayan kişi ve grupların feminizmden ve marksizmden esinlenmiş doğruönermelerine, sorunun sınıfsal temellerini gözden kaçırmama çabalarına karşın, iki arada kalmış, ne İsa'ya ne Musa'ya yaranamama gibi bir sıkışmışlık içinde bulunduklarından söz etmek mümkün. Ne ki, bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum değil. Dünya komünistleri hareketinin tarihsel bir açmazıyla ilgili. Bu durum, marksist teori ve pratik, kadının kurtuluşunu -ki insanlığın kurtuluşuyla doğrudan bağlı- temel bir sorun olarak gündemine alma-

dıkça da süreceğe benzer.

İkinci gözlemim Kurultayın, geleneksel toplumsal ilişkiler sisteminin belirlediği davranışlarımızın, biz ne kadar aksini savunsak da, demokratiklikten yoksunluğunu yansıtan bir ayna gibi oluşuydu. Dayatmacı despotik, şiddete dayalı davranışların bir kadın kurultayında yer alması gerçekten üzücüydü. Hoşgörü, başkalarının fikirlerine saygı, birbirimizden öğrenmeye çalışma ve kadın dayanışmasını örme çabalarının yanı sıra karşıtlığa, zıtlaşmaya, hatta hasmane tavırlara da tanık olduk yazık ki. Kısaca sosyalist olmanın da, feminist olmanın da ön koşulu olan *demokrat olmak*'tan, demokrasi dersinden biz kadınlar da iyi not alamadık.

Oysa pekala, I. Kadın Kurultayı'ndan, "Kadınlar şiddete karşı" belgisi altında bir kampanya başlatma kararı alarak çıkabilirdik. "Kanser Haftası", "Kalp Haftası", sigaraya karşı kampanya gibi, ama toplumsal sağlığımız açısından onlardan daha zararlı olan "şiddet"e karşı bir kampanya başlatabilirdik. Örneğin, bu kampanya süresince kadınlara yönelik şiddeti öne çıkararak, ama onun da belirleyicisi olan şiddete dayalı tüm toplumsal ilişkiler sistemini, devlet, aile de dahil baskıcı tüm toplumsal kurumları kadınlar olarak sorgular, irdelerdik.

Diğer yandan, Kurultaya sunulan değerli, ilginç birçok bildiri, görüş, deneyim, tanıklık o dağdağa arasında yeterince değerlendirilemedi. 2500'e yakın kadının yer aldığı büyük bir salonda, tek bir kürsüden dile getirilenler, oluşan toplumsal psikolojinin gerilimli, gürültülü ortamında neredeyse atomlara ayrışarak dağıldı. Kısaca kurultayın biçimi de özüne uygun değildi. Şimdi bildirilerin olabildiğince kısa sürede yayınlanması görevi duruyor önümüzde.

Bir süreden beri özellikle sosyalist çevrelerde tartışılmakta olan, "nasıl bir kadın hareketi?", başka bir deyişle, "kadın hareketinin bağımsızlığı" sorunsalını eski slogancı uslupla ajite olmaya hazır bir kalabalıkta tartışamıyacağımız baştan belliydi. Şimdi kadın hareketinin sağlıklık gelişmesi için yaşamsal önemde olan bu temel sorunu tüm sosyalistler soğukkanlılıkla, sağduyuyla ve marksist yöntemi kullanak tartışmaya, çözümlemeye daha da önem vermelidir. Umarım, kafalardaki şabları kırıp kendilerini gerçekten yenilemeye çalışan sosyalistler kadın hareketi üzerindeki vesayet eğilimlerinden vazgeçerek onun kendi gerçekliği, kendi gereksinimleri doğrultusunda gelişmesini desteklerler.

Yüksel Selek

TÜSTAV

Oral Çalışlar

sosyalist parti sürecinin noktalanması

Uzun zamandır devam eden tartışmalara geçtiğimiz günlerde bir nokta koyduk. Artık Sosyalist Parti (SP), bizler için geçmişte kalan bir örgüt niteliği kazandı. Ben ve benim durumumda olan bazı arkadaşlar açısından bu kopuş, 20 yılı aşkın bir birlikteliğin sona ermesi anlamına da geliyor.

Bu ayrılığın neden ve nasıl geliştiğini, geçtiğimiz sayılarımızda anlatmıştık. Şimdi daha çok, böyle bir tutum alma nedenlerimizin kısa bir tahlilini yapmaya çalışacağız.

2000'e Doğru ve *Saçak* dergilerinden ayrıldığımızda, SP'yi bu gelişmenin dışında tuttuğumuzu belirtmiştik. Böyle davranmamızın nedenleri vardı. Oluşmasında önemli katkılarımızın bulunduğu bu tüzük ve programdaki kanatlılık ve demokrasi anlayışı fikir ayrılıklarına rağmen beraber çalışma olanağının en azından formel temelini yaratmıştı. Parti yönetimine hakim olan bürokratik ve muhafazakâr çizginin niyetlerini az-çok kestirdiğimiz halde, yine de olanakları sonuna kadar zorlayıp, içerde ortak çalışma ortamını yaratma çabasından vazgeçmeme kararındaydık. Parti üyelerinin büyük çoğunluğunun değişmeye ve yenileşmeye açık oldukları inancındaydık. Geçmiş olumsuz deneylerin, hepimizi büyük ölçüde eğittiğini görüyor ve bu arkadaşlarımızın da bir noktadan sonra yanlış yoldan dönebilecekleri umudunu korumak istiyorduk.

Ama son deneylerimiz, bizim niyetlerimizin çok ötesinde bir durum olduğunu gösterdi. SP merkezine hakim olan anlayış, değişmeye ve kendini yenilemeye kapalı bulunduğunu, her adımda biraz daha net bir şekilde ifade ediyordu. Sosyalist soldan geçmişte yaşanmış kopukluğu, farklı koşullarda yeniden ve daha kötü bir şekilde inşa etmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Uyarı ve çabalarımıza rağmen, kişi kültünün tepeden bastırmasıyla bütün yol-

lar tıkandı. Dışımızdaki solla birlik bir yana, Parti içindeki ayrılıklarda donma ve kamplaşma yaratabilmek ve çelişkileri antagonist hale getirebilmek amacıyla olağanüstü bir çaba gösterdiler. Küçük, dar alan içinde, en yakın insanları birbirine düşman ederek ve iman tazeleme havasına girerek, etraflarına kalın bir duvar ördüler.

Gelenekleri güçlü olan akımlarda, bu konuda kısa sürede bazı neticeler elde edebilmek, geçmiş alışkanlıklara dayanarak insanları şartlandırabilmek mümkündü. Yakın dönemde bu anlayışın köklerinin de bulunması muhafazakârlara cesaret veriyordu. Bilindiği gibi, 12 Eylül öncesinde büyük bir parçalanma yaşanmış ve küçülen her grup, kendi içinde bir kültür oluşturmuştu. Bu kültür, kendini dünyanın merkezi gören, küçük ve dar çevresiyle yetinen bir içe kapanma kültürüydü. Özellikle bizlerin yani Aydınlıkçıların sosyalist solun bütününden kopuk olması, daha da katı bir iç dayanışma psikozuna neden oluyordu. Daraldıkça sıkışılıyor ve kişi kültünün etkinliği ve hakimiyeti pekişiyordu . Bir mezhep mensubuymuşcasına, dışımızdaki herşeye büyük ölçüde yabancılaşmış ve gerçeklerden kopuk bir ruh hali, beyinlerimize yerleşmişti.

SP'nin kurulduğu dönemde, yani '80 sonrasında köprülerin altından çok sular akmıştı. Yeni bir sosyalist kültür, yeni bir demokrasi anlayışı, tüm sosyalistleri olduğu gibi bizim saflarımızı da etkilemişti. Dünyadaki büyük değişimler, sosyalist inşa deneylerinin sorgulanması ve daha objektif bir gözle, herkesin kendi geçmişini değerlendirmesi eğilimi güç kazanıyordu. 1980'lerde, 50-60 gruba yol açan siyasi, sosyal, ideolojik ve psikolojik faktörlerin yerini, olgun ve birlikçi bir perspektif almıştı. Örgütlerin dışına çıkan tek tek sosyalistler veya eski çevreleri içinde kalan sosyalistler, bu gelişmelerin etkisiyle birbirlerine daha sıcak yaklaşıyorlar, yavaş yavaş eski önyargılardan kurtuluyorlardı.

kuruluştaki benmerkezcilik lekesi

SP, bu gelişmelerin ilk işaretlerinin görüldüğü bir dönemde gündeme geldi. Parti tartışmalarıyla birlikte, *Saçak* dergisi de, geçmiş muhasebesinin önemi üzerine başyazılar yayınlamaya başladı. Muhasebe isteğiyle, parti fikri elele yürüyordu. Muhasebe önerisiyle dışımızdaki sola bir şeyler söylenmek isteniyordu: 'Bakın hepiniz yanıldınız ve yenildiniz, gelin geçmişinizin bir özeleştirisini yapın da birlikte bir parti kuralım.' Tabii kendimizde ciddi bir hata ve eksiklik hissetmiyor, yanlışı hep dışımızda görüyorduk. Aynı dönemde solun özellikle dinamik kesimleri, 12 Eylül'de yedikleri darbenin etkisiyle, aktif şekilde siyasi mücadele yürütemiyorlardı. Büyük bir kısmı cezaevlerinde veya yurtdışındaydı. Dışarda olanlar ise örgütsüzlük ve dağınıklık içindeydiler. Bu durumu da bir avantaj olarak değerlendirdik ve hızla örgüt kurma hazırlıklarına giriştik. O zaman başlıca muhatap olan Mehmet Ali Aybar'la başlangıçta bir mutabakat sağlanmıştı. Geçmişte düzgün ve doğru bir çizgi izlendiğine inanan ve bu yüzden birliğin kendi etraflarında oluşabileceğini düşünen bir ruh haliyle yasal parti tartışması başlatıldı. O dönemde, geçmişin önyargılarını belli ölçülerde aşmış çevreler, Aydınlıkçıların bu girişimine ılımlı yaklaşıyorlardı.

Kuruluş kararının alındığı *14 Aralık* toplantısına böyle gelindi. Muhafazakâr çizgi, dışarıya karşı takındığı bütün birlikçi söyleme rağmen, bir gövde gösterisi yapmayı kafaya koymuştu. Bütün uyarılarımıza rağmen *bu toplantı, sonun başlangıcı oldu*. 'Yalnız biz varız, bu işi yapacağız, sizin de fazla bir kıymeti harbiyeniz yoktur' mesajı, bilinçli bir şekilde bu toplantıya katılan diğer gruplardan ve eğilimlerden sosyalistlere verildi. Gelen, geldiğine pişman oldu ve 'bunlarla olmaz' diyenlere hak vererek toplantıyı terk etti. Daha da önemlisi, yalnızca bu toplantıya gelenlerle sınırlı olmayan olumsuz kamuoyu yeniden oluştu, eski imaj yeniden belleklerde tazelendi. İlk yakınlaşma denemesi ne yazık ki, muhafazakâr çizginin kaba, haddini bilmez benmerkezciliğiyle ağır bir şekilde lekelendi. 14 Aralık toplantısı, Doğu Perinçek çevresinin, sol içine attığı yeni bir sis bombası olmuştur.

Biz *Sosyalist Birlik*'i oluşturanlar, daha o günden bu yapılanların zararlarına, koşulların elverdiği ölçüde dikkat çektik. Hatta anlayışı bildiğimiz için, toplantıdan önce, gücümüzün yettiğince bu tür bir gövde gösterisinin çok ciddi sonuçlar doğuracağını anlatmaya çalıştık ama yasal konumlarımızın elverişli olmaması yüzünden etkili olamadık. O sıralar-

da onlarla ayrılık noktalarımızdan birisi de; birleşik bir parti içinde, bizim hizbimizin korunup korunmayacağı tartışmasıydı. Yeni kurulacak örgüt içinde erimek gerekir yönündeki düşüncelerimiz, tasfiyecilikle suçlandı. O zamanki temel endişeleri, birleşik bir parti ortaya çıkar da inisiyatifi elimizden kaçırırız şeklindeydi. Dışa açık bütün birlikçi söylemlerine rağmen, içerdeki ruh halleri buydu. Onlar, bu dışa karşı birlikçi, içerde ise bastırıcı ikili söylemlerini başından beri hiç terk etmediler. Aybar çevresini istedikleri yönde oldu-bittiye getiremeyince partiyi tek başlarına kurdular.

SP, çeşitli olumsuzlukların üstüste binmesiyle, küçüle küçüle kurulma aşamasına geldi. Her adım atılırken, başkalarının ayak sürüdüğü söyleniyor ve yola tek başına devam ediliyordu. Sonunda, kendi çevremizin bir kısmıyla sınırlı bir parti kurulabildi.

Biz bu eleştirileri yönelttiğimizde, 'Ne yapsaydık, yani kurmasaydık mı, Türkiye'nin sosyalist bir partiye ihtiyacı var' cevabını verdiler. Evet, o zaman da, bugün de Türkiye'nin bir sosyalist partiye ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaca cevap vermek lazımdı. Ama kurulması gereken parti, bir çevrenin kendini örgütlemesiyle sınırlı bir parti olamazdı. Kaldı ki SP, Aydınlık çevresinin bile küçük bir kısmının desteğini alabilmişti. O gün de, bugün de ihtiyaç olan parti, birleşik bir sosyalist partiydi. Tek, tek siyasi çevrelerin kendi etraflarına çitler çekerek kuracakları örgütler, kendilerine ne kadar parti derlerse desinler, siyasi hayatta ağırlığı olmayan ve solun büyük çoğunluğunun güven duymayacağı küçük grupçuklar olmaktan öteye gidemezdi. Nitekim SP de, bu tür bir örgütçük olmaktan öteye gidememiştir.

adım adım
kabuk yaratıldı

SP, böyle zaaflarla kuruldu. Ancak, muhalefetin başından beri izlediği birlikçi, sosyalist demokrasi yanlısı tutumu bazı izler bırakmıştı. Tüzüğe ve programa bugün *Sosyalist Birlik*'i çıkaran arkadaşların yıllardır savundukları fikirler büyük ölçüde girmişti. Kanatlı, çoğulcu bir parti özlemi programda ve tüzükte yer almıştı.

Kuruluşundaki bütün zaaflara rağmen SP, farklı fikirlerin ortaya çıkması, tartışmaların başlaması da, sosyalist demokrasi ve dışımızla birlik açısından olumlu bir etken olarak değerlendirilebilirdi.

Fakat, kuruluş öncesi yeniliğe ve gelişmeye karşı direnen, partinin tepesinde bürokratik bir kast yaratmak isteyen çizgi, giderek şekilleniyor ve kendi etrafında katı bir kabuk inşa ediyordu. SP'yi esas olarak kendi kendimize kurmuştuk. Ama bu kuruluş, içimizde de yoğun bir tartışmayla birlikte gerçekleşmişti. İki eğilim arasındaki gerilim de, muhafazakârların bilinçli çabalarıyla giderek artıyordu. Dışımızdaki sola sınır çekilirken, içimizde de çitlerin oluşmasının zemini hazırlanıyordu.

Tartışmalar giderek sistemli bir hale geldi. Sosyalistlerin birliği, sosyalist demokrasi, geçmişin muhasebesi, merkezle muhalefet arasında yoğun tartışmalara konu oluyordu. Bu dar çevre, dışımızdaki sola bakışında 'sahte sol' anlayışını lafta terketmiş olsa da, gerçekte bu anlayışı ısrarla savunuyordu. Muhalefet kanadı, ağır saldırılara ve yafta asmalara rağmen, solun devrimci potansiyelinin küçümsenmesi tutumuyla mücadele ediyor, cezaevlerinde direnen, baskılara göğüs geren bir devrimci birikimin varlığına dikkat çekiyor, onlarla düzgün bir diyalog kurmanın yollarını arıyordu. Tam bu noktada, SP yönetimi, kibirli bir eda ile, 12 Eylül'ün baskılarına karşı mücadele eden devrimcileri 'kavanozdaki sol' diye suçlayarak ortaya çıktı. Aslında, bu muhafazakâr yönetimin kendisi bir kavanoza girmiş, o küçük delikten tafra satıyordu.

Geçmişin muhasebesi noktasına geldiğimizde, yollar iyice ayrışmaya başladı. 12 Eylül öncesinin ve mahkemeler döneminin değerlendirilmesi bilinçli olarak geriye bırakıldı. Doğu Perinçek'in *Saçak* dergisine yolladığı 1985 sonrasına ilişkin bazı mektupları, muhasebeye giriş adı altında yayınlandı. Bir daha da 12 Eylül öncesine ve mahkemelere hiç dönülmedi. Biz, bu tartışmalarla birlikte 12 Eylül öncesini gündeme getirdik, özellikle devlet ve orduyla uzlaşan politikaları kanıtlarıyla ortaya koyduk. Bu tutumumuz, muhafazakâr yönetimin geçmişin değerlendirilmesi konusunda adım atmaya niyetli olmadığını ortaya çıkardı. 'Geçmişimizi yok etmek istiyorlar', 'pişmanlık duyuyorlar!' 'biz esas olarak doğruyduk', 'Yüzde 80 doğruyduk', 'Bir anaç tavuk gibi varlığımızı koruyacağız', sözleriyle muhasebeden ne

anladıklarını ifade ettiler

Alışkanlıklara bağlı bir çevre içinde, bu tür sahiplenmenin etkili olacağını düşünmüşler, kısa günün kârı hesabıyla bir taktik savaşına girişmişlerdi. Önemli olan, kişi kültü etrafında toplanmış dar bir çevrenin korunmasıydı. Solun büyük hedefleri, çok seslilik, kanatlılık gibi sözler artık iyice ayak bağına ve süse dönüşmüştü.

Muhasebe ve birlik tartışması, sosyalist demokrasi tartışmasıyla birlikte yürüyordu. Demokratik bir çalışma tarzının, tabanın ve kollektiflerin öneminin vurgulanması, hemen 'demokrasi budalalığı' yaftasıyla damgalandı. Bu sırada muhalefetin eleştiri ve düşüncelerini kaleme aldığı "Beş Perspektif" metninin üyeler tarafından okunması ve dağıtılması da yasaklandı. Giderek daralan bu örgütün merkezi, en bağnaz, içine kapanık ve katı unsurların eline geçiyordu. Bu ekip, demokrasiyi bir tehdit olarak algılıyor ve her yerde kurulları ve kurallarını çiğneyerek astığı astık, kestiği kestik bir tarzla kadroları yıldırmaya çalışıyordu.

iç tartışmayı sosyalist kamuoyunun önüne taşıdık

Muhafazakâr merkez, tartışmaları dar bir çevre içinde ve kapalı devre sürdürmek istiyordu. Çeşitli pazarlık ve vaadlerle, muhalefetin elini kolunu bağlamayı denediler. Önce kanat toplantısına engel olabilmek amacıyla vaadlerde bulundular, ısrarlı olduğumuzu görünce tehditlere başladılar. Ama, daha fazla dar bir kapalı alan içinde oyalanmanın anlamı kalmamıştı. Partililerin ve sosyalist kamuoyunun önünde tartışmak, onların hakemliğine başvurmak, en devrimci, en etkili yoldu. Biz bu yolu seçtik, kanat toplantılarıyla başlattığımız açık tartışmayı kadroların ve sosyalistlerin önüne taşıdık. Tutucu yönetim ise, ipler elden gidiyor korkusuna kapıldı, iç pekiştirme endişesiyle, saldırgan ve gerilimli bir hava yarattı. Ayrılıkların açıklık kazanması üzerine, kişileri hedef alan dedikodu kampanyasına hız verildi.

Dergilerden istifamız, saldırının boyutlarını daha da artırdı. Bizim fikir tartışması alanına çekme çabalarımıza onlar, aile dedikodusu seviyesinde suçlamalarla karşılık veriyorlardı. Arkadaşlarımızın, yaratılan şartlanmanın etkisiyle, katı bir tutum içine girdiklerini görüyor, üzüntüye kapılıyor ve bu gelişmenin bölünmeyle sonuçlanacağını onlara anlatmaya çalışıyorduk.

Neler neler söylenmiyordu hakkımızda. 8-9 Nisan tarihlerinde Ankara'da yapılan SP 1. Kongresi'nde; muhalefetin, viski yudumlayan, pijamasını terliğini giyip, evinde yatan insanlar olduğundan tutun da, bazılarımızın devrimciliği bırakıp Almanya'ya yerleştiğimizi iddia etmeye varacak kadar seviyesizleşti. Üstelik bu dedikodu kampanyasının yayıcısı ve savunucusu tek bir merkez ve tek bir kişiydi. Kişisel hırs onları, sonunda bu ölçüde düzeysiz ve geri bir noktaya sürüklemişti. Aynı kongrenin bir başka boyutu da bol bol aydın düşmanlığı yapmak oldu. Gerilik bir devrimcilik ve üstünlük gibi propaganda edildi. Bu geri propagandaların etkisiyle bir delege, yılların devrimcisi matbaa emekçisi bir muhalif arkadaşa, "gel bizim memlekete çobanlık yap da biraz sosyalizm öğren" diyebiliyordu.

Bir örgüt, böylesine kaba, böylesine tekkeci bir zihniyetle ve kişisel hırslarla kemikleştirildi.

deneyimiz bütün sol için bir kazançtır

Bazı arkadaşlar, bizim SP'de yürüttüğümüz iç mücadeleyi umutsuz bir çaba olarak değerlendiriyorlar ve emeğimizi boşa harcadığımızı söylüyorlardı. Solun birliği için orada baştan itibaren yapılacak bir iş olmadığını öne sürüyorlardı. Tarih belki de onları haklı çıkardı. Ama hepimiz bir noktadan başlayıp, bir yerlere geldik. SP içinde canlı ve yenilikçi bir ruh hali yaratmaya ve dinamizm getirmeye çalıştık. Geçmişin paslarını ve tutuculuklarını aşmaya gayret ettik. Solun birliği için kendi geleneğimizin de bir rol oynamasını istedik.

Bu çabalarımız boşa gitmedi. Öncelikle bu mücadele sırasında yüzlerce arkadaşımızla birlikte kendimizi yeniledik. Bir geleneksel çevre içinde, her şeye rağmen bir kanatlılık deneyi yaşadık, çok elverişsiz koşullara rağmen kalıcı izler bırakan bir mücadele yürüttük. Kanatın gerekli olduğunu yaşayarak kanıtladık. Bu deneyin bütün sol için bir kazanç olduğunu düşünüyoruz. Kanatlılık ve yenileşme girişimindeki deneylerimiz, başka akımlardaki ar-

kadaşlarımıza da yardımcı olacaktır. Parti içindeki mücadele sırasında, orada kalan arkadaşlarımız da önemli birikimler edindiler, önümüzdeki süreçte bunun olumlu izlerini göreceğiz. Bizim kapışmamız, her gelenek içinde az veya çok yaşanması zorunlu bir olgudur. Bütün önemli değişimlerde insanlık kendini yenilerken ve geçmişi aşarken, muhafazakârlıkla mücadele etmeden, onunla karşılaşmadan ilerleyemez. Bu doğa yasasıdır. Herkes bunu şu veya bu ölçüde yaşamaktadır, yaşayacaktır.

Bizim için kopuş artık kaçınılmaz bir hale geldi. Bu içine kapanık alandaki çekişmeyle bir yere varmamız mümkün görünmüyor. Enerjimizi, tekkeci, dar-grupçu, bir merkezle boğuşarak tüketmek, solun önündeki büyük hedefler açısından hiç rasyonel değil. Kafamızı bu dar dünyadan çıkarmak ve geniş düşünmek zorundayız.

tüm solla çevrelerine yeniden duvar örüyorlar

Kanatlı parti yaratma girişimimiz, ne yazık ki SP açısından iflas etmiştir. Yönetimdekilerin bu durumdan bir rahatsızlık duymadıkları gibi, böyle bir sorundan kurtulmuş olmanın hafifliğini yaşadıkları bile söylenebilir. "Küçük olsun benim olsun" mantığı, "büyük olsun, hepimizin olsun" mantığına üstün gelmiştir.

Şimdi, kendi etraflarında adım adım Türkiye proletarya hareketini inşa edebilir, ayakbağlarından da kurtulmuş oldukları için bunu rahatça gerçekleştirebilirler (!). Böyle söylüyorlar, ama ciddi ciddi böyle düşünüyorlar mı bilemiyoruz. İnanmasalar bile taraftarlarına, bir hava vererek, moral bir tatmin yaratmaya uğraştıkları belli oluyor. Ne diyecekleri ve ne yapacakları onların bileceği iş. Fakat insanları, ne kadar böyle bir illüzyon içinde oyalayabilirler?

Girdikleri kavanozdan, tüm solla yeni bir kopuşun hazırlığını yapıyorlar. Sosyalistleri, 'sınıf dışı sol' ilan etmeleri attıkları son adım. Sosyalistlerin tümünün, işçi hareketiyle bağ konusunda, bir sıkıntı yaşadığı gerçek. Sınıf, bugün büyük ölçüde sosyalistlerin örgütlenme alanının dışında. Bunun çok çeşitli nedenleri var: Geçmişte yapılan hatalar, toplumun depolitizasyonu ve en önemlisi de, solun bölük pörçük hale gelerek, sınıfta bir güven bunalımı yaratmasıdır. İşçi sınıfını, yeniden örgütlü siyasi mücadelenin içine çekecek en önemli faktör, birleşik bir sosyalist hareketin yaratılması olacaktır. Solun bütün kesimlerinde bu ihtiyaç hissedilmekte ve birlik arayışı her geçen gün güç kazanmaktadır. Böyle bir ortam içinde sanki SP yönetimi çok 'sınıf içi'ymiş de, diğer sola bu noktada bir üstünlüğü varmış gibi böbürlenmeye kalkıyor.

Bu hayali iddiayı, kimsenin ciddiye aldığı yok, dikkate değer görülmediği bile kesin. Zaten SP yönetiminin de, bunu yalnızca taraftarlarına moral dopingi olsun diye öne sürdüğü anlaşılıyor. Türkiye gerçekliğinden bu kadar kopuk bir iddiaya, ancak 'benmerkezcilik hastalığı' adı takılabilir. Bunun kendi saflarında bile kısa sürede hayal kırıklığı ve hüsran yaratacağını tahmin etmeleri gerek. Ama bu yola girince başka seçenek kalmıyor. SP yönetiminin mantığı, 12 Eylül öncesinde tüm solda bulunan dar-grupçu zihniyetin hortlatılmasından başka bir şey değildir. Daha sonraları espirilere konu olmuş bir klişe vardı, bu davranış ve bakış açısı hemen onu anımsatıyor.

Bu klişe hepimizin kolayca anımsayacağı gibi şöyleydi: "Proleter devrimci hareketimiz, büyük yığınlara önderlik ederek, devrim yolunda hızla ilerliyor." Bu tür kalıplaşmış subjektif yargıları, solun büyük çoğunluğu artık aşmış durumda.

'provakasyon teorisi' yeniden gündemde

1 Mayıs hazırlıkları sırasında da benzer bir ruh haline girdiler. Fabrikalarda direniş örgütlenmelidir gerekçesinin arkasına sığınarak, meydanlarda yasağa karşı mücadale etmek isteğine karşı çıktılar ve daha da ileri giderek Taksim alanına çıkmak isteyenlerin 'ihanet' içinde olacaklarını söylediler. Günümüz koşullarında 1 Mayıs'ta yaygın bir işçi direnişinin örgütlenemeyeceği belliydi, ama hükümetin getirdiği yasakların da protesto edilmesi ve bu haksızlığa tepki gösterilmesi gerekiyordu. Nitekim 10 bine yakın işçi ve devrimci, Mecidiyeköy'de ve Taksim'de yasaklara karşı, haklı ve meşru bir mücadele yürüterek, toplumun desteğini kazandılar.

Bu eylemleri reddederek, fabrika direnişini

bunların karşısına koymak, olsa olsa gösterilecek tepkiyi pasifize etmeye ve insanları eylemsizliğe sürüklemeye yardımcı olabilirdi, zaten objektif olarak bu yapılmıştır. Yaptıkları tahlillerin hayata aykırı olduğunun kanıtlarından birisi de, SP üyelerinin bir kesiminin bütün bu tahlillere rağmen meydanlardaki protestolara katılmalarıdır.

SP yönetimi, kurulduğundan beri hep bu 'provakasyon' teorileri sonucu, mücadele ile arasına sınır çekmeye çalışmış, bu yüzden solun dinamik kesimlerinin dışına düşmüş, gençliği tamamen kaybetmiş, her alanda direnen devrimcilerin güvenini yitirmiş, deklase bir grupçuk olmaktan öteye gidememiştir.

seçim örgütü

SP, esas olarak bir seçim örgütüdür. Partinin bütün faaliyeti küçük bir çekirdeğin denetiminde yürütülen kampanyalardan ibarettir. En küçük bir adım bile, tepedeki bir kast tarafından planlanmakta, alt organlar sadece basit birer uygulayıcı olarak kullanılmaktadır. Onların bütün disiplin, otorite ve devrimcilik söylemlerinin ardında, yukarıdan verilecek emirlere kayıtsız şartsız tabiyet yatmaktadır. Onlar için en devrimci olan, gözlerini kapayıp vazifesini yapandır. Merkeze eleştiri yöneltmek, yapılanlardan şikayet etmek kabul edilemez ve böyle davrananlara bir mim konur, haklarındaki olumsuz kanaat değerlendirilmek üzere kaydedilir.

Bu otorite ve disiplin ise esas olarak parlamenter amaçlı kampanyaları yürütmek için kullanılmaktadır. Bir yıl boyunca yapılan işlere baktığımızda görülen şudur; seçimlere katılmak için derme-çatma örgütler kurmak, referandum sırasında kahve toplantıları yapmak ve yerel seçimlerde bazı adaylar göstermek. Şimdiki en büyük ve tek eylem planları ise, seçimlere katılmayı sağlayabilmektir.

Bunun dışında ne yaptıkları sorusuna verebilecekleri ciddi bir cevap yoktur. Cezaevleri eylemleri konusundaki önerilerimizi hep kulak ardı ettiler, buna benzer direnişlere hep uzak kaldılar. İşçi sınıfının yoğun olarak bulunduğu yerlerdeki derinlemesine örgütlenme önerilerinin karşısına da seçim ögrütlenmesini çıkararak, kadroların tüm enerjilerini buralarda hasretmelerine neden oldular.

SP bir seçim ve kampanya örgütüdür, ama zayıf ve cılız bir örgüt olduğu için, bu alanda da başarısız sonuçlar almaktan öteye gidemiyor.

birikimimizi birlik alanına taşıyacağız

Bu örgüt içinde oyalanmak, bu daraltıcı kampanyaların bir unsuru olmak, bizler için artık kabul edilemezdi. Türkiye sosyalistlerinin önünde aşılması gereken büyük sorunlar ve hedefler var. Türkiye sosyalistlerinin birleşik devrimci partisini yaratma görevi önümüzde duruyor. Bu görevi yerine getirmek; gelişme ve büyüme için; Türkiye çapında güven veren bir cazibe odağı ve alternatif yaratma için, olmazsa olmaz koşuludur.

Biz, *Sosyalist Birlik* çevresi olarak, önümüze bu hedefleri koyduk. Ülkemiz devrimcilerinin büyük çoğunluğuyla birleşerek bu amaca ulaşacağımıza inanıyoruz. Birlik için bunca elverişli koşullar varken, kapalı bir çevre içinde sonu gelmez boğuşmalara dalmak, enerjimizi yanlış yerlerde harcamamıza neden olacak, muhafazakâr çevrenin kendi saflarını pekiştirmek amacıyla kullanmak istediği anlamsız bir çekişmeye malzeme olacaktır.

Muhafazakâr merkez, bildiği yolda ısrar etsin, gidebileceği yere kadar gitsin, nereye gideceğini hep beraber göreceğiz. Oradan Türkiye solunun ihtiyacı olan birliğe yürümek imkansızdır; büyümek imkansızdır; Türkiye siyasi hayatı içinde devrimci bir rol oynamak imkansızdır.

Biz kendimize yeni bir yol seçtik. Enerjimizi, birikimimizi, deneylerimizi Türkiye sosyalistlerinin birlik alanına taşıyacağız. Yenilik ve değişim isteğiyle birleşeceğiz.

Bir muhafazakâr çevreyi terk ederken, önümüzde, bir anlamda zorluklarla dolu bir yol açılıyor. Geçmişte bir örgütün kendine yeterli kültürüyle yaşamaya alışmış insanlar olarak şimdi farklı bir dünya ve daha çeşitli ilişkelere açılıyoruz. Dar örgütün statükosuyla yetinmek yerine, henüz nasıl sonuçlanacağı tam anlamıyla belli olmayan birlik sürecinin içine, binbir zorlukla karşılaşacağımızı bile bile giriyoruz. Hiçbir devrimci atılım, zorlukları göze almadan ve belirsizlikleri aşma cesareti göstermeden başarılamaz. Güvenli ve çalkantısız ka-

palı bir liman yerine, Türkiye sosyalistleriyle birlikte yeni bir okyanusa açılıyoruz. Kendimize güveniyoruz, geleceğe güveniyoruz. Artık bundan böyle yeni bir örgütlenme anlayışıyla zorlukların üzerine yürüyeceğiz. Kimse tepede oluşturulacak, onlar adına verilecek kararları beklemeyecektir. Türkiye sosyalistlerinin geniş, çoğulcu birleşik sosyalist partisi, tabandan, kadrolardan gelen dalgayla ortaya çıkacaktır. Şimdi, inisiyatifi kendi elimize alacağız, çalıştığımız, yaşadığımız, mücadele ettiğimiz alanlarda, birlik eğiliminin maddi bir güç haline gelmesi amacıyla, ortak bir ruh hali, ortak çalışma alışkanlıkları yaratmaya gayret edeceğiz. Kurulmasını hepimizin devrimci bir özlemle beklediğimiz birleşik marksist partinin bugünden birer üyesi gibi, diğer devrimci arkadaşlarımızla birlikte bu alışkanlıkların yaratılması çabasına omuz vereceğiz. Biz bir çevredeki donmaya ve geriliğe isyan ederek bir ışık yaktık. Bu devrimci atılganlık birleşik sosyalist parti yolunda atılmış cesaret verici adımlardan birisidir. Biz işin belki de en zor olan kısmını aştık, bundan sonraki sıkıntıları göğüsleyebilmek açısından önemli bir birikim edindik.

Şundan kesinlikle eminiz ki, muhafazakârlık hiçbir ihtiyaca cevap vermiyor ve geçmişte yaşıyor, gelişen hayata karşı umutsuzca bir savaş veriyor. Böyle bir yolun sonu ise kaçınılmaz olarak küçülmek ve çürümektir. Zaten bugünden bunun işaretleri görülmektedir.

Onlara kendi yollarında başarılar diliyoruz. Ama şundan eminiz ki, devrimcilikte ısrar eden, kendini değiştirip yeni ve çoğulcu bir sosyalizmi özleyen oradaki tüm arkadaşlarımızla da mutlaka geniş bir birleşiklik içinde yeniden beraber olacağız. Bu çıkışımız, onlarla daha üst düzeyde bir beraberliğin de ilk adımıdır. Onların çoğunluğuyla da birleşeceğiz, biz böyle istiyoruz ve böyle olmasını diliyoruz.

TÜSTAV

sosyalist parti'den 124 üye istifa etti

Aralarında 9 kurucu üye, 20 il ve ilçe yöneticisinin de bulunduğu 124 kişi basına bir açıklama yaparak Sosyalist Partiden istifa ettiklerini belirttiler. Ayrıca yasal nedenlerle bu Partiye üye olamayan eski TİKP yöneticilerinin de aralarında bulunduğu 50 devrimci bu istifayı desteklediklerini bildirdiler. İstifa gerekçelerini anlatan açıklamayı yayınlıyoruz.

Biz, aşağıda imzaları bulunan Sosyalist Parti üyeleri belirttiğimiz nedenlerle SP'den istifa ettiğimizi kamuoyuna açıkıyor ve bu gelişmeleri yakından izleyen bir grup sosyalist olarak bu istifayı destekliyoruz.

Sosyalist Parti içinde yürüttüğümüz muhalefet, sol kamuoyunun da izlediği gibi, yönetime hakim olan, tutucu, bürokratik ve tepeden inmeci, buyrukçu tutumlarla bastırılmaya çalışılmış, Partideki fikir hayatı bu gelişmeler sonucu sönükleştirilmiş, Programa yansıyan kanatlılık ve çok seslilik fiili müdahalelerle ne yazık ki kağıt üzerinde kalmıştır.

Muhalefet eden devrimciler hakkında yürütülen kişisel karalamalarla yetinmeyen muhafazakâr merkez, son olarak farklı düşünceleri benimseyen, yeni seçilmiş ilçe başkanları ile ilçe yöneticilerini görevden almaya başlamış, hem bu yöneticileri, hem de Sosyalist Birlik, dergisi beş Yazı Kurulu üyesini, "parti düşmanı faaliyetlerde bulunduğu" klasik gerekçesiyle, ihraç etmek üzere disiplin kuruluna sevk etmiştir. Bu şekilde, Partide yalnızca tek sese izin veren bir yola iyiden iyiye girilmiştir.

Bizler, geçmişin muhasebesi, sosyalistlerin birliği, sosyalist demokrasi konularında ve diğer sosyalist gruplara bakışta olumsuz tutumlara karşı çıkarken, bu arkadaşları da yeni ve modern bir sosyalist kültüre yöneltebilme çabasına giriştik. Özellikle son dönemde gelişen gençlik eylemleri, bağımsız kadın hareketi, cezaevlerindeki direnişler ve kitle eylemleri konusunda bu Partiye geçmişten miras kalan, eylemlere soğuk bakma anlayışını ve mücadele dışı tutumları eleştirdik ve altetmeye çalıştık. Sosyalist Parti yönetiminin kendini değiştirerek birlik yönünde adımlar atması için uğraştık.

Bu hatalı fikirlerle mücadele içinde geçmişin muhafazakar anlayışından sıyrıldık, kendimizi yenileyerek sosyalistlerin birliğine yürüyen sürece daha sıkı sarılmaya başladık. *Sosyalist Birlik* dergisi bu çabalar sonucu ortaya çıktı.

Dünyadaki ve Türkiye'deki büyük değişimlere ve parti tabanında gelişmeye, yenilik isteğine rağmen, Sosyalist Parti merkezine hakim çizgi, geçmişin devrimci bir muhasebesi ve sağ hataları aşma noktasında bir atılım yapma isteğine sırt çevirmiştir. Birlik konusunda da olumlu adımlar atma şansı ne yazık ki yitirilmiştir.

Biz aşağıda imzası bulunan devrimciler, bu Parti içinde kalarak, sosyalistlerin önündeki büyük hedeflere yürüme olanağının tıkandığı inancındayız. Bu Parti yönetimi, izlediği siyasetlerle adım adım dar grupçu bir zihniyetle Türkiye sosyalist hareketinden kendisini soyutlamakta ve 12 Eylül öncesi mantığına dönerek yeniden yalnızlığa sürüklenmektedir.

Biz dar grupçu, kendi içine kapanık, ciddi sağcı hataları hâlâ aşamayan, bu anti-demokratik yapıdaki örgütü artık terk etmeyi devrimci mücadeleye yapacağımız hizmetler açısından gerekli görüyoruz.

İstifa eden kurucu ve yöneticiler:

1. Feyyaz Kurşuncu (Kurucu, Merkez Karar Kurulu ve Başkanlık Kurulu eski üyesi)
2. Yavuz Alogan (Kurucu, Merkez Karar Kurulu ve Başkanlık Kurulu eski üyesi)
3. Atilla Aytemur (Kurucu, MKK yedek üyesi, İstanbul il eski yöneticisi)
4. Doğan Ekmekçioğlu (Kurucu, MKK eski üyesi)
5. Ferit Işık (Kurucu, Adana il eski yöneticisi)
6. Muzaffer Erdoğdu (Kurucu, Merkez Disiplin Kurulu eski üyesi)
7. Hüseyin Bayındır (Kurucu)
8. Mehmet Emin Akgün (Kurucu)
9. Uğur Özcan (Kurucu)
10. Hasan Hüseyin Tekcan (Kayseri il başkanı)
11. Hüseyin Şahin (Beyoğlu ilçe başkanı)
12. Latif Şimşek (Eminönü ilçe başkanı)
13. Leyla Anar (Samsun il yöneticisi)
14. Abdullah Anar (Samsun il kurucusu)
15. Sami Kantar (Çorum il sekreteri)
16. İrfan Kaya (Çorum il yöneticisi)
17. Ünal Yazgan (Gaziantep il yöneticisi)
18. Necip Çiftçi (Gebze ilçe yöneticisi)
19. Gülsüm Anar (Ankara-Yenimahalle ilçe yöneticisi)
20. Besim Yeşilkaya (İstanbul-Kadıköy ilçe yöneticisi)
21. Veli Sivaslı (Beyoğlu ilçe yöneticisi)
22. Düriye Aksu (İzmir-Bornova ilçe yöneticisi)
23. Zeki Yılmaz (İzmir-Bornova ilçe yöneticisi)
24. Gürsel Çalışkan (Eminönü ilçe yöneticisi)
25. Ümit Küçükyılmaz (Eminönü ilçe yöneticisi)
26. Şenol Bekdemir (Eminönü ilçe yöneticisi)
27. Sebahattin Ercan
28. Mansur Erk (Ankara-Çankaya ilçe yöneticisi)
29. Köksal Kuzu (Ankara-Altındağ ilçe yöneticisi)
30. Ahmet Ezmeoğlu (Balıkesir il yöneticisi)
31. Ünal Özyazgan (Balıkesir il yöneticisi)
32. Nurgül Şahin (İstanbul il eski yöneticisi)
33. Muzaffer Kurşuncu (Ankara il eski yöneticisi)
34. Aynur Özuğurlu (Ankara il eski yöneticisi)
35. Yadigar Öztugay (Adana il eski yöneticisi)
36. Zülfü Aydoğan (Adana il eski yöneticisi)
37. Hasan Hayri Alkan (Kadıköy ilçe eski başkanı)
38. Hürriyet Karadeniz (Eminönü ilçe eski başkanı)
39. Güzin Baş (Kadıköy ilçe eski başkanı)
40. Gül Çakır (İstanbul il eski yöneticisi)
41. Nevzat Kulaoğlu (Ümraniye ilçe eski sekreteri)
42. Orhan Cerav (Kadıköy ilçe eski yöneticisi)
43. Cahit Mete (Kadıköy ilçe eski sekreteri)
44. Halil Berktay (Sosyalist Birlik yazı kurulu üyesi)
45. Kamil Arslantürkoğlu (2000'e Doğru dergisi eski sahibi)

İstifayı destekleyen eski TİKP yöneticilerinden bazıları:

46. Gün Zileli
47. Oral Çalışlar
48. İlkay Demir
49. Necmi Demir
50. Oktay Kutlu
51. Şahin Çömez
52. Mustafa Karayünlü

İSTAV

Halil Berktay

sosyalist parti kongresi üzerine birkaç not

Şimdi artık üyesi de olmadığımız SP, 8-9 Nisan 1989 hafta sonu Ankara'da, Gölbaşı Sineması'nda yapılan 1. Kongresi'ne nasıl geldi?

Kısaca şöyle: Aylar önce başgösteren muhalefetin, Ocak ayı içinde düzenlediği kanat toplantılarında fikirlerini berrak ve sistemli bir şekilde ortaya koyması, yönetimde, saldırgan tavırların ve yukarıdan alan söylemlerin zor gizleyebildiği bir telaş doğurdu. Bu gelenek, monolitikliğin en kötü biçimine: "kollektiflik" görüntüsü altında keyfi kişi yönetimine, bütün "yanlış"ların başkalarına ve bütün "doğru"'ların tek bir bireye maledilmesine, çok alışmıştı. Geçmişteki "kontrollü farklılık" denemelerinde, hep riayet edilen belli sınırlar vardı (Atatürk'ün Terakkiperver Fırka'yı kurduruşunda olduğu gibi). Bu sefer ise, yeni ve eleştirel fikirlerin *özerk* çiçeklenişine (Serbest Fırka misali) bir nükleer kış reaksiyon gösterildi. Muhafazakâr merkez, Ocak ortasından itibaren, bütün meselesinin muhalefeti "ezmek" olduğunu açıkladı.[1] Her şey, bu "ezme" ama-

1. Bu ifade, ilk defa Doğu Perinçek tarafından, 5-6 Ocak 1989 tarihli "Genişletilmiş Yazı Kurulları Toplantısı"nda kullanıldı. Hemen orada, çelişmeleri antagonist hale getirdiği, başka kimsede olmayan bir üsluba başvurduğu, böyle ifadeleri ilk kendisinin devreye soktuğu konusunda uyarıda bulundum. İşin ilginç yanı, bu toplantının sözümona "tutanak"ları Mart 1989 tarihli *Saçak* dergisinde yayınlanırken, Perinçek bu sözlerini "ideolojik olarak ezme"ye dönüştürmek, yani "ideolojik olarak"ı oraya eklemek gereğini duydu. Bu suretle, önemli bir değişiklik yaptığını sanmış olacak. Nitekim, 11 Şubat 1989 tarihinde Ankara'da, Sosyalist Parti Genel Merkezinde verdiği, keza son derece saldırgan bir konferanstan sonra da, etrafa yaydığı antagonizma havasına dikkat çekip, bunu 5-6 Ocak'ta sarfettiği "ezme" kelimesinin yansıttığı anlayış ile birleştirdiğimde, "Ben ideolojik olarak ezmekten bahsettim, yoksa başka bir şeyden değil" diye, bir "açıklama"da bulundu. (O sırada *Saçak*'ın Mart sayısı henüz çıkmamıştı; söz konusu

cına feda edildi. Böyle bir rotaya girmenin ne anlama geleceği kazanılsa bile bunun nasıl bir "zafer" olacağı, partiyi hangi kalıba sokacağı, "zafer"in ertesi günü yeniden iş yapmaya başlamak gerektiğinde hayatın akışıyla ve ülkenin gerçek gündemiyle bağlantı kurulup kurulamıyacağı bir yana bırakıldı. Burada, en önemli faktör olarak, kişi kültünün ilkel savunma içgüdüsü, *"benim* partimi elimden alıyorlar" korkusu, uzun vadenin düşünülmesine olanak tanımadı.

Bu yüzden, birinci olarak, parti içi ortam tamamen dejenere edildi; her türlü *fikir* tartışmasını imkânsız kılan bir gerilim, kuşku ve damgalama havası yaratıldı. Muhafazakâr merkez, muhalefete, "pespayeler", "alçaklar", "ideolojik ihanet", vb. ibareleriyle bağırıp çağırmaya başladı. Bu tarz, kulakları sağır etti, insanlarda gönül rahatlığı bırakmadı. Her türlü kişisel karalamaya başvuruldu; Anadolu'ya ve yurtdışına iletilmedik yalan kalmadı.[2] Dahası, öyle bazı özel yöntemlere başvuruldu ki, kişisel güven tümüyle yok oldu; herkeste, hangi ikili konuşmanın dahi nerede, nasıl eğilip bükülerek propaganda malzemesi yapılacağı endişesi uyandı. Bunları yapanlar, yakın geçmişte, "Bizim Stalinizm diye bir meselemiz yoktur. Stalinizm bir iktidar fenomenidir. Bizim elimizde iktidar mı var ki, Stalinizm uygulayabilelim?" diyorlardı, —ya bir de ellerinde devlet araçları olsaydı, acaba neler yaparlardı?[3] Ve hayrettir: Bazıları da, bütün bunları normal sayan bir siyaset kültürünü öylesine içselleştirmişlerdi ki, adeta "taammüden cinayet" işliyorlar; bir yandan, Makyavelist bir tavırla "bütün silahlarla dövüşme"nin teorisini geliştirirken, diğer yandan, dışa vuran kötülüklerine soğuk bir yabancılaşma havası içinde, kendilerini ilgilendirmezmişçesine bakarak, "Kongreden üç ay sonra bir düdük çalacağız, göreceksiniz herkes tekrar bir araya gelecek" türü sözler sarfediyorlardı. Buna gerçekten inanıyorlar mıydı? Taraftarlarının mı endişelerini yatıştırıyorlardı? Yoksa, kendi vicdanlarının "çok ileri gittikleri" konusundaki sesini veya panik sinyallerini mi bastırmaya çalışıyorlardı? Bilinen sözdür: İktidar, çürütür; mutlak iktidar, mutlak surette çürütür. Ve ister maddi, ister psikolojik, her türlü terör rüzgârı, uygulayanların karargahında kinizm ve şizofreni yaratır. Bu sefer de ortaya, muhafazakârlığın merkezinde, kişi kültünden nefret ederek kişi kültünün bütün icaplarını yerine getiren; hem toplantılarda en mütecaviz davranan, hem de kapalı kapılar ardında "Muhalefetin *Sosyalist Birlik*'te huzurlu bir parti-içi demokrasi hakkında bütün yazdıklarına katılıyorum" diyebilen tipler çıktı.

Çürümenin ikinci boyutu, düşünsel bakımdan en az yirmi yıl geriye gidip, 1960'ların dünyası sanki varmış gibi Kültür Devriminin teorik çerçevelerine sarılma çabası oldu. Burada şunu iddia ediyorum: Muhafazakârlığın "teorileştirme"leri, kişi kültü tarafından, gerçekten inanarak oluşturulmadı. Gerçeklerden teorilere gidilmedi; dar taktik ihtiyaçlar, muhafazakârlığı, bu silahları seçmeye zorladı. "Bu küçük parti/çevre içinde, yirmiyıldır sosyal emperyalizm teorisiyle yoğrulmuş bu saflar önünde, muhalefeti nasıl altederiz?" sorusudur ki, beraberinde, "Kültür Devrimi Maoculuğuna başvurarak, insanların içgüdülerine seslenerek..." cevabını getirdi. "Kruşçev revizyonizmi"nin tekrarı bir "Gorbaçov revizyonizmi"nin "Üç İnkâr Teorisi"ne karşı tarihi bir mücadelenin açılmakta olduğu iddiası, bu zeminde ortaya atıldı. Seçtiği kelimeler itibariyle de 1960'ların "Üç Barış, İki Bütün" formülasyonunu çağrıştırmayı amaçlayan bu tekerleme aracılığıyla, sadık insanlar, "dünyanın her yerinde böyle bir saflaşma doğacağına, bütün Türkiye solunun Gorbaçov'a karşı birleşe-

"düzeltme"yi yapma fikrini de burada edindiğini sanıyorum). Ben de kendisine hayretle bakıp, "Başka türlüsünü hiç düşünmedim ki! Halk içindeki çelişmelerin yanlış ele alınması, illa kavga ve fiziksel saldırı mı demek? Bazen sadece bir konuşma üslubu bile, düşmanca bir ele alış olabilir" kabilinden bir şey söyledim. Ama insanın "ezme" duygusu ve arzusunu bu kadar kuvvetle içinde taşımasının ne anlama geldiği konusunda ciddi olarak düşündüğünü, bunun bir muhasebesini yaptığını hiç sanmıyorum.

2. SP Kongresi sırasında bir delege Oral Çalışlar'a, "Bize, sizin ailenizle birlikte Almanya'ya yerleştiğinizi anlattılar" diyor; bir başkası bana *"Sosyalist Birlik*'i 3. sayıda kapatacakmışsınız, doğru mu?" diye soruyordu. Aynı günlerde, Avrupa'da ise, Doğu Perinçek'in her yerde, hem de başka kişi ve akımların isimleri üzerinde spekülasyon yaparak, "şu...şu...şu... bütün sol benimle birleşmeye hazır" diye konuşmalar yapması yankılanmaktaydı.

3. Lenin'in yakın arkadaşlarından Osip Pyatnitsky'nin, Stalin'e karşı çıktığında başına gelenler hakkında, *Sosyalist Birlik*'in bu sayısında yer alan *Moscow News* yazısı çevirisi, sanırım ibret vericidir. Devlet iktidarı olgusunu çekip alın, aradan geri kalan gerilim, şüphe, korku, psikolojik terör ve boyun eğme unsurlarının, evrensel boyutlar taşıdığını, pek çok insan kendi tecrübeleri temelinde görebilecektir.

ceğine" inandırılmak istendi.[4] Bunun yanısıra, Çin'de "yeni bir Maocu dalga"nın geleceği, Deng'in "güneşi söner"ken "Maocuların kuvvet toplamakta olduğu", Sovyetler Birliği'nin de Mao'yu ve Kültür Devrimini "keşfedeceği" öne sürüldü.[5] Benim için Kültür Devrimi, "sol" hataların, halk içindeki çelişmelerin antagonist bir tarzda ele alınmasının çok aşırı bir örneğidir. Bu fikrim doğrultusunda, şunu ilginç buluyorum: SP içi ve çevresinde Kültür Devriminin teorik çizgisine ve bunun etrafına serpiştirilmiş diğer anlayışlarına geri dönüş, Kültür Devriminin kavga üslubuna geri dönüş ile tamamen elele yürüdü; bunlar, aynı madalyonun iki yüzünü oluşturdu. Dahası, Kültür Devrimi söylemlerinin bir özel tahkimat ihtiyacının emrine verilmesi derhal, (a) abartılı bir işçiciliği ve bir aydın düşmanlığını; (b) sosyalist ülkelere karşı (eleştirel bağımsızlık ile ilgisi olmayan) eski düşmanlığı; (c) diğer sosyalist akımlara karşı, bağnazlığın kibiri ile malûl düşmanlık ve küçümseyişleri, beraberinde getirdi.[6]

Bu araçlarla ilçe ve il kongrelerinde üstünlük sağlayıp, muhalefetin İstanbul ilçe kongreleri düzeyindeki yüzde 38'lik varlığına karşın genel kongre delegeliklerinin büyük çoğunluğunu elde eden muhafazakâr merkez, 8-9 Nisan 1989'da, bütün tutum ve anlayışlarını hiç yaratıcı olmayan bir tarzda tekrarladı. Farklı fikirlere düşmanlık yaptı. Sosyalist ülkelere düşmanlık yaptı. Diğer sol akımlara düşmanlık yaptı. Aydın düşmanlığı yaptı. İşçi hareketinin yükselişinin uyandırdığı haklı heyecanı, bütün sorun ve zaafların örtbas edilmesine kanalize etti. İşçi mücadelesi içinde yer alan SP'lilerin deney aktarımları dahi, hem, bu işin başında Sosyalist Parti'nin olduğu gibi, bütünüyle gerçek dışı bir izlenimin uyandırılmasına, hem de işçi hareketi ile Türkiye'nin sosyalist aydın potansiyelinin karşı karşıya gösterilmesine dönüştürüldü. Böylece, aslında bu deney aktarımları geliştirilmeyip lekelendi, değerinden düşürüldü. Alçakgönüllülük, "ben öncüyüm" böbürlenmesinden kaçınmak, bizim geleneğimizin erdemlerindendi; ama bunlar da yitirildi. Kimse de, bütün bu düşmanlıklardan ne çıkacak, diye galiba pek sormadı. Bu işçi hareketinin sınırları nedir? Bizi devrime mi götürecek? Bütün zaaflarımızı giderecek mi? Ya, dalga geri çekilince ne olacak?

4. Bu kehanetin ne kadar kof olduğunu, önümüzdeki yıllarda hep birlikte göreceğiz. Böyle bir mücadele ve saflaşma olmayacaktır. Ve iddia ediyorum: "Üç İnkâr Teorisi"ne karşı "mücadele"yi, kendileri bile sürdüremeyecek, hatta belki pek hatırlamayacaklardır, bundan birkaç ay veya birkaç yıl sonra. Bu "mücadele"nin arkası gelmeyecektir.

5. Bugün Çin'de cereyan eden olaylar, bu kehanetin de ne kadar kof olduğunu, *şimdiden* ispatlıyor. Bir yıl boyunca *Saçak*'ta döne döne, Kültür Devriminin aslında gerçek bir kitle hareketi, aşağıdan yukarı bir inisiyatif olmadığını yazdım. Tam tersine, merkezi çizginin (yanlış) baş çelişme tespiti doğrultusunda yukarıdan aşağı başlatıldığını ve manipüle edildiğini belirttim. Bürokratlaşmaya muhalefet yönünün de bu arada iğdiş edildiğine ve muhayyel bir "burjuvazi"yi ya da "burjuvazinin tarihi zemini"ni veya "burjuva fikirler"i yok etmek uğruna geniş kitlelerin hedef alındığına dikkat çektim. Bu yüzden, dedim, gerçek devrimlerin aksine, Kültür Devrimi habire hedef genişletmiş ve bütün bu hedef genişletme süreci boyunca da emekçi kitleler hızla Kültür Devrimini terk etmiştir. Ayrıca, Sovyetler Birliği ile diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki tıkanmanın büyük tarihsel eleştirisi ve rektifikasyonunun, "anti-Kruşçev" bir muhteva ile değil, "anti-Stalin" bir muhteva ile çıkagelmesinin önemini vurguladım. Kültür Devriminin Mao'sundaki (1956-57 yazılarının Mao'sundaki değil) Stalinizm damarının Çin'de yol açtığı hataların da, benzer bir "anti-Stalin, anti-Mao" reformlar dizisi ve demokratikleşme hareketiyle aşılmakta olduğunu belirttim. Şimdi bakınız: Olaylar hangi tahlili doğruluyor? İşte şimdi, Çin'de gerçek bir kitle hareketi, yukarıdan aşağı manipüle edilmeyen muazzam bir öğrenci-işçi-asker dalgası başgösterdi. Ve bu dalga, reformlara "sağcılık", "burjuvalık", "kapitalizme dönüş", vb. diye muhalefet etmiyor! Tam tersine, daha fazla reform, daha fazla demokratikleşme istiyor! Deng Siaoping ve Li Peng, "reformcu" oldukları için değil, *muhafazakâr* oldukları için eleştiriliyorlar! Öğrenciler, yönetimden, Gorbaçov reformlarının örnek alınması talebinde bulunuyorlar! İşte bu kitle hareketi, "kapitalizmin fideliği olarak küçük üretim"i değil, bürokrasiyi ve bürokratlaşmayı hedef alıyor! Nihai ironi: Çin yönetimi içinde, kitle hareketine karşı sertlik yanlıları ile yumuşaklık ve hatta taleplerin haklılığının kabulü yanlıları, "muhafazakârlık" ve "reformculuk" ayırımına göre bölünüyorlar! Ve *(2000'e Doğru* dergisinin alttan alta "Maocu umut" gibi göstermeye çalıştığı) Li Peng, bu ayırımın sertlik = muhafazakârlık tarafında kalıyor; kitlelere sırtçevirip onlardan tecrit oluyor ve belki de *Sosyalist Birlik* piyasaya çıktığında artık başbakan olmayacak! "Kapitalizme geri dönüş" gibi yorumlanmak istenen reformlardan mutlaka çok zarar gördüğü ve şikâyetçi olduğu farzedilen, ne zaman "yeni burjuvazi"ye karşı ayaklanacağı beklenen işçi sınıfı da, 93 milyon üyeli sendikal örgütlenmesiyle, topyekûn "daha fazla reform, daha fazla demokratikleşme" talebini destekliyor! Aynı tavır, Halk Ordusundan da geliyor! Çin'deki yeni kitle hareketi, yöntemleri itibariyle de dikkatle incelenmeye değer: Ortalıkta, Kültür Devriminin yapay, formalist, gösterişçi, gerilimli, süper-"sol" atmosferinin zerresi görülmüyor. Kısacası, Çin'deki saflaşma ve kitlelerin tercihi, "Maocu" öngörülerin tam tersi yönde gelişmektedir.

6. Kongre sırasında küçük bir ayrıntı, bu topyekûn geçmişe dönüşün, benim için en yoğun simgesini oluşturdu. Ömer Özerturgut'un yolladığı, "devrimci çizgiden reformcu sapmaları mahkûm eden" (!) telgrafı kastediyorum. Nerdeyse 15 yıllık bir "terk"ten sonra, tek bir hamasi konuşmayla tekrar muhafazakârlığın mutemedi olmak, herhalde, "devrimciliği" tek bir bireye sadakat ile özdeşleştiren çerçeveler için mümkündür.

Bu tür soruların ortamı ise, hiç oluşmadı.

Bu genel atmosfer içinde, kongrenin ilk günü öğleden sonra kısa bir konuşma yaptım. Temel fikrim, Türkiye'nin öncü partisinin küçük ve dar bir kadro örgütü değil, geniş ve kitlesel bir emek ve sosyalizm partisi olabileceğiydi. Ben bunu anlattım.[7] Buna giden yolda, dünyada ve Türkiye'de meydana gelen değişikliklere de değindim. Bu arada, milli kurtuluş savaşları çağının esas olarak kapanmış bulunduğu yolundaki, nerdeyse iki yıldır bilinen fikrimi de tekrarladım. Bu tesbitim, temel fikrime hiçbir şekilde cevap vermeyen muhafazakârlar tarafından, güya milli kurtuluş savaşlarına karşı olduğum, hatta belki anti-emperyalist bile olmadığım yolundaki imalara malzeme yapılmak istendi. Bunun birkaç örneğini verecğim. Benden sonra konuşan Ahmet Aka,

"Bu kürsüde, 'artık milli kurtuluş savaşları sona erdi' diyen bir insanı alkışlamak ayıptır. Bunu söyleyen zihniyette devrimci ruhun kırıntısı bile kalmamıştır. Filistin'in küçük generallerinin sözcüsü buradayken, milli kurtuluş savaşlarının bittiğini ilan eden zihniyetin bu partide yeri yoktur" diyor ve şöyle devam ediyor:

"*Emperyalizme olan bağımlılığın* halen Üçüncü Dünya ülkelerinde yarattığı tahribatları göremezseniz... milli kurtuluş savaşları *ve devrimler çağı* bitti dersiniz..."[8]

Ertesi gün de Doğu Perinçek çıkıyor; delegelerin konuşmaları onar dakika ile sınırlanmışken tam bir saat dilediğini söylüyor kürsüden; ve bu arada şöyle saldırıyor,aynı doğrultuda:

"Halil Berktay, 'Milli kurtuluş savaşları bitmiştir' diyor. 'Afrika kurtuldu' demiyor. Bu, çok enteresan bir terminolojidir. Bir devrimci ne der? 'Sömürgeciliği zangır zangır yıktık, bugün milli kurtuluş savaşları Filistinlisi ile Namibyalısıyla, Kürdüyle gene devam etmektedir, ama sömürgecilik alanlarını büyük ölçüde ortadan kaldırdık' diye güven verir. Ama dövüşmek istemeyen adam bunu tersinden alır, 'Milli kurtuluş savaşları bitmiştir' der. Çünkü kendi anladığı dünyada *devrimler ve* milli kurtuluş savaşları bitmiştir, *kapitalizm ile sosyalizm birbiriyle kaynaşmaktadır.*"[9]

Üç alıntıdan da görülebileceği gibi, bana, (a) milli kurtuluş savaşları ile birlikte genel olarak emperyalizmin de sona erdiği gibi bir fikir; (b) milli kurtuluş savaşları ile birlikte genel olarak devrimlerin de sona erdiği gibi bir ikinci fikir, hatta (altını benim çizdiğim yerlerin gösterdiği gibi) doğrudan doğruya böyle bir ifade, bir söz; (c) Filistin ve Güney Afrika mücadelelerinden bir habersizlik; (d) ayrıca, milli kurtuluş savaşlarının zaferle sona erdiğini görememek gibi birdevrimci ruh eksikliği izafe edilmektedir. Şimdi, bu toplu yalanı biraz didikleyelim.

Birinci olarak, benim kongre konuşmamda, emperyalist sömürü ve bağımlılığın sona erdiği yolundaki bir fikir veya ifadenin olsun, devrimlerin sona erdiği yolundaki bir fikir veya ifadenin olsun, zerresine rastlamak mümkün değildir. Bunlar, tamamen Aka ve Perinçek'in kendi eklemeleridir.

İkinci olarak, böyle fikir veya ifadelere, benim başka herhangi bir yazı veya konuşmamda da rastlanamaz. Özel olarak emperyalist sömürü ve bağımlılığın devamı konusunda ne düşündüğümü merak eden, *Sosyalist Birlik*'in 2. sayısında yayınlanan "Yeni Anti-Emperyalizmin Kilit Sorunu: Dış Borçlar" başlıklı yazıma bakabilir. Ve bilindiği gibi bu yazı, aslında Sosyalist Parti'nin 4 Aralık 1988 tarihli 1. Genişletilmiş Parti Meclisinde yapılmış bir konuşmanın metnidir. İlginç olan şudur: O Parti Meclisinde, Ahmet Aka ile hep yanyana oturduk. Ayıptır söylemesi; genellikle ne için toplandığı pek belli olmayan bir Parti Meclisinde, benim konuşmam insanları heyecanlandırdı, hayli alkışlandı. Ve kürsüden inip yerime geldiğimde, Ahmet Aka'nın yerinden kalkıp beni kucaklaması, kutlaması, tezahüratta bulunması, bütün salonun gözleri önünde cereyan etti. Sonraki dört ay içinde mi, "emperyalizme olan bağımlılığı... göremez" hale geldim? Bırakalım proletaryayı; bu, burjuva ahlakı (veya ahlaksızlığı) bile değildir.

Üçüncü olarak, Ahmet Aka olsun, Doğu Perinçek olsun, SP Kongre delegeleri olsun, Türkiye'nin tüm sosyalist kamuoyu olsun, mil-

7. Bu konuşmanın, sanırım biri tutulan notlardan, diğeri banttan, iki ayrı ama birbirine yakın metni, *Adımlar* dergisinin 16-29 Nisan 1989 tarihli 8. sayısı ile, *Saçak* dergisinin Mayıs 1989 tarihli 63. sayısında yayınlanmıştır.

8. *Saçak*, Sayı 63 (Mayıs 1989), s. 25.

9. *Saçak*, Sayı 63 (Mayıs 1989), s. 34.

li kurtuluş savaşlarının *esas olarak* sona erdiği fikriyle ilk defa karşılaşıyor değillerdi ki! Bu fikri taşıdığımı herkes, hem de en az bir yıldır biliyordu; çünkü bu fikri ilk defa 12 Mart 1988 tarihinde Sosyalist Parti Genel Merkezinde verdiğim bir konferansta işlemiş, sonra da *Saçak* dergisinde yazmış, geliştirmiştim.[10] Hem de, milli kurtuluş savaşlarının, anti-emperyalist mücadelenin sadece bir biçimi olduğuna, yani kurtuluş savaşlarının sona ermesinin genel olarak emperyalizmin sona ermesi demek olmadığına; milli kurtuluş savaşlarının zaferle, ezilen insanlığın çok büyük kesimlerini sömürgecilikten kurtararak sonuçlandığına; nihayet, yukarıda altını çizdiğim gibi, milli kurtuluş savaşlarının *esas olarak* sona ermesinin, Filistin ve Güney Afrika gibi iki büyük istisnayı gözardı etmemesi gerektiğine, uzun uzadıya dikkat çekerek meseleyi ifade etmiştim. İşte kanıtı: "Dünyanın Büyük Dönemeci - 1" başlıklı, Nisan 1988 tarihli yazımdan, kritik cümleleri aktarıyorum:

"Ezilen insanlığın başkaldırışının *esas olarak* milli kurtuluş savaşları biçimine büründüğü bir 70 yıl, artık geride kalıyor... bu mücadele türü, Çin'in... Japonya'ya karşı direnme savaşı ile çok geniş ölçekli bir başarı, dolayısıyla yeni bir ivme kazandı... Derken, [sekiz Asya ve Afrika ülkesi] birer birer bağımsızlık zaferine ulaştılar... Dikkatli düşünecek olursak, milli kurtuluş savaşı dediğimiz olay, her türlü zulüm ve sömürüye karşı her türlü tepki değildir aslında; sadece, bir ülkenin emperyalizm tarafından sömürgeleştirilmiş, ilhak edilerek üzerinde tam siyasi tekel kurulmuş olmasının doğurduğu,özgül reaksiyon biçimidir. Ve milli kurtuluş savaşları sona eriyor derken, dünyanın bir yanda emperyalist ülkeler ile diğer yanda sömürülen, azgelişmiş ülkeler şeklindeki ayırımının sona erdiğini, doğrudan doğruya emperyalizm çağının sona erdiğini kastetmiyoruz. Ayrıca, o emperyalizm çağının bir alt aşaması olarak milli kurtuluş savaşları döneminin bitişi, hayıflanılacak bir kayıp olarak değil... insanlığın kazandığı bir mevzi, mücadelenin bir başarısı olarak karşımıza çıkıyor. Bakın: Dünya, Afrika'nın içlerinde Fashoda'ya Fransızların mı, İngilizlerin mi önce varacaklarını herkesin nefesini tutarak beklediği ve yerli halkın bundan memnun kalıp kalmadığı sorusunun akıllara bile gelmediği, Sarı Nehir'den Amazon'a kadar ganbot diplomasisinin hüküm sürdüğü 19. yüzyıldan ne kadar farklıdır! Lenin'in *Emperyalizm* kitabını yazdığı 1910'lardan, Kemalist Cumhuriyet'in bir mucize gibi gözüktüğü 1920'lerden ne kadar farklıdır! Reagan'ın, Nikaragua'daki Sandinist Devrimine karşı yıkıcı faaliyetlerinde karşılaştığı sıkıntılar, diyelim, United Fruit Co.'nun 1950'lerin başlarında Guatemala'daki ilerici Arbenz rejimini deviriş kolaylığından ne kadar farklıdır! 1960'ların Afrika'daki özgürlük dalgası sırasında bile, insanlık bir Lumumba'nın katlini seyretmek zorunda kalmıştı. Günümüzde ise, büyük devletlerin bir zamanlar alabildiğine keyfi zorbalığı, ne kadar geriletilmiştir! Yeryüzünün dekolonizasyonu (sömürgesizleştirilmesi) neredeyse tamamlanmıştır; çağdaş azgelişmiş ülkelerin yüzde 99'dan fazlası siyasi bakımdan bağımsız, devlet egemenliklerine sahiptirler... Öyleyse önümüzdeki on yıllarda Üçüncü Dünya halklarının mücadelesi, ne gibi şekiller alacaktır? Bir kere, milli kurtuluş savaşları çağının kapanışının, hâlâ iki önemli istisnası vardır, kuşkusuz: Biri Güney Afrika'dır, diğeri ise İsrail/Filistin... [Bu iki durum, nerdeyse bir sayfa anlatıldıktan sonra:] Bu iki noktada önümüzdeki beş-on yılda daha da gelişecek (ve belki büyük çaplı milli kurtuluş savaşlarına dönüşecek) halk mücadeleleri, bir bütün olarak dünya emperyalist sistemini sarsmak açısından önemli 'fırtına merkezleri'ni meydana getirebilecektir... Bunlar karşısında, yelpazenin diğer ucunda... parlamenter rejimin kazanılması uğrunda geniş ara kesimlerin hareketlenmeleriyle de içiçe geçen, sağlam işçi sınıfı eksenli mücadelelerin ortaya çıktığını görüyoruz..."[11]

Bu yazı, bu fikirler ve bu anlatımdan sonra mı bana, emperyalizmi unutmak, Filistin ve Güney Afrika'yı unutmak, işçi sınıfını unutmak, devrimci duyguları unutmak, vb. yüklenecektir? Niçin, bu tahlillere karşı tek bir yazılı eleştiri cümlesi yayınlanmamıştır *Saçak*'ta bütün bir yıl boyunca, Aka ve Perinçek tarafından? Yayınlanamazdı; çünkü yazılı eleştiri alıntı yapmayı, tek tek cümleler ve kelimeler

10. "Dünyanın Büyük Dönemeci - 1", *Saçak*, Sayı 51 (Nisan 1988).

11. *Saçak*, Sayı 51 (Nisan 1988), s. 8, 9, 10.

üzerinde durmayı gerektirir —ve tabii, bir kongrenin gürültülü ortamında tahrifat başkadır, yazılı tahrifat başka. Perinçek ve Aka, ciddi bir teorik itirazları varsa bunu etraflı biçimde ortaya koymak yerine, çok kısa vadeli hedefler uğruna ucuz ve küçük "siyaset" yapmayı tercih etmişlerdir.

Çünkü dördüncü olarak, meselenin özü hakkında öyle ciddi bir teorik itirazları yoktur aslında: Sosyalist Parti'nin 6-7 Ağustos 1988 tarihli "Kriz" tartışması sırasında, Türkiye'de Demokratik Devrimi illa işçi sınıfının tamamlayacağı diye bir kural olmadığını, Demokratik Devrimi biraz güdük ve eksik bir tarzda bile olsa pekâlâ sosyal demokrasinin tamamlayabileceğini (kapalı kapılar ardında) rahatlıkla savunabilen iki insan, milli kurtuluş savaşlarının ne olup ne olmadığını da, dünyada milli kurtuluş savaşlarının gerçekten esas olarak sona ermiş olduğunu da haydi haydi bilirler (zaten dikkat ediniz: Ahmet Aka'dan farklı olarak Doğu Perinçek, yukarıda alıntıladığım sözlerinde aslında "bitmedi" diyememekte; hatta "bittiğini örtülü olarak kabullenmekte ve fakat işi "böyle mi söylenir"e getirmektedir). Şimdi bırakalım, gerçekte tam da Perinçek'in önerdiği tarzda söylemiş olduğumu —öyle yapmamış, kuru kuru "bitti" demiş bile olsam, ne farkederdi? Biz hamaset ve hitabet gösterisi mi yapıyoruz, yoksa bir fikir tartışması, bir tesbit iradesi mi? "Hayır, milli kurtuluş savaşları dönemi esas olarak dahi sona ermemiştir" diyen varsa, lafı dolandırmadan şunu açık açık yazsın da, biz de görelim.

★★★

Sol'daki karmaşık fermentasyon ortamında, Sosyalist Parti bazı süreçleri erken yaşadı; yenilikçi ve eleştirel kanadı erken başgösterdiği gibi, muhafazakâr reaksiyonu da erken kemikleşti ve bir daire kapandı kendi üzerine. Programını tahrip etti "muhalefeti ezmek" uğruna; geleneğinin görece olumlu yanlarını tahrip etti. Kavafis, "Barbarları Beklerken" şiirinde, sınırlarından barbarların çekip gitmiş olduğu bir hayali Bizans'ın sakinlerini,

"Peki, şimdi barbarlar yoksa ne olacak bize?

Onlar bir çeşit çözümdüler"

diye konuşturur. Muhafazakârlığın "barlar"larıydık biz, iki aylık bir "çözüm"dük; bizimle uğraşarak idare ettiler tabanı bugüne kadar. Bundan sonra ne koyacaklar insanların önüne? Hiçbir şey. Çünkü onlar, seçtikleri teori, çizgi ve yöntemle, bir bunker kazıp içine girdiler. "Sağa kaymayı önleyeceğiz" diye, beton duvarlar ördüler gerçeklerle aralarına. Dünyadan, Türkiye'den, Sol'dan, gelecekten kopardılar kendilerini. Ve korkarım bu olayda, ruhlarını da elleriyle söndürdüler. Onlar için ikinci bir fırsat olacak mı? Öyle bir konjonktürde yalnızlığı seçtiler ki, bilemiyorum. Gene Kavafis;

"Hiçbir yeni ülke bulmayacak, hiçbir başka denize erişemeyeceksin. Bu şehir seni her yerde izleyecek. Aynı caddelerde dolaşacak, aynı mahallelerde yaşlanacaksın. Aynı evlerde ak düşecek saçlarına. Dönüp dolaşıp, bu şehre geleceksin. Başka hiçbir şey umma — Senin için gemi yok, yol yok artık. Çünkü hayatını burada, bu küçük köşede yıktığın gibi, bütün dünyada da mahvettin."

TÜSTAV

Salih Ural

kanatlı parti'ye eleştirel bir bakışın ilk ipuçları

TÜSTAV

Sosyalist Parti'nin (SP) "kanat"ı, partiyi gökyüzünün enginliklerinde uçuracak kadar kuvvetlenemeden kırılıverdi. "Kanat"ın mücadelesi, çok da uzun olmayan bir sürede, çok da zengin pratikler yaratamadan SP yönetiminin *ihraç* girişimi, buna karşılık toplu bir istifa ile noktalandı. SP'nin, kütlesindeki hafiflemeye rağmen, artık, on kat fazla duyacağı yerçekimi ile bulunduğu yere çakılmaya mahkûm olduğunu görebilmek için siyasi bakımdan çok da öngörülü olmak gerekmiyor.

"Kanatlı" SP, ömrü çok uzun olmasa da, birleşik parti konusunda bazı sonuçlar çıkarılmasına olanak verebilecek malzeme sağlamıştır. Bu sonuçlardan birincisi; bir partinin gelenekçi, merkeziyetçi, bürokratik, dar grupçu, dar kadrocu bir yönetim altında kanatlanmasının mümkün olmadığıdır. İkincisi; gelenekçi bir anlayış egemenken programa "çoğulculuk" diye yazmanın aldatmacadan öte bir anlam taşımadığı ve taşımayacağıdır. Üçüncüsü; "Kanat'a bile dayanamayan bir anlayışın solu birleştirmek iddiasının araziye uymak zorlamasıyla yapılmış bir kamuflaj olduğudur.

Bu kolay çıkarılabilecek sonuçların ötesinde "Kanat"ın kendi pratiğinin tartışılması daha önemlidir, birlik sürecinde fikirlerin daha da netleşmesine yardımcı olabilir. Burada, bu pratiği, özellikle geleneksel parti anlayışına karşı yönleri ile irdeleyeceğiz ve birleşik parti için bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağız.

"kanat" kavramı SP'deki süreci açıklamıyor

"Kanat" sözcüğü, kanımca, gerek sosyalizm pratiği içinde kazandığı klasik anlamı ile, gerekse SP programında ifade edilişi ile SP içindeki süreci tam olarak açıklamıyor. Önce "mahalefet", daha sonra "kanat" kavramlarına sığdırılmaya çalışılan parti içindeki mücadele, süreç içinde, ortaya konan pratik ile bütün bu kavramların ötesinde bir içerik kazanmıştır. Bu içeriği yeniden adlandırmak gerekmektedir. Bu nedenle yazımın başından itibaren SP içindeki mücadeleden söz ettikçe kanat sözcüğünü tırnak içinde kullandım.

SP içindeki "kanatı", aşağıda tartışacağım üzere, ortaya koyduğu programı ve pratiği ile "Sosyalist Birlik *Grubu*" ya da "Birlik *Grubu*,, diye adlandırmak SP içinde yaşanan süreci de sonuçta ortaya çıkan yapıyı da daha iyi tanımlayabilir diye düşünüyorum. Yani "kanat" yerine *grup* sözcüğünü öneriyorum ve bu yazıda bu sözcüğü kullanacağım. Grup yerine "fraksiyon" da denebilir belki. Ancak bu sözcüğün 12 Eylül öncesi solun parçalanmışlığını ifade eden bir içerikle yüklü olduğunu düşünerek çekingen kalıyorum.

SP'de kanat anlayışı, başından itibaren iki farklı biçimde yorumlanmıştır. Birincisi yönetimin anlayışıdır. Bunlar, kanat kavramını partinin *güncel politika pratiklerinde* ortaya çıkarabilecek *görüş farklılıkları* olarak açıklamışlar, bununla sınırlandırmak istemişlerdir. Politik önermelerde ortaya çıkabilecek sağ ve sol anlayışlar, sağ veya sol *kanatı* oluşturacaktır. Bu kavrayışın SP programında ifade edilen içeriğin bile çok gerisinde olduğnu söyleyebiliriz.

Yönetim, partinin temel politikaları üzerinde tartışma ve farklı fikir kabul etmemiştir. Bir grup parti üyesi tarafından, işleyişe uygun olarak yapılan, *"Beş Perspektif"*[1] adlı ve temel yönelimlere ilişkin öneri, yönetim tarafından, "hizipçilik" olarak anlaşılmış, bu gerekçeyle okunması, yayılması ve tartışılması *yasaklanmıştır*. Aynı şekilde, "Kanat Toplantıları" da yönetim tarafından, bu isim ve içerikle kabul edilmemiş, bunların parti yönetiminin de katıldığı "tartışma" toplantıları olduğu ileri sürülmüş, izne bağlanmış ve giderek yaptırılmamak için olmadık bahaneler çıkarılmıştır. Parti yönetimi için tartışmanın ötesindeki pratik, yine parti programının çok gerisinde bir anlayışla "hizipçilik" olarak anlaşılmıştır.

Özetle, SP yönetimi kanat kavramını, bizim en muhafazakar hakim sınıf kesimlerinin kulaklarını çınlatırcasına yalnız düşünce düzleminde - o da temel çerçevelerin dışına taşmadan- kabul eden, bunun ötesinde pratiğe yönelen girişimi ise hizipçilik olarak gören bir parti içi demokrasi anlayışı ile sınırlandırmak istemiştir.

Sosyalist Birlik Grubu ise, kanatın özgürlüğünü yalnızca düşünce alanında değil, esas olarak pratik alanda savunuyordu. Buna göre, üyeler belli bir programla bir araya gelebilirler, bu programların bütün üyelere -gerekirse yayın organı çıkararak- açıklayan ve parti yönetimine talip olan bir pratik içine girebilirlerdi. Bütün bu süreç yönetimin izin ve denetimine tabi kılınmadan işletilmeliydi. Parti yönetimi tüzük veya programa aykırı bir şey görüyorsa, keyfi engellemelere girişmemeli, partinin yetkili organlarını çalıştırmalıydı. Bu anlayışın klasik anlamda kanat kavramından da SP yöneticilerinin kanat anlayışlarından da *esasta* farklı olduğu söylenebilir.

SP programındaki "Kanatlı Parti" tarifi bu iki yorumada açık ifadeler taşımaktadır. Programda hem kanatların oluşması kaçınılmaz olarak görülmektedir, hem de onların önüne partinin *programlarını* ve *politikalarını* savunmak birinci görev olarak konulmaktadır. Hem birbirine yakın görüşte olan üyelerin toplantılar yapabileceği, seçimlerde ortak liste çıkarabileceği kabul edilmekte, hem de bu toplantılarda *bağlayıcı kararlar* alınamayacağı söylenmektedir.

Eğer üyeler parti içinde bir seçim mücadelesine gireceklerse,bunun için elbette bir araya geleceklerdir. Ancak bunun bir oyun değil de gerçek bir mücadeleye dönüşebilmesi için ise, bunların ötesinde, bu toplantılarda kararların alınması ve bunun getireceği bir disiplin uygulamasını kabul etmek gerekmektedir. "Karar alınamaz" denmekle daha önce kabul edilenlerin bir sözden öte anlam taşıyamayacağı açıktır.

SP programında hem klasik partinin monolitik ve disiplinci kanat kavrayışının, hem de seçimlere ortak liste ile katılmayı kabul ede-

1. Bkz: *Sosyalist Birlik*. Sayı: 1, s.13

cek bir noktaya kadar geliştirilmiş bir kanat anlayışını eklektrik bir biçimde ifade edildiğini söyleyebiliriz. SP yönetimi, maddedeki kısıtlamalara dayanarak kanatı hep daraltmak isterken, *Birlik Grubu* maddedeki açıklıkları daha da ileriye götürmek için mücadele etmiştir. Gelişmeler SP programındaki çoğulculuk iddiasının ve vaatlerinin lafta kaldığını, yönetimin kafasındaki kanat kavramının monolitik parti anlayışının dışına çıkamadığını göstermiştir. SP'de yenilikler programın orasına burasına yapıştırılmış çıkıntılar gibi durmaktadır, hiç birisi ruhuna sinmemiştir.

Aslında kanat konusunda programda ortaya çıkan eklektik anlayışa ve çelişkiye daha en başta dikkat çekilmişti. Kanat anlayışının bütünsel bir içerik kazanması için karar almak ve ortak hareket etmek noktasında konan sınırlamaların kaldırılması, bunların yerine, hizipçiliği de önleyecek bir yöntem olarak *açıklık* yoluna gidilmesi, toplantıların ve mücadelelerin bütün üyelerin önünde yapılması, açık olması anlayışının programa konulması istenmişti. Bu öneri, açıklaması gerçekten zor, SP yöneticileri tarafından "hizipçilik" olarak değerlendirilmişti.

SP yönetimi muhafazakar çizgisinde o kadar ileri gitmiştir ki, altmış yıl öncesine kadar gerilemiş ve o günlere çakılıp kalmıştır. İhraç gerekçesinin "Bu lekeyi alınlarından silemeyecekler" türünden ahlaki bir hükümle ağırlaştırılmış, dolayısıyla olayı objektif olarak konuşulabilir ve tartışılabilir olmaktan çıkarılmış bir *"parti düşmanlığı"* söylemiyle sunulması onların hangi dünyayı seslendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi bu söylem ve bu subjektivist mantık Stalin tarafından sosyalizme sokulmuş ve onun muhaliflerini *imha etme* gerekçesi olmuştur. Stalin'in muhalifleriyle polemik yaptığı metinlerden hangisi açılırsa açılsın; "Troçki'nin başında bulunduğu *parti düşmanı* akımlar..." ya da "Troçki'nin topladığı *parti düşmanı* konferans..." vb. gibi cümlelere iki satırda bir rastlamak mümkündür.[2] Kuşkusuz yalnız lafta değil, bu lafların bugünün Türkiye'sinde ve dünyasında söyletebilen mantıkta aynılık vardır.

2. Bkz: *Josef Stalin*, Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine, Sol Yayınları, tarihsiz, Ankara.

kanat anlayışının ardındaki stalinci dogmatizm

Bir kimseninin veya bir yönetimin programına, politikalarına ve anlayışlarına karşı yöneltilmiş eleştirileri ve bu doğrultuda parti içinde yürütülen bir iktidar mücadelesinin *düşman* olarak ilan edebilmesi için o partiyi kendisiyle özdeşleştirmesini, daha açıkcası partiyi kendi malı ya da -hiç farketmez- kendisini partinin efendisi olarak görmesi gerekmektedir. Stalin'in sosyalizme soktuğu ve "teorileştirdiği", SP yöneticilerinin bir adım ötesine bile geçemedikleri görülen anlayış tam da budur.

Stalin'e göre parti içinde farklı fikirlerin ortaya çıkmasının nedeni işçi sınıfı içindeki çeşitlilik ve tabakalaşmadır. Birinci tabaka, proletaryanın temel kitlesi, çekirdeği olan, kapitalist sınıfla bağlarını uzun süredir koparmış "katışıksız" proleter kitledir. Proletaryanın bu tabakası marksizmin en güvenilir dayanağıdır. İkinci tabaka, köylüler, küçük-burjuvalar, aydınlar gibi başka sınıflardan ayrılıp proletaryaya yeni katılanlardır. Bunlar düşkünlüklerini, alışkanlıklarını, kararsızlıklarını, şaşkınlıklarını işçi sınıfına sokarlar. Bu tabaka aşırı "sol" için uygun ortamı yaratır. Üçüncü tabaka, işçi aristokrasisidir. Proletaryanın maddi durumu en iyi olan bölümüdür. Bunlar burjuvaziyle uzlaşma çabasındadırlar. Bu tabaka açık reformistler ve oportünistler için en elverişli ortamı yaratır. Burjuvazinin ve burjuva ideolojisinin baskısı karşısında proletaryanın direnme gücü en az olan tabakaları sık sık gevşerler. Bu durum burjuva ideolojisinin bu yoldan proletaryaya ve partisine girmesinin yolunu açar.[3]

Stalin'in bu çözümlemesiyle sınıfsal planda bir çekirdek merkez ile bunun sağına ve soluna yerleştirilmiş tabakalar tablosu ortaya çıkmaktadır. Stalin'in kanat teorisi açısından kritik süreç bu noktadan itibaren başlamaktadır. Stalin bu tabloyu tamamen şematik bir anlayışla ve bire bir izdüşümüyle proletarya partisine ve proletarya ideolojisine taşımaktadır. Böylece, karşımıza en saf proletaryayı temsil eden bir çekirdek *merkez* ile, onun sağında ve solunda yer alan burjuva etkili *kanatlar*dan oluşan bir parti ve merkezin "marksist" ideolojisi ile kanatların buna sağdan veya soldan

3. age, s.127

cephe alan burjuva ideolojisinden oluşan bir düşünce dünyası çıkmaktadır.

Stalin, daha sürecin başında kendisini "katışıksız" proleter kitlenin temsilcisi olarak -hikmetinden sual olunamaz bir biçimde- merkeze oturtmuştur. Böylece "katışıksız sınıfın kendisinin tarif ettiği, bütün niteliklerini üzerine toplamaktadır. Bu nokta çok önemlidir. Çünkü sağcılık-solculuk, doğruluk-yanlışlık bunların hepsi de izafi, yani bir başka duruma, konuma, şeye göre tanımlanabilecek kavramlardır. Stalin, kendisini "katışıksız" sınıfın temsilcisi olarak merkeze yerleştirirken, aynı zamanda, pratikler ve düşünceler düzleminde her şeyin kıyaslanabileceği ve tanımlanabileceği bir *mihenk taşı* da yaratmaktadır. Bundan sonra artık maddi zeminin yani sınıfsal açıklamaların da bir önemi kalmamaktadır. Çünkü bu zemini bizatihi yansıtan, subjektif bir kriter -Stalin- vardır. Bundan sonra gerçeklere kör determinist mantıkla dogmatizmin duvarları kafaların etrafına, artık örülebilir.

Stalin eğer "katıksız" proletaryanın temsilcisi ise burjuvaziye karşı en kararlı, en devrimci tutumun da *doğal* temsilcisidir. Dolayısıyla onun pratiği her zaman sınıfın, partinin ve devrimin menfaatinedir; bu nedenle de her zaman *doğrudur.* Aynı şekilde burjuva ideolojisine karşı "katışıksız" marksizmin en *doğal* sözcüsüdür. Dolayısıyla teorik planda da her zaman *doğrudur.*

Subjektivizm bir kez egemen olduktan sonra mantık tamamen tersine dönerek, Stalin en iyi marksist olduğu için en "katışıksız" proletaryanın da sözcüsü haline gelebilir. Bundan sonra her şey ona göre tarif edilebilir.

kanat teorisi ve stalinci pratik

Stalinci doğruluk anlayışın zorunlu sonucu, yalnızca *onu* partinin tek "meşru" efendisi haline getirmesidir. Proletaryanın, devrimin, sosyalizmin en doğru, en kararlı temsilcisi olarak artık *o partidir, parti odur.*

Stalin bu anlayışla Troçki'ye karşı, daha 1926 yılında; "Troçki'nin muhalif akımların başına geçerek *partimizin* (doğrusu "partimin" olmalı. SU) karşısına çıkması, *partimizin* (doğrusu yine 'partimin' olmalı. SU) tarihinde ilk defa olmuyor."[4](abç) diye konuşabiliyordu. Onun programlarına ve anlayışlarına karşı çıkmak, doğrudan "parti saflarının örgütsel birliğini bozmak" olarak anlaşılıyordu. Çünkü; "Parti, işçi sınıfının öncü müfrezesi, ileri kalesi ve genel kurmayıdır. İşçi sınıfının yönetici kurmayında, şüphecilere, oportünistlere, teslimiyetçilere ve hainlere yer yoktur."[5]

Stalinci doğruluk anlayışının zorunlu bir diğer sonucu da onun düşüncelerini, tartışmaya bile gerek bıraktırmayacak, sadece daha iyi kavranması lazım gelecek düşünceler haline getirerek mutlaklaştırmasıdır.

Bu mantıklardır ki, Stalin, farklı düşüncelere ancak, *"bütünüyle pratik olan ve günlük politika meselelerinde"* izin vermiştir. Ancak meseleler prensip ayrılıkları ile ilgiliyse, *"hiçbir uzlaşma, hiçbir orta yol"* yoktur.[6]

Işte bu mantık, parti üyelerini ve yöneticilerini birer aparatçık, partiyi de içi boş bir bürokratlar örgütü haline getirmiştir. Stalin'in bütün partiden istediği pratiğe dönmek, talimatlarını nasıl daha iyi uygularız, onu tartışmaktır. Bunun ötesindeki tartışmalar partinin "ideolojik birliği"ne yapılmış saldırılardır. Bu noktadan itibaren "prensipler" alanına girilmektedir ve tartışmaya (tıpkı İslâm'ın içtihat kapılarını kapatması gibi) kapanmaktadır.

Böyle olmak zorundadır, çünkü "prensipler" denen şey bizatihi Stalin'in söylediklerdir. O, devrimi ve proletaryayı temsil ettiği için, onun söylediklerini tartışmak prensipleri tartışmak demek olmaktadır. Dolayısıyla devrimle karşı-devrim proletarya ile burjuvazi arasındaki tartışma anlamına gelmekteri. Böylece Stalin kendisi ile tartışmayı imkânsız hale getirmektedir. Stalinle tartışmak demek parti için çelişme demektir. Bu noktada, elbetteki partinin görevi, Stalin'in talimatındaki gibi, partiyi bu çelişmelerden arındırmak ve güçlendirmektir.[7]

Stalinci kanat anlayışı, bu çerçevesi ile çoğulcu bir partinin değil tam tersine, mutlak tek kişi yönetiminin zorunluluk teorisidir.

Stalinci kanat anlayışına göre partinin efendisi merkez zaten hep doğru olacağına göre kanat hep kanat olarak kalmaya, hep yanlış yap-

4. age, s. 121

5. Sovyetler Birliği Komünit Partisi (Bolşevik) Tarihi, Aydınlık Yayınları, 1976, İstanbul, s.434.
6. J. Stalin'in, age, s. 121-122.
7. Aynı yerde

maya mahkumdur. Bu bakımdan gereksiz gibi görülebilirler, ancak ortaya çıkmaları da, ne yazık ki, "engellenemez". Aslında kanat, kanat olmanın kaçınılmaz kaderini bilip bunu kabul ettiği ideolojik ve örgütsel planda "ben doğruyum", "ben partiyi devrimcileştiririm" vb. gibi heveslere kapılmadığı sürece parti için çok faydalı da olabilir. Birinci olarak, onların zaten doğal olan yanlışlıkları *kanıtlanıp* partinin (ya da efendisinin) *yine* doğru olduğu herkese gösterilebilir. İkinci olarak, diyelim ki sağcı kanat kuvvetlendi, partinin bu çelişmeyi "gidermesi" gerekiyor, o zaman merkez solcu kanatla birleşip o kanatı "giderebilir". Daha sonra solcu kanatın da giderilmesi olanağı doğmuş olur. Kanatların varlığı merkeze böylesine "esnek" politikaların uygulanması ortamını sağlar. Sonuçta parti arındırılır.

Stalinci dogmatizm, bu idealist söylem içinde, giderek gerçekten de *"arı"* bir noktaya gelmiştir. 1936 yılında yeni Anayasayı onaylamak için toplanan Sovyetlerin Sekizinci Kongresi'nde Stalin'in ağzından bu saflık şöyle açıklanmıştır; "Böylelikle SSCB'nin emekçi halkını birbirinden ayıran eski sınıf farkları silinmekteydi, eski sınıf ayrımları ortadan kalkıyordu. İşçiler, köylüler, aydınlar arasındaki iktisadi ve siyasi çelişmeler gitgide azalıyordu ve ortadan siliniyordu. Toplumun manevi ve siyasi birliğinin temeli yaratılmıştı... Anayasa bu yolla, SSCB'nin yeni bir gelişme aşamasına, sosyalist toplumun inşasının tamamlanması ve toplum hayatının yol gösterici ilkesinin 'herkesten yeteneğine, herkesiihtiyacına göre' şeklindeki komünist ilke olacağı komünist topluma tedrici geçiş aşamasına girmiş olduğunu belirtiyor ve yeni bir çağ açan bu olguya yasal bir nitelik kazandırıyordu."[8]

Stalinci doğmatizme göre, komünizm aşamasına gelinmişti. Bu noktada, sınıf farkları ve çelişmeleri giderek yok olurken kanatın varlık sebebi de ortadan kalkıyordu. Bu andan itibaren kanat artık toplum dışı, sınıflar dışı bir konuma itiliyordu. Artık bir tek varlık sebebi olabilirdi; o da "emperyalizmin yıkıcı ajanlığı". Artık çelişmenin giderilmesinin bir tek yolu kalıyordu: *"imha etmek"*.[9]

Kuşkusuz bu lafta kalmadı. Jdanov 1937 Şubatında Merkez Komitesi Genel Toplantısında, Goebbels'e taş çıkaracak biçimde, kürsüden, "Partinin geniş demokratik esaslar üzerinde yeniden örgütlenmesi"ni, "seçim sisteminin tam olarak demokratlaştırılması"nı anlatırken, Partide ve Sovyet toplumu üzerinde tarihin gördüğü en zorba diktatörlüklerden birisi kuruluyordu. Stalin, Hitler'i bile kıskan-

rak resmileştirdiği Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi kitabındaki anlatımını aynen alıyorum. (age, s.418-419) olayın nasıl basitleştirildiği, sıradanlaştırıldığını, bu yolla insana yabancılaştırılarak nasıl doğallaştırdığını gösteren bu metin, bugün istifaları "devrimden ayrılma" diye yorumlayan SP yöneticilerinin kafalarındaki Stalinci dogmatizmin kavranması açısından dikkatle okunmalıdır:

"1937 yılında, Buharin-Troçki çetesinin işlediği canice suçlarla ilgili yeni gerçekler gün ışığına çıktı. Piatakov, (Bu sayıda Piatakov'un yargılanması ile ilgili bir yazı bulabilirisiniz. SB), Rasek ve diğerlerinin mahkemesi; Tuhaçevski, Yakir ve diğerlerini mahkemesi ve nihayet Buharin, Dikov, Krestinski, Rozengoltz ve diğerlerinin mahkemesi, Buharincilerin ve Troçkistlerin, uzun süreden beri bir 'sağcılar ve Troçkistlerin, uzun süreden beri bir "Sağcılar ve Troçkistlerin Bloku" şeklinde çalışan bir halk düşmanı çetesi halinde birleşmiş olduklarını gösterdi.

"Duruşmalar, bu insan süpüntülerinin, Troçki, Zinoviev ve Kamanev gibi halk düşmanlarıyla birlikte, Ekim Sosyalist devriminin ilk günlerinden beri Lenin'e, Partiye ve Sovyet devletine karşı gizli faaliyetler yürüttüklerini ortaya koydu. 1918 başlarında Brest-Litovsk Barışını baltalamaya yönelen sinsi çabalar, Lenin'e karşı girişilen komplo ve 1918 ilkbaharında Lenin, Stalin ve Sverdlov'un tutuklanmaları ve öldürülmeleri için 'Sol' Sosyalist-Devrimcilerle yapılan gizli ittifak, 1918 yazında Lenin'i yaralayan hain kurşun, 1918 yazında 'Sol' Sosyalist-Devrimcilerin isyanı, 1921'de Lenin'in önderliğini kundaklamak ve yıkmak amacıyla parti içindeki ayrılıkları kasıtlı olarak derinleştirilmesi, Lenin'in hastalığı sırasında ve ölümünden sonra parti önderliğini devirme girişimleri, devlet sırlarının düşmanlara verilmesi ve yabancı casusluk örgütlerine bilgi sağlanması, Kirov'un alçakca öldürülmesi, (bugün Stalin'in tasfiyeleri başlatabilmek için öldürttüğü söyleniyor. SU), yıkıcılık ve saptırma faaliyetleri ve sabotajlar, Menzinski, Kuybişev ve Gorki'nin haince öldürülmeleri - yirmi yıllık bir dönem içersinde yapılan bütün bunların ve benzer hainliklerin, burjuva devletlerinin casusluk örgütlerinin emirleriyle, Troçki, Zinoviev, Kamanev, Buharin, Rikov ve uşaklarının katılması ya da doğrudan yönetimi ile işlendiği meydana çıktı.

"Duruşmalar, Troçki-Buharin canilerinin, efendilerinin, yani yabancı devletlerin casusluk örgütlerinin arzularına uygun olarak, partiyi ve Sovyet devletini yıkmaya, ülkenin savunma gücünü kundaklamaya, yabancı askeri müdahaleye yardımcı olmaya, Kızıl Ordu'nun yenilgisini hazırlamaya, SSCB'nin parçalanmasını sağlamaya, Sovyet Kıyı Bölgesini Japonya'ya, Sovyet Beyaz Rusya'sını Polonya'ya, Sovyet Ukraynası'nı Almanya'ya vermeye, işçilerin ve kollektif çiftliklerin kazançlarını yıkmaya ve SSCB'de kapitalist köleliği geri getirmeye çalıştıklarını gün ışığına çıkardı.

"Aslında sinek kadar bile güçlü olmayan bu Beyaz Muhafız cüceler, galiba ülkenin efendileri oldukları ve gerçekten Ukrayna'yı, Beyaz Rusya'yı ve Kıyı bölgesini satabilecek ya da verebilecek güçte oldukları hayaliyle kendilerini pohpohluyorlardı.

"Bu Beyaz Muhafız haşerat, Sovyet ülkesinin gerçek efendisinin Sovyet halkı olduğunu ve Rikovların, Buharinlerin, Zinovievlerin ve Kamanevlerin hepsinin, Sovyet devletinin geçici görevlilerinden oldukları ve devletin istediği anda onları bir süpüntü gibi de görevlerinden atabilecek güçte olduğunu unuttular.

"Bu aşağılık faşist uşakları, Sovyet halkının parmağını şöyle bir kımıldatarak bunların hepsini silip süpürebileceğini unuttular.

"Sovyet mahkemesi, Buharin ve Troçki canilerini kurşuna dizilmeye mahkûm etti."

"İçişleri Halk Komiserliği hükümleri infaz etti."

"Sovyet halkı, Buharin-Troçki çetesinin imhasını onayladı ve bir sonraki işe geçti."

8. Sovyetler Birilği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, age, s.415-418.
9. Aşağıya bu sürecin, Stalin'in SBKP (B) Merkez Komitesinin bir komisyonuna hazırlattığı ve 1938'de Merkez Komitesi'ne onaylattıra-

dıracak bir devrimci ve komünist kırımını yürütüyordu.

Stalin'in kanat teorisi ve kanatcı partisi tarihte böyle noktalandı.

Elli yıl sonra olaylar gösteriyor ki, "doğru" Stalin'in iddialarının aksine SSCB'de ne sınıflar ortadan kalkmış, ne çelişmeler giderilmiş, ne de komünizm aşamasına geçilmiştir. Yaşanılan yanılsamayı açıklayabilmek, anlatabilmek gerçekten çok güçtür. Söylenenler, yaşananlar bir doğruluk-yanlışlık tartışmasının ötesinde ancak bir illüzyonla açıklanabilecek niteliktedir. Stalin çevresinde bir hayal dünyası yaratmış ve herkesi buna inandırmış gibidir. Yargılamalar, çılgınca yalanlara akıl almaz komplolara dayandırılmıştır. Suçlamalar faşist rejimlere taş çıkartan yöntemlerle ve yollarla türetilmiştir.

Stalin'in "saf" proleterliği "saf" marksistliği bir vehimdir. Stalin, marksizmin değil markizmi dondurmanın ve dine dönüştürmenin yolunu açmıştır. Troçki, Buharin ve diğerleri marksist ve devrimcidirler. Stalin'in kaleme aldırdığı "Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi" kitabındaki resmi tarih, tarihin Stalin'i doğrulayacak, onun siyasi ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde çarpıtılması üzerine kurulmuştur.[10]

10. Bütün olumlulukları bir kişiye, bütün kötülükleri ve yanlışlıkları ise karşısındakilere maleden Stalinci *resmi tarih* anlayışının bir örneği *Saçak* dergisinden ayrılmalar sırasında yaşandı. *Saçak*'a bakarsanız ("İstifa Açıklaması ve Olgular", Sayı: 61, s. 39) o saflarda olan biten herşey Doğu Perinçek'in eseridir. O, 1981 yılında sosyalist saflarda Stalinci dogmatizmi esas hedef gösteren liberalizme karşı çıkmış, bunun üzerine *Saçak* dergisinin hazırlık çalışmaları sırasında liberalizme ve "sivil toplumculuk"a karşı mücadele esas alınmış, yanlış tavır alan arkadaşlar tutumlarını düzeltmişler.

Saçak dergisi çıkarken Doğu Perinçek Ankara'da tutukludur. "Sivil toplumculuk"a, liberalizme karşı mücadeleyi başlatanlar, "tutumlarını düzelttiler" denilen, bu gün birisi hariç hepsi *Sosyalist Birlik* dergisinde olan arkadaşlardır.

Buna rağmen, *Saçak*, kendi resmi tarihini şöyle yazabilmiştir: "Reformculuğa, sağcılığa karşı mücadele yeni bir mesele değildir. Bu mücadele Saçak dergisinin Şubat 1984'teki çıkış gerekçesidir... Saçak'ın ilk sayısında saptadığı liberal bireyci cereyana, o zamanki içeriğiyle 'sivil toplumculuk'a karşı mücadele, aynı zamanda, sekiz yıldır herkesin bildiği ve yaşadığı gibi, Aydınlık saflarında Mehmet Gündüz'ün başını çektiği ve Halil Berktay ile Oral Çalışlar'ın çeşitli teorik tavırlarla destekledikleri liberal sosyalizme karşı mücadele olarak yürütüldü." (s.39)

Saçak'ın 1984'de reformculuğa ve sağcılığa karşı çıkış gerekçesini yazan, yazıda liberal sosyalizmin başı diye suçlanan Mehmet Gündüz'dür. Liberal bireyci cereyan, o zamanki içeriğiyle "sivil topıcululuk"a karşı mücadeleyi başlatan Saçak yazı kurulunda Oral Çalışlar ve Halil Berktay vardır, onlar başlatmışlardır. Meğer Gündüz, Çalışlar ve Berktay kendi kendileri ile mücadele etmişler. Resmi tarihçilik böyle ucubeler yaratabiliyor. Ama ne gam...

Saçak'ta Hasan Yalçın soruyor; "Stalinizm nerede?" Devam ediyor; SP'de Stalincilik aramak komikten de öte!" diye. Stalincilik tam da Hasan Yalçın'ın kafasının içindedir; onun gerçeklere ve kendisine bu denli yabancılaşabilen, onun gerçekleri bu denli çarpıtabilen siyasi fırsatçılığındadır. Onun vicdanını, devrimci ahlakını ve her türlü insani değerlerini bir yana bıraktıran kişi kültünün emrinde yarattığı gerçek dışı resmi tarihindedir.

Sovyetler Birliği'nin devrimci tarihi Troçki, Buharin ve diğerleriyle birlikte vardır, bunlarla birlikte bir anlam ve bir gerçeklik ifade edebilir. Ne kadar büyük bir yıkım yaşanmıştır; Sovyet toplumu milattan öncesinde kalmış bir örende kazı yapan arkeologlar gibi kendi gerçek tarihini oluşturmaya çalışmaktadır.

Tarih, Stalinci parti ve kanat "teorileri"nin karşısına, bizzat Stalin'in pratiğinin ve bu pratiğinin sonuçlarını çıkarmaktadır.

"İki çizgi mücadelesi" anlayışı

Stalin'in hep "doğru" olmadığını -hatta neredeyse hep yanlış yaptığını- gösteren en önemli pratik Çin devrimidir. Bilindiği gibi, Stalin, Çin Devrimine Komintern kanalı ile doğrudan müdahalelerde bulunmuştur. Çin'de devrim süreci, bir yönüyle, Stalinci müdahaleleri gerileterek bu müdahalelerin yarattığı buhranları ve zararları aşarak ilerlemiştir. Bu pratik içinde, Mao tarafından Stalinci doğmatizme ve parti anlayışına önemli eleştiriler yapılmıştır.

"İki çizgi mücadelesi" adıyla anılan anlayış bu pratiğin açıklanmasıyla ortaya çıkmıştır. Gerçekten de Çin Komünist Partisi'nde biri Komintern'in çizgisi, diğeri ise buna karşı oluşturulan giderek hakim çizgi haline gelen Mao'nun çizgisi olmak üzere iki farklı anlayış ve pratik, neredeyse, başından itibaren vardır. ÇKP içinde, esas olarak Komintern'den gelen talimatlar doğrultusunda hareket eden dogmatik anlayışa karşı Mao, Çin'in şartlarını tahlil etmeyi ve bunlara dayanarak politikalar türetmeyi esas alan bir anlayış geliştirmişti.

Devrim süreci içinde gelişmeler, esas olarak, Mao'nun politikalarını doğruladı; Çin devrimi başarıya ulaştı. Bu tecrübe, ÇKP tarafından; parti içinde her zaman iki zıt çizginin bulunduğu, bu çizgilerden birisinin yanlış ötekinin doğru olduğu, doğru çizginin kendiliğinden ve barış içinde değil yanlış çizgi ile mücadele içinde gelişeceği biçiminde teorileştirildi.

Mao, Stalin gibi iktidarla birlikte doğmadı. 1935 yılına kadar ÇKP'nin asisi idi. Karşısında Komintern'in ve Stalin'in desteğini almış Cen Du-Siu'lar, Vang Ming'ler, Li Li San'lar vardı. ÇKP içinde iki çizgi ile birlikte iki de

iktidar oluşmuştu. Tsunyi Konferansı'nda parti Mao'yu lider seçmişti, ama, ikili iktidarı sona erdirememişti. Hatta, Kültür Devrimine kadar, Liu Şao Şi'ye karşı çok uzun süren bir mücadele ile birlikte böyle bir süreç yaşandı.

Stalin parti içinde "birlik" adı altında tek bir çizginin egemenliğini gündeme getirir ve bunu sınıfların ortadan kalkmaya başladığı iddiası ile birleştirirken, Mao, bizzat yaşadığı ikili iktidar gerçeğini ifade ediyordu. Bir başka deyişle, iki çizgi mücadelesinin meşruluğu, Mao'nun, önce Stalin karşısındaki muhalefetinin daha sonra ise iktidarının meşruluğunu sağlıyordu. Aynı zamanda, Mao gücünü dogmatizmden alan karşı çizgiye karşı ideolojik mücadeleye ağırlık veren, muhalefet olmasının gereği partiyi ikna etmeye önem veren bir zemin oluşturuyordu. Stalin açık bir bürokratik anlayışı dile getirirken Mao, bu yönüyle de, ayrı bir pratik içine giriyordu. Bunun sonucu Stalin dogmatik bir söylemi hakim kılmaya çalışırken, Mao parti içinde ideolojik mücadelenin esas alınmasını, halkın içinde ise çelişmelerin doğru ele alınmasını isteyen bir anlayışı dile getiriyordu.

Bu önemli ayrılıklara rağmen, "iki çizgi mücadelesi" anlayışı, özellikle devrimden sonra, Stalinci muhtevada bir liderlik kültü yaratılmasını önleyememiş, hatta, yeni bir dogmatizme yol açarak bu kültü yeniden yaratmış ve beslemiştir, diyebiliriz.

mao'nun çiçekleri açmadı

Kuşkusuz, mutlak gerçeklik yoktur. Kuşkusuz, belli bir anda varolan pek çok düşünceden biri diğerlerine göre gerçekliğe daha yakındır. Bu açıdan bakılırsa bir "tek gerçeklik" vardır denilebilir. Ama aynı zamanda belli bir andaki gerçeklik bir çok şey içindedir, yani tek değil çoktur, bölünmüştür. Bu bakımdan ise o anda var olan her şey biraz gerçektir yani belli bir anda pek çok "gerçeklik" vardır.

Gerçeğin tekliğini vurgulamak, bugüne kadar görüldüğü gibi dogmatik ve subjektivist anlayışlara, sekter ve benmerkezci tutumlara yol açmaktadır. Gerçeğin bölünmüşlüğünü tek yanlı olarak vurgulamanın ise septik anlayışlara, kararsızlığa ve atalete yolaçacağı söylenebilir.

Politik mücadelede *"karar"*ın önemi, çoğu kez, tek yanlı bir *"tek gerçeklik"* anlayışının öne çıkmasına neden olabiliyor. Olayın doğası bu süreci zorlarken, bir de bütün gerçekleri doğru ve yanlış arasındaki ikiliğe sıkıştırmak, dolayısıyla gerçekliği hiçbir zaman bütünsel olarak kavrayamamak, dogmatizmi ve subjektivizmi besleyen zemini yaratabiliyor.

Çin'de "iki çizgi mücadelesi" ile "yüz çiçek açsın yüz fikir yarışsın" iki farklı gerçeklik kavrayışının ifadesi olmuştur. Bu anlayışlardan birincisi mutlakçı ve egemen, ikincisi ise izafi ve demokratiktir.

Çiçekli anlayış, o günün monolitik yapılanması içinde hayat hakkı bulamazken, iki çizgi mücadelesinin doğruluk anlayışı, bir süre sonra, "Başkan Mao'nun Marksist-Leninist çizgisi"nin sürdürücüsü olmak açıklaması ile *apriori* (önsel) bir doğruluk kavramına dönüşmüş, Stalinci bir muhteva içinde dogmatik bir anlayış haline gelmiştir. Doğru ile pratiğin ilişkisi koparılmış, parti içinde iktidarı eline geçirenin, kendi doğrularını kanıtlamak için tarihi ve pratiği çarpıtması genel bir yöntem haline gelmiştir. Böylece insanları tarihten yoketmekle yetinmeyip fotoğraflardan bile silebilen bir anlayış geçerlik kazanabilmiştir.

Bu koşullarda Mao, Brejnev'in ünlü "bütün halkın devleti ve bütün halkın partisi" tezine karşı geliştirdiği, sosyalizm süreci içinde de sınıfların varlığının devam ettiği ve sınıf mücadelesinin sürdüğü yolundaki tezini ortaya koyar ve bu yolla Stalin'in despotizmine gerekçe yaptığı sosyalizmde sınıfların ortadan kalktığı görüşünden köklü bir şekilde kopar ve Kültür Devrimini ateşlerken, bu yönüyle amacına ulaşmış ve Sovyet dayanaklı siyasi rakiplerine kesin bir darbe indirmiştir. Ama diğer yönüyle, bu kopuş Stalinci dogmatizmi ve monolitik yapılanmayı parçalamak bir yana, "Başkan Mao'nun halefleri"nin elinde ultra sol bir anlayışla yeniden dogmatizmi üretmiş, monolitik anlayışları pekiştirmiştir.

Özetlersek, Mao, ideolojik mücadelenin esas alınması, kitle insiyatifine dayanılması gibi önemli anlayışlar ve pratikler ortaya koyarken, iki çizgi mücadelesi anlayışı ile Stalinci monolitizmin doğru *merkez* yanlış *kanatlar* anlayışının da sürdürücüsü olmuştur.

türkiye'nin gerçeği: demokratik çok unsurlu parti

Türkiye'ye dönersek, Sosyalist Parti yöneticilerinin kanat anlayışının Mao'nun katkılarının bile gerisinde kaldığı, Stalinci bir muhteva ve pratikle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Kendisini bizatihi doğru ve partinin sahibi, kendisini eleştirenleri ise doğal olarak yanlış ve partiden tasfiye edilmesi gerekli urlar olarak gören anlayışıyla elli sene öncesinin dünyasında solunmaktadırlar, onlar için "muhalefet" veya "kanat" olmak söz konusu olamaz, adeta tabiatlarına aykırıdır. Parti içinde muhalefete düşerlerse "çeker giderler" ve yeni iktidar olacakları *partileri* kurarlar. Parti politikalarını ve ideolojileri tartışmayı yasaklayan, bütün partiyi merkezden yönetilen aparatçıklar gibi gören bürokratik anlayışlarıyla Stalin'in en tipik izleyicileridir. Onlar devrimcidir çünkü, "sınıfla birleşmişler" ve sınıf mücadelesi sürdürmektedirler, karşısındakiler doğal olarak burjuva-liberaldir. vb.

Aslında Sosyalist Parti'ye haksızlık yapmayalım. Bu anlayışlar, üç aşağı beş yukarı, 1980 öncesindeki bütün sosyalist çevreler için geçerlidir. Herkes bir "doğruluk" iddiası ile birlikte gelen proletaryanın temsilcisi, devrimin ve marksizmin sözcüsü durumundaydı. Elbette ki, Türkiye'de, sosyalist çevrelerle proletaryanın en "katışıksız" kesimi arasında kuvvetli ve örgütsel bir bağ olmadığı için, sınıfın temsilciliği ancak ideolojik plandaki "doğruluk", "devrimcilik", "marksistlik" gibi açıklamalara dayandırılacaktır. Tamamen subjektif alana kayınca da devrimcilik ölçütleri "daha iyi mücadele etmek", "daha şiddetli devrim istemek", gibi anlayışlar olmuştur. Bazı çevreler için ise "doğruluk" ve "marksistlik"in ölçütü, marksist ve doğru olduğuna inanılan uluslararası bir merkezin Türkiye'deki en sadık izleyicisi olmak biçiminde anlaşılmış ve uygulanmıştır.

1980'den sonra, Türkiye'de ve dünyada yaşanan on yıllık süre, bütün grupların şu veya bu şekilde açıklayarak ortaya attıkları tezleri, programları ve pratikleri geçersiz kılmıştır. "Tek doğru, tek devrimci, tek marksist benim" iddialarının doğru olmadığını, bizzat hayat göstermiştir.

Türkiye'nin gerçekliği doğru çizgi-yanlış çizgi ikiliği içine sokulamayacak kadar parçalanmıştır. Bugünün gerçekliği de tek bir grubun yaklayamayacağı, tek bir çizgiye sokam ayacağı kadar çeşitli ve kapsamlıdır. Tekkeci geleneklerin ve dogmatizmin Türkiye solunda çok köklü bir yeri olmasına rağmen birlik isteğinin daha güçlü bir biçimde ve daha açık muhtevalarla sürmesi ve en muhafazakar kesimlerin bile doğrudan reddedemeyeceği bir politika ve pratik haline gelmesi Türkiye'nin nesnel gerçekliğinin yarattığı bir durumdur.

Türkiye oldukça gelişmiş bir ülkedir ve bunun yarattığı/yaratacağı çeşitliliği, merkezine efendinin bağdaş kurup oturduğu, sağına ve soluna da istediği zaman kafalarını uçurmak üzere kanatlarını yerleştirdiği bir parti yapılanmasına sığdırabilmek mümkün değildir.

Dar kadro örgütleri kurulabilir. Ancak bunların kitlelerle birleşmesi bir yana, sosyalistlerin bir bölümünü bile birleştiremeyeceği yakın zamanda Sosyalist Parti tecrübesi ile, daha uzak geçmişte ise 1980 öncesinde neredeyse elliye ulaşmış örügütleriyle ortadadır. Böyle örgütlerin Türkiye siyasi hayatında bir etkisi olamayacağı bugün Sosyalist Parti'nin durumu incelenirse, geçmişte o toz duman içinde yaşanan yanılsamalar hatırlanırsa daha iyi görülebilir.

Türkiye sosyalistlerini birleştirecek parti, yapısıyla, ideojisiyle ve pratiğiyle *yeni* olmak zorundadır. Eski anlayış ve pratikler Türkiye sosyalistlerinin önündeki süreci ve ihtiyaçları cevaplamakta yetersizdir. Bu yüzden muhafazakarlık aşılmalı geleceğe, yeniliklere açık, devrimci, dönüşümcü, cesur bir anlayış içine girilmelidir. Bu yüzden birleşik parti, kendisini, daha baştan, biçimsel kalıplar içine sıkıştırmamalı, kendi örgüt teorisini ve biçimini bütün sosyalistleri kattığı kuruluş süreci ve pratiği içinde oluşturmalıdır. Devrimcilerin hedefi, seçkin öncülerin dar partisini değil kitlelerin gerçek sahibi olduğu geniş partiyi yaratmak olmalıdır. Devrimcilerin hedefi "kurmaylar"ın kışlasını değil kitlelerin gerçek ve sıcak yuvasını yaratmak olmalıdır.

Sosyalist Parti içindeki kanat pratiği göstermiştir ki, böyle bir mücadeleyi merkezci bir "demokrasi" ve disiplin anlayışına sığdırmak

da mümkün değildir. Böyle bir partide, Sosyalist Parti'de Birlik Grubu'nun yaptığı gibi alternatif programlar oluşturulabilmeli, bu programlar çerçevesinde parti içinde ve kitlelerin önünde *açık* bir mücadele yürütülebilmelidir. Bunun gerektirdiği grup disiplini de uygulanabilmelidir. Hizipçiliği önleyecek, partiye gerçek bir canlılık getirecek, kitleleri süreçlere katacak yol da budur. Partilerin içinde gruplar hep olmuştur, hele tek bir parti varsa bu kaçınılmazdır. Devekuşu mantığıdır ki hizipçiliğin yollarını açmıştır. Yapılacak şey, grupların, parti içindeki demokratik yapılanmasının ve parti hayatının vazgeçilmez unsurları olduğunu kabul etmektir. Ve demokrasi, açıklık uygulamaktır.

Bu bağlamda, "azınlık çoğunluğa uyar" ilkesi, "demokratik merkeziyetçilik"in bir unsuru olarak parti içinde farklı fikir ve davranışları yok etmeye, herkese tek tip elbise giydirmeye yaramış bugüne kadar da hep böyle uygulanmıştır. Kimse doğruluğuna inanmadığı bir işi yapmaya zorlanamaz; kural bu olmalıdır. Bir kişi veya bir grup, parti çoğunluğunun aldığı kararın uygulanmasını istemiyorsa katılmamak hakkına sahip olmalıdır. Aynı zamanda katılmamak gerekçesini kamuoyuna da açıklayabilmelidir.

Bu anlayışın yerleşmesi, esas olarak, tepeden hükmetme anlayışı yerine, birleşik partinin niteliğinden gelen bir sürecin önünü açmak, yani tabandan ikna yöntemini geçirmek, karar süreçlerini alabildiğince üyelere açabilmek, bu anlamda demokratikleştirebilmek için zorunlu görünüyor. Bu yol, solun, artık neredeyse geleneksel ve yapısal bir niteliği haline gelmiş dogmatizminin ve subjektivizminin de ilacı olabilir. Benmerkezci, tek yanlı "doğru"ların yerine kitlelerin tartışarak, pratikleriyle görerek gerçekleştirecekleri doğrular geçebilir. Aynı zamanda ancak tek doğruya hayat hakkı tanıyan darlık da parçalanabilir.

Sosyalist Parti'de çok kötü ve aşırı örnekleri görülen "organlar" edebiyatı, parti içi hayatı üyelerden bile kaçırıp kapalı kapılar arkasındaki üç-beş kişi arasına hapsetmeye çalışan dar ve partiyi gerçekten hücrelere parçalayan anlayışlar terkedilmelidir. Parti içi hayat *olabildiğince* açık olmalıdır. Gereksiz organlar, kademeler yaratılmamalı, üyelerin mümkün olduğunca doğrudan denetim yolları açık tutulmalıdır.

Türkiye'de hiç de yabana atılmayacak bir sosyalist birikim vardır. Aynı zamanda Türkiye'nin objektif koşulları sosyalistler için ciddi bir zemin bulunduğunu göstermektedir. Sosyalistlerin Türkiye'de bir fikri çekim merkezi yaratmaları, burjuvazinin ve kapitalizmin karşısında gerçekten alternatif bir dünyayı ortaya koymaları, kitlelerin eşitlik, özgürlük, demokrasi ve daha iyi bir gelecek talepleriyle birleşmemeleri Türkiye'nin önümüzdeki yıllarını ve geleceğini etkileyecek bir siyasi eylem ortaya koymamaları için hiçbir ciddi neden ileri sürülemez. Ancak bütün bunların bir tek,*olmazsa olmaz* koşulu vardır. O da sosyalistlerin kitlelerde gerçekten bu umudu yaratabilecek bir birlik ve bu birliğin gerektirdiği devrimci, demokrat anlayışlar içinde olmaktır.

TÜSTAV

Gennady Zavoronkov

bir devrimcinin portresi o, gerçeğin ta kendisiydi...

"...Şimdi 50 yaşındadır. Çok şeyden geçti, çok iş başardı. Umalım ki ömrü, bir dünya devrimi fırtınasına tanık olmaya yetecek kadar uzun olsun."
— Nadejda Krupskaya'nın, Osip Pyatnitsky'ye selam mesajından; Pravda, 31 Ocak 1932.

Osip Pyatnisky'nin hayatına ilişkin dört kitabın dördü de, 50. yaşgününde, yani tutuklanmasından dört yıl önce, son buluyor.

Osip Pyatnitsky 1882'de bir işçi ailesinde doğdu. 16 yaşındayken Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne katıldı. İllegal *Iskra* gazetesini gizli gizli ülkeye sokuyordu; yakalandı, hapis yattı, hapisten kaçtı, yurtdışında çalıştı. RSDİP'nin Prag Konferansı'na katıldı. Daima Lenin'le beraberdi, Lenin'in tutumlarından yanaydı. Daha sonra Pyatnitok Rusya'ya döndü, sürgüne gönderildi ve nihayet Moskova'daki Ekim 1917 ayaklanmasının liderleri arasında yer aldı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik)'in 15., 16. ve 17. Kongreleri'nde Pyatnitsky, Parti Merkez Komitesi'ne seçildi. 1926'da Prezidyum (Başkanlık Divanı) üyesi ve keza, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Siyasi Sekretaryası üyesi oldu.

Ayrıntılı bir biyografisi hâlâ yazılmamış bulunan bir profesyonel devrimci olarak Osip Pyatnitsky'nin hayatının anahatları, bunlardır.

Pyatnitsky de, kendi "1937 yılı"nı yaşadı. Amansız "giyotin"in ilk ağızda dolaysız tehdidi altında değildi; ama öyle bir insandı ki o, kendi hayatını ve mutluluğunu, etrafında olup bitenlerden ve başkalarının başına gelenlerden ayırması imkânsızdı.

Aşağıda, SBKP (B) Merkez Komitesi'nin Haziran 1937 Plenum'unun bir anlatısını sunuyoruz. Bu, Lazar Kaganoviç tarafından 1967'de Vladimir Guberman'a anlatılmış ve Guberman tarafından kaydedilmiştir. (Vladimir Guberman, 1911'de Kaganoviç'i devrimci faaliyetlere çeken Samuil Guberman'ın oğludur.) 1967 yılında Vladimir Guberman, Osip Pyatnitsky hakkında hazırladığı kitap için malzeme topluyordu. Kaganoviç'in kendisine anlattıklarını, o, Osip Pyatnitsky'nin oğlu Vladimir'e aktardı. Anlatının metni, halen Vla-

dimir Pyatnitsky'nin arşivinde bulunuyor.

"Plenum Toplantısı, makina ve traktör istasyonları sorununu ele aldı. Aynı zamanda, Stalin'in önerisiyle, sağ muhalefet liderlerinin, özellikle de Buharin'in geleceği sorununu tartıştı. Stalin, sağ muhalefetin bütün mensuplarının fizikman ortadan kaldırılmasında ve o sırada İçişleri Halk Komiseri olan Yezhov'a, 'halkın düşmanları' olan karşı-devrimcilerle mücadelede olağanüstü yetkiler tanınmasında ısrar etti. 24 Haziran akşam oturumunda Pyatnitsky söz aldı ve Stalin'in önerisine bir itiraz getirdi. Buharin'in ve grubunun diğer mensuplarının fizikman ortadan kaldırılmasına karşı çıktı ve Buharin ile diğerlerini sağcı hizip faaliyetleri nedeniyle Parti'den atmanın yeterli olacağını söyledi. Aynı zamanda Pyatnitsky, bu kişilerin bilgi ve tecrübelerinden gelecekte milli ekonomi açısından yararlanılması gerektiğine inanıyordu. Pyatnitsky, Stalin'in Yezhov'a olağanüstü yetkiler verilmesi yolundaki önerisine de itiraz etti. Parti Merkez Komitesi'nin Siyasi-İdari Şube'sinin başı olarak o, yani Pyatnitsky, Parti ilkelerinin Devlet Güvenlik ve İçişleri organlarınca nasıl uygulandığını gözetmekle yükümlüydü. Başında bulunduğu Halk Komiserliği'nde Yezhov'un başvurduğu sorgulama yöntemleri hakkında bir fikir edinmek fırsatını bulmuştu ve dolayısıyla Yezhov'a olağanüstü yetkiler tanınmasına karşıydı. Pyatnitsky, İçişleri Halk Komiserliği'nin, özellikle de Yezhov'un faaliyetleri üzerindeki denetimin güçlendirilmesinden yanaydı.

"Pyatnitsky'nin konuşmasından sonra Stalin, Plenum Toplantısı'nın oturumuna ara verdiğini açıkladı. Arada, Merkez Komitesi'nin Pyatnitsky'nin yakını olan üyelerinden bazıları, ona, açıklamalarını geri almasını tavsiye ettiler. Ama Plenum Toplantısı'na katılanların çoğu, yanına bile yaklaşmadılar.

"Bir süre sonra, Molotov, Kaganoviç ve Voroşilov gelip, Pyatnitsky'yi bir kenara çektiler. Pyatnitsky'ye, Stalin'in kendilerini onunla konuşmakla, onu sözlerini inkâr etmek ve geri çekmek konusunda ikna etmeye çalışmakla görevlendirdiğini söylediler.

"Kaganoviç Pyatnitsky'ye, Stalin'in kendisine daima kişi olarak ve daima gerçek bir Leninist kalıp bundan önce hiçbir muhalefetin yanında yer almamış bir Bolşevik olarak güven duyduğunu; Stalin'in parlak ve pratik faaliyet adamı ve eşsiz bir örgütleyici olarak ona güven duyduğunu hatırlattı. Kaganoviç, Pyatnitsky sözlerini geri aldığı takdirde konunun unutulacağını ve bir daha asla sözünün edilmeyeceğini söyledi. Pyatnitsky söylediklerini geri almayı reddetti. Bunun üzerine Molotov, Pyatnitsky'ye, ailesi, karısı ve çocukları olduğunu hatırlattı ve onları düşünmesini tavsiye etti.

"Buna, Pyatnitsky, bir komünist olarak taşıdığı vicdanın, söylediklerini geri almasına engel olduğu, kendisini neyin beklediğini çok iyi bildiği, Plenum Toplantısı'ndaki konuşmasının tesadüfi değil çok iyi düşünülmüş olduğu, Parti'nin saflığı ve birliği uğruna kendi hayatını ve hattâ gerekirse çocuklarının ve karısının hayatını feda etmeye hazır bulunduğu cevabını verdi.

"Bunun üzerine Molotov, Kaganoviç ve Voroşilov, Pyatnitsky'nin yanından ayrıldılar.

"Plenum Toplantısı, o gün çalışmalarına devam etmedi.

"Ertesi gün, yani 25 Haziran'da, Plenum Toplantısı Yezhov'un bir konuşmasıyla açıldı. Yezhov, ülke içinde gericiliğin hüküm sürdüğü çok uzun yıllar önce Pyatnitsky'nin bir Gizli Siyasi Polis ajanı olmuş olduğu konusunda İçişleri Halk Komiserliği'nin elinde kesin kanıtlar bulunduğunu söyledi. Yezhov, Pyatnitsky'yi yıllardır bir gizli polis ajan- pravokatörü olmakla suçladı ve buna dayanarak, Plenum Toplantısı'nın Pyatnitsky'ye siyasi bakımdan güvensizlik oyu vermesini önerdi. Konu, oylandı: Plenum Toplantısı, Yezhov'un önerisini destekledi. Sadece üç kişi aleyhte oy kullandı: Voropayev, Sağlık Halk Komiseri Kaminsky, Krupskaya. Stasova çekimser kaldı.

"Plenum Toplantısı, Pyatnitsky'ye, Yezhov'un suçlamasını çürütmek için iki hafta süre tanıdı.

"Bundan sonra Pyatnitsky, Plenum Toplantısı'ndan ayrıldı."

osip pyatnitsky'nin karısı yulia'nın hatıra defterinden

"Plenum Toplantısı'nın açılış günü olan 23 Haziran'ın tamamını, oğlum İgor'la birlikte Nagorny'de geçirdim. Plenum Toplantısı ta-

til gününde de devam edeceğinden, kocamı beklemiyordum. Ansızın geri geldiğinde uyuyordum. Bakışı altında uyandım; gözleri hem çok berrak, hem de çok hüzünlüydü. Derhal, çok sarsılmış olduğunu farkettim.

Baskılara uğratılan insanların çocuklarından; anormal bir psikolojik ortamda, yoksulluk ve mahrumiyet içinde yaşamak zorunda kalacak olan bütün o küçücük, masum Sovyet vatandaşlarından söz etmeye başladı...

"... Ölmeyi çok istiyordum ve bunu yapmamız gerektiğini bile bile, beraber ölmeyi önerdim. Kesinlikle reddetti; Parti önünde, yere yeni düşmüş kar kadar tertemiz olduğunu, suçlamayı çürütmeyi deneyeceğini söyledi."

pyatnitsky'nin oğlu igor'un tanıklığı

"7 Temmuz gecesi saat 11'de gelip babamı götürmüşler. Ben evde yoktum."

Ama hayır; bu başkalarından çok farklı olarak Pyatnitsky'nin bile bile kendi başına açtığı işlerin sonu değildi. Başlıbaşına ne kadar korkunç ve acı verici olursa olsun, sadece başlangıçtı bu. Daha önünde sorgulamalar, dayak, büyük oğlu İgor'un tutuklanması ve kamplarda geçireceği yıllar, karısı Yulia'nın tutuklanması ve bilinmeyen bir şekilde ölümü, (Lenin'in onuruna Vladimir adını verdiği) küçük oğlunun, önce bir üvey ailenin yanında, sonra bir öksüz ve yetimler yurdunda yaşayacağı sefalet vardı. Pyatnitsky, onların başına gelenleri hiç bilmiyordu. Yok yok; biliyordu herhalde. O Plenum Toplantısı'nda, ölümle şerefsizlik arasında seçimini yaparken, ailesini düşünmesi uyarısının boş bir tehdit olmadığını, karısı ve çocuklarının da kendi kaderini paylaşacaklarını tahmin etmemezlik, hattâ bilmemezlik edemezdi.

Sorgucular, "suç"unu itiraf etmesi ve yoldaşlarına kara çalması karşılığında, Pyatnitsky'ye ailesinin hayatına dokunulmayacağını vaat etmiş olmalıdırlar. Bu teklifi de reddetti.

O yıllardan kalma, henüz bölükpörçüklükten kurtulamamış kroniklikler, Stalinizmin ölümcül bir kaçınılmazlık olduğu, her türlü karşı çıkış beyhude olacağı için kimsenin karşı çıkamadığı izlenimini uyandırabilirler. Bu, hiç de gerçek durum değildi. 17. SBKP (B) Kongresi'nde, örneğin, çok sayıda delege Stalin'e karşı oy kulandılar (ve böylece idam fermanlarını imzaladılar)[1]; sonra o "çay partisi" vardı; sonra Nadejda Krupskaya vardı. Sadece Lenin'in dul karısı değildi, Krupskaya. Hayatının son gününe kadar savaşçı Krupskaya'ydı; sağlam duran eski leninistlerden biriydi.

mikhail mendeleyev'in tanıklığı

Leningrad'da oturan Temmuz 1930'dan beri SBKP üyesi olan Mikhail Mendeleyev, aşağıdaki olayı 23 Aralık 1987 tarihli bir mektupla İgor Pyatnitsky'ye anlatmıştır:

"Mayıs 1989'da, Vorkuto'daki bir özel rejim kampından bir Moskova hapishanesine nakledildim. Haziran sonu veya Temmuz başında, Şarok tarafından sorguya çekildikten sonra, başka bir hücreye götürüldüm. Loşlukta etrafıma bakınırken, hücrede başka birinin de olduğunu farkettim ve ona 'Merhaba' dedim. O kişi bana yaklaşırken elimi uzattım, ama adam bana 'Elimi sıkmakta o kadar acele etmeyin. Önce beni dinleyin, sonra hâlâ elimi sıkmak isteyip istemediğinize karar verin' dedi. 'Ölüme mahkûm edildim, sıramı bekliyorum... Belki siz hayatta kalır, insanlara herşeyi anlatabilirsiniz. Benim adım Boris Nikolayeviç Melnikov. Harbin'de konsolostum. Pyatnitsky'nin Japonya ve diğer kapitalist ülkeler adına casusluk yaptığına tanıklık etmem istendi. Pyatnitsky'nin, Komünist Enternasyonal'in aktif bir üyesi olduğunu şahsen bildiğimden ve dürüstlüğü, yüce ilkeleri nedeniyle ona büyük saygı duyduğumdan, hakkında söylenenlerin yalan ve iftira olduğunu, Komintern'de çok sevilip sayıldığını ispatlamak için elimden geleni yaptım. Ama bir seferinde, sürekli dayak ve işkence altında çöktüm ve Pyatnitsky aleyhine tanıklık yapmayı kabul ettim... Birkaç gün sonra elbisemi (ütülenmişti), kravatımı ve boyanmış ayakkabılarımı hücreme getirdiler, beni giydirdiler ve sorgucuya götürdüler. Beni tepeden tırnağa süzdü ve "İdare eder" dedi. Ertesi gün hücreme bir berber gel-

1. *SBKP 17. Kongresi'nde Kirov'un Stalin'den daha fazla oy alması ve muhtemelen bu yüzden Stalin tarafından öldürtüldüğü (sonra da suçun, muhalefete yıkıldığı) imâsı konusunda, ayrıca bkz. Anatoly Butenko'nun yazısı, Saçak,* sayı 51, Nisan 1988, s. 62. Aynı cümledeki "çay partisi" ile neyin kastedildiği ise, anlaşılamamıştır. - Çev. Notu.

di, saçımı ve sakalımı traş etti. Bundan sonra tekrar sorgucunun önüne çıkarıldım ve bana çok sert bir şekilde şunları söyledi: "Seni talimatlarımıza uygun hareket etmek konusunda son defa uyarıyoruz. Öyle davranmazsan, çok pişman olursun." Yirmi-otuz dakika sonra avluya çıkarıldım ve biri sorgucum olan iki kişi arasında bir otomobile tıkıldım. Kremlin'e getirildim, bir odaya sokuldum, kapılardan birinin yakınına oturtuldum, beklemem emredildi. 15-20 dakika sonra, büyük bir odaya alındım, etrafıma bakındığımda, büyükçe bir masada Stalin'i oturur gördüm. Yakınında ononiki kişi daha vardı. Molotov'u, Voroşilov'u, Kaganoviç'i ve biraz daha uzakta, Nadejda Krupskaya'yı tanıdım. Stalin'in konuştuğunu duydum. Krupskaya Yoldaş, diyordu, Pyatnitsky'nin casus olduğuna inanmayı reddediyor. Şimdi Yezhov Yoldaş bu konuda rapor verecek ve olgulara dayanarak sizi ikna edecektir. Yezhov yerinden kalktı, çantasından bir kağıt çıkardı ve gözlerini odada hazır bulunanlar üzerinde dolaştırdıktan sonra bana döndü: "Vatandaş Melnikov!" Sonra bana bildiğim soruları sormaya başladı, ben de talimatlara uygun cevaplar verdim. Birden, Krupskaya'nın tiz ve öfkeli sesini duydum: "Yalan söylüyor! Faşist, namussuz herif!" Sonra da şöyle bağırdı: "Vyaçeslav Mikhailoviç [Molotov], Kliment Yefremoviç [Voroşilov] Lazar Moiseyeviç [Kaganoviç] sizler Pyatnitsky'yi iyi tanırdınız. Olabilecek en dürüst insandı o. Lenin onu çok sever ve sayardı." Krupskaya çok ateşliydi, etrafındaki yüzlerde destek arıyordu. Ama odada sadece boğucu bir sessizlik vardı. Sessizliği Stalin bozdu: "Krupskaya Yoldaş, Melnikov'un tanıklığına inanmıyor. Pekâlâ, biraz daha araştıracağız." Odadan çıkarıldım ve Lubyanka hapishanesine geri getirildim."

Geçmişi bilmek, bugün hayatta olanlar, bu dünyaya yeni gözlerini açanlar, tarihimizi sadece tatlı bir peri masalı gibi değil, bir mücadeleler, hatâlar ve zaferler öyküsü olarak bilmesi gereken haleflerimiz için, vazgeçilmez önemdedir. Onlar, Osip Pyatnitsky'nin ruh yüceliğine, kendini feda edebilme yeteneğine, yüksek ilkelere bağlılığına, vicdanına sahip olmalıdırlar.

igor pyatnitsky'nın tanıklığı

"Birilerinin baskı dalgasını durdurmayı denemesi gerekiyordu. Babam, bunlardan biriydi. SBKP (B) Merkez Komitesi'nin Plenum Toplantısı'nda 24 Haziran 1937'de yaptığı konuşmada, Parti hayatında Leninist normların geri getirilmesini istedi. Sonuçların neler olacağını biliyordu, ama bütün hayatını adamış olduğu Parti uğruna, bunu yapmaya hazırdı."

TÜSTAV

Semih Lim

dini fanatizm ve edebiyat "the satanic verses" olayı

Bana, bütün özgürlüklerin üzerinde, bilmek, konuşmak, ve vicdanıma göre tartışmak özgürlüğünü verin." John Milton; *Areopagitica* (1644)

İslamiyet, tek-tanrılı dinlerin en sonuncusu ve, bir ölçüde bu yüzden, en militan olanı. İslamiyet'in Batı Avrupa'dakine benzer bir reformasyondan geçmemiş olması ve kök saldığı toplumların ekonomik ve kültürel geriliği, başka bir deyişle, kendi ortaçağlarından hâlâ tam olarak sıyrılamamış olmaları, onun bu militan ve fundamentalist doğasını canlı tutuyor, yeniden üretiyor. (Şeriat'la yönetilen ülkeler, sadece sosyolojik anlamda değil, düpedüz kullandıkları takvime göre de ortaçağlarda yaşıyorlar hâlâ). Bu, kuşkusuz, İslamiyet'in ta en başında bir *devlet dini* olarak doğması ve hayatın bütün alanlarını kapsayan ve düzenleme iddiasında olan bir kurallar toplamı oluşuyla da ilgili[1] Hıristiyan ortaçağına özgü ve "Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya" sözünde ifadesini bulan Kilise-Devlet ayrılığı İslam'a dayalı devlet yapılarında yeralamazdı; çünkü İslam'ın kendisi

1. Salman Rushdie olay yaratan romanı *The Satanic Verses*'te, romanın karakterlerinden Salman El-Farisi'ye, şunları söyletiyor; "... her allahın cezası şey için bir kural; eğer yellenirseniz, yüzünüzü rüzgâra dönün, arkanızı temizlerken sol elinizi kullanın. Sanki, insan hayatının hiçbir yönü düzenlenmemiş, özgür bir halde bırakılmamalıydı. Vahiyler... inananlara, ne kadar yeneceğini, ne kadar derin uyumaları gerektiğini, hangi cinsel pozisyonların tanrısal onay almış olduklarını, oğlancılığın ve erkek-üstte pozisyonun başmelekçe onaylandığını, ancak kadın-üstte pozisyonun yasak olduğunu söylüyordu. Cebrail, vücudun, ne kadar dayanılmaz biçimde kaşıntı hissi duyarsa duysun kaşınmaması gereken bölümlerini saymıştı bir bir. Hiçbir mümin görmemiş olduğu şu garip öte-dünyalı yaratığın, karidesin, yenmesini de yasak etmiş ve hayvanların yavaş yavaş, kanatarak öldürülmesini şart koşmuştu... Başmelek Cebrail, insanın nasıl gömüleceğini ve mirasının nasıl bölüşüleceğini de kurallara bağlamıştı. İşte böylece Salman El-Farisi, o kadar çok işadamı havasıyla konuşan bir tanrının nasıl bir tanrı olduğunu merak etmeye başladı. Burada, imanını yok eden o fikir girdi kafasına işte, çünkü tabii ki Mahound'un da bir işadamı, hem de başarılı bir işadamı olduğunu, örgütleme ve düzenleme yeteneklerine doğal olarak sahip bir insan olduğunu hatırladı; Mahound'un cismani olmasa da bu son derece ticari tanrının yönetim kararlarını kendisine ileten işadamı zihniyetli bir başmelek yaratması ne kadar da uygundu." (s. 364).

devletti.[2] Vergi mevzuatından tutun da miras işlerine kadar her şey, Allah'ın sözü olduğuna inanılan ve bu nedenle değiştirilmesi kesinlikle olanaksız kabul edilen Kuran hükümlerine uygun olmak zorundaydı. Bu yönüyle, İslam dininin, kendini yenileme ve değişen koşullara ayak uydurma açısından *yapısal* bir handikap taşıdığı ve bu handikapın İslam alemindeki reformasyon girişimlerini sürekli olarak akamete uğrattığı söylenebilir. Dünyanın bu bölgesindeki başarılı burjuva-demokratik devrimlerin (Örneğin bizim Kemalist Devrim'imiz) "dinde reform" uğraşıyla vakit yitirmeyip laiklik esasına dayalı rejimler kurmaları ve İslamiyet'le cepheden bir ideolojik hesaplaşmaya[3] girmeleri bununla ilgili görünüyor.

Yukardaki genel gözlemleri son on yılın özgül siyasi ve ideolojik konjonktürüyle birleştirdiğimizde, İslamcı yükselişin fikir ve sanat hayatı üzerindeki olası etkileri bir parça açıklık kazanabilir. İran Devrimi, Afganistan olayı, ve Türkiye'de solun uğradığı ağır yenilgi, dünya çapında sağın taarruza geçmesiyle de birleşerek, dini gericiliğin güç toplamasına yardımcı oldu. Özel olarak Türkiye hakim sınıfları ise, bu toprakların bin küsür yıllık ideolojisi olan İslamiyet'i sola ve genelde her tür modern düşüncenin yayılmasına karşı bir panzehir olarak kullanmaya karar verdiler. Mücadele eden ve hak arayan değil, mütevekkil ve boyun eğen bir toplum isteniyordu artık. Sağın dünya çapındaki yükselişine paralel olarak, batılı ülkelerde de (özellikle ABD'de) fundamentalist Hıristiyan akımların canlandığı ve eski mevzilerini ele geçirmek için mücadele etmeye başladıkları görüldü; 1960'ların cinsel devriminin kadınlar için sağladığı kazanımların (örneğin kürtaj hakkı) geriletilmesi, ders kitaplarından bilimsel gerçeklerin çıkarılması ve onların yerine dini dogmaların konması (evrim teorisi *versus* yaratılışçılık) ve benzeri bazı hedefler dinci programın merkezinde yeralıyordu.

Türkiye'de dinci yükselişin, genel siyasi ve toplumsal sonuçları bir yana, fikir ve sanat hayatı üzerindeki etkileri son derece olumsuz oldu. ANAP iktidarı döneminde çıkarılan bazı yasalar, örneğin "semavi"[4] dinlerin korunması hakkındaki yasa, genel olarak dinin, özel olaraksa İslam dininin objektif bir gözle incelenmesini çok zorlaştırmış bulunuyor. Yine, örneğin "müstehcen" yayınların önlenmesine ilişkin yasa (nam-ı diğer "Muzır Yasası"), pornografinin denetim altına alınmasından çok, edebiyatın sansür edilmesine yaradı. Henry Miller'in artık çağdaş dünya edebiyatının bir klasiği haline gelmiş olan *Tropic of Capricorn* (Oğlak Dönencesi) adlı romanı bu yasaya dayanarak yasaklandı. Son yılların en tuhaf uygulamalarından biri de, din dersi mecburi kılınırken felsefe dersinin seçimlik yapılması oldu.

Dini fanatizmin düşünce ve ifade özgürlüğü ve ancak bu özgürlük temelinde gelişebilen sanat hayatı üzerindeki öldürücü etkisi, en son olarak, Salman Rushdie'nin *The Satanic Verses* (Şeytani Ayetler) adlı romanının yayınlanmasıyla ortaya çıktı. Eylül ayında piyasaya çıkan roman, yıl sonuna doğru, İngiltere'de yaşayan Pakistan, Hindistan ve Bangladeş kökenli Müslümanlar arasında, ilerde türlü yönlerde dallanıp budaklanacak olan bir kaynaşmayı başlatacaktı. İngiliz toplumunun "en alttakiler"ini oluşturan ve çoğu okuma-yazma dahi bilmeyen bu insanlar, esas olarak Suudi Arabistan'ca desteklenen bazı İslamcı grupların elinde, kendi amaçları yönünde seferber edilmeye hazır bir kitle olarak, sokaklara, meydanlara sürüldü; roman, ilahiler ve ölüm

2. Ancak bu tespit, doğu toplumlarının tarihlerinin somut bir tahlili yerine geçemez elbette. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu, üzerinde doğduğu ve geliştiği coğrafyanın özellikleri nedeniyle, müslüman-olmayan devlet geleneklerinden yoğun biçimde etkilendi. Yine, imparatorluğun çok-uluslu ve çok-dinli yapısı, şeriatın "mülk"ün her yerinde uygulanmasını olanaksız kıldı. Osmanlı Devleti'nin hamurunda var-olan İslamiyet-dışı unsurların klasik anlatımı için bkz. Fuat Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, (Ötüken Yayınları, 1982).
3. "Dinler işlerini bitirmiş, vazifeleri tükenmiş, yeniden uzviyet ve hayat bulamayan müesseselerdir." (İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 1934'te TBMM'de yaptığı bir konuşmadan). Keza bkz. Atatürk'ün İslamiyet ve din üzerine el yazmaları, *Saçak* Mart 1986 ve *2000'e Doğru* 22-28 Şubat 1987.
4. "Semavi dinler" ifadesiyle kastedilen şey, ilhamını göksel bir tanrıdan alan dinler, yani İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudilik. Bu üçü dışındaki dinler (Örneğin Budizm, Hinduizm, Şintoizm, Brahmanizm, vd.) "semavi" kabul edilmediği için yasal olarak korunmaya layık görülmemiş. Ayrıca, korunmaya mazhar dinlerin *kendi aralarında* çatışmaları durumunda hangisinin diğerine/diğerlerine karşı korunacağı da belli değil. Örneğin, İsa'nın tanrı evladı olduğunu iddia eden ve üstelik Muhammed'i bir peygamber olarak kabul etmeyen Hıristiyan doktriniyle, İsa'nın bir peygamber olmakla birlikte herkes gibi bir fani olduğunu ve İncil'in de otantik tanrı sözü olmadığını söyleyen İslami doktrin arasında gayet açık bir çatışma var. Bu durumda hangi din diğerine karşı "korunacak"?

çığlıkları arasında yakıldı[5], yasaklanması istendi, 1600'lerden kalma ve artık fiilen işlemez hale gelmiş *The Law of Blasphemy*'nin İslam dinini de kapsayacak şekilde değiştirilmesi talep edildi... Ancak bütün bu olup bitenler esas olarak İngiltere ile sınırlı kalmıştı, ta ki 14 Şubat 1989'da Ayetullah Humeyni kitabın yazarı hakkında o meşum ölüm cezasını verinceye ve bütün dünya Müslümanlarına bu "ceza"yı yerine getirme çağrısını yapıncaya kadar.[6] Gayretkeş birtakım İranlı yöneticiler, daha sonra, bu yolda canını veren bir Müslümanın şehadet mertebesine erişeceği vaadini, üç milyon dolarlık bir parasal özendiriciyle pekiştirmeyi unutmadılar.

İran'ın bu konuda inisiyatifi Suudi Arabistan yanlısı grupların elinden almak istemesi, Irak'la savaş bittiğinden halkı kendi arkasında seferber edecek yeni bir "dava" yaratmaya çalışması, yönetici sınıf içinde batıyla ilişkileri düzeltme yanlısı olan hizbin bu yöndeki çabalarının radikal, batı-aleyhtarı kanat tarafından baltalanmak istenmesi, vs.... kuşkusuz ki bu olayın arka planında yatıyordu. Ancak ister Suudi Arabistan isterse İran versiyonu olsun İslamcı fanatizmin kendi anakronik dogmalarına ters düşen hiçbir şeye yaşama hakkı vermeyeceği bu olayla gayet çarpıcı bir şekilde ortaya çıktı. Ayetullah Humeyni, 22 Şubat'ta dini okulların öğretmen ve öğrencilerine hitaben yaptığı ve Tahran radyosunca da yayınlanan uzun bir konuşmada, insan hakları kavramını "İslamiyetçe kabul edilemez bir Yahudi-Hıristiyan icadı" olarak mahkûm ederken, *The Satanic Verses*'in "Batı"nın İslam alemine yönelik en son komplosu olduğunu ilan etti ve yazar hakkında daha önce vermiş olduğu "fetva"yı tekrarladı.

Ne yazık ki Türkiye'nin de üyesi olduğu İslam Ülkeleri Konferansı ise, İran'ı desteklemekten kaçınmakla birlikte, yazarı ve romanı lanetlemekten ve romanın satıştan çekilmesi için çağrı yapmaktan geri kalmadı. Bizim Diyanet İşleri Başkanlığımız da, sanki yasal görevleri arasında edebiyat eleştirmenliği de varmış gibi, kervana bir ucundan katılarak, romanın "baştan aşağı yalanlarla dolu olduğunu *bildirdi* (a.b.ç.)" (*Hürriyet*, 14 Mart 1989). Türkiye'nin her renkten İslamcısı ve hatta normalde liberal kabul edilen bazı kesimleri, muhtemelen hiç okumadıkları bir kitabı, kulaktan dolma bazı bilgiler ve bağlamından koparılmış üç-beş alıntıya dayanarak, mahkûm ettiler, yasaklanması istediler, kınadılar, lanetlediler...[7] Acaba diyorum, dünyanın dört bir köşesinde bu romana ve yazarına karşı yürütülen ve zaman zaman şiddete bulaşan bu kampanya İslamcıların kendi inançlarına ne kadar büyük bir ateşle bağlı olduklarını, inançlarının ne kadar sağlam olduğunu mu gösteriyor? İslamiyet-dışı kaynaklardan, özellikle Antik Yunan'dan, beslenerek ve onlarla tartışarak (kavga ederek, yasaklayarak, yakarak , öldürerek ***değil,*** fakat ***tartışarak)*** gelişen erken dönem İslam filozoflarının tutumu ne kadar farklıydı. Kitaplar ve elyazmaları karşılığında Bizans'la esir değiş tokuş eden Müslüman ordularına ne demeli? Öyle görünüyor ki, inançlar ne kadar sağlam olursa tartışmaya *ve* başkalarından öğrenmeye o kadar istekli oluyorlar. Ne kadar zayıf olurlarsa, tartışmadan o kadar çok kaçıyorlar, izleyicilerinin tepkileri o kadar duygusal ve aşırı oluyor. Bazı insanların Rushdie'ye yönelik nefreti, kendi inançlarının sağlamlığının/ yıkılmazlığının değil, o inançların yirminci yüzyıl biterken savunulmasının ne kadar zor olduğunun bir işaretidir; nefret ve öfke korkudan doğar.[8]

Fundamentalist İslamcılar romana karşı açtıkları cihatta, kutsal (veya, pek de kutsal olmayan) ittifaklar oluşturmaya çalıştılar; Aye-

5. *The Satanic Verses*'in karakterlerinden "İmam" (ki Humeyni olduğu anlaşılıyor) takipçilerine şu emri veriyor; "Kitapları yakın ve Kitab'a iman edin..." (s. 211)

6. Tarihçi Christopher Hill'in yazdığı gibi ("Hard won history", *New Statesman and Society*, 31 Mart 1989, s. 28-29), 1580'de Papa V. Pius, Vatikan'dan kesin olarak koparak İngiltere Kilisesi'ni protestan yapan kraliçe I. Elizabeth'i aforoz etmiş ve bütün İngilizlere, bağlılık yeminlerini geri alarak, kraliçelerini öldürmeleri çağrısında bulunmuştu. Bu çağrı geri teptiği gibi, o günlerden bu yana köprülerin altından çok sular aktı; papalık, hâlâ belli bir manevi otoriteye sahip olmakla birlikte, politik kudretini hemen tümüyle yitirmiş durumda. Öyle görünüyor ki, Humeyni ve taklitçileri Papa V. Pius'un izinden gidiyorlar.

7. Bu konuda esas olarak düşünce ifade özgürlüğünden yana, demokrat bir tavır alan çevreler bile fincancı katırlarını ürkütmemeye çalışır gibiydiler. Örneğin, sözkonusu kitabın bir *roman* olduğunu unutan *2000'e Doğru* (19 Mart 1989) şöyle yazıyordu; "Salman Rüşdi'nin konuyu tarihsel gerçeklerin ötesinde inanç sahiplerinin tepkilerine yol açan fantazilerle ele alması, sağlıklı tartışmaya zarar veriyor." Acaba, sağlıklı tartışmaya zarar veren şey, bizatihi böyle bir romanın yazılmış olması mı yoksa İslamcı kesimlerin fevri ve irrasyonel tepkileri mi? Yine, esas olarak düşünce özgürlüğünü savunan bir yazısında Hasan Cemal şöyle yazıyor; "*Şeytan Ayetleri*'ni okumadık henüz. Okuyunca beğenmeyebiliriz. Eleştirilecek pek çok yanını bulabiliriz. Batı'daki bazı edebiyat çevrelerinde dikkati çeken bir eleştiride de haklılık payı olabilir. Deniliyor ki: Salman Rüşdi, biraz da *ticari* amaçlarla müslümanların kutsal inançlarını rencide etmiştir."

tullah Humeyni, Papa Jan Paul'e gönderdiği bir mesajda, ondan *The Satanic Verses*'in İtalya'da yayımını durdurmasını istedi. Ama Engizisyon dönemi çok gerilerde kaldığı ve Papa'nın artık öyle şeyler yapmaya gücü yetmediği için, Vatikan'ın resmi yayın organı *L'Osservatore Romano*'da Rushdie'yi dinsizlikle suçlayıp dinsizler için ifade özgürlüğü olmadığını ima eden bir yazıyla yetinmek zorunda kaldı. İngiltere'de Centerbury ve Fransa'da Lyons Başpiskoposları da, Haçlı Seferleri'nde yok etmeye çalıştıkları bir dinin taraftarlarıyla aynı safa düşmekte bir beis görmeyerek, romanı dini inançları incitmekle ve dinsizlikle suçladılar. Ancak, Avrupa'da Jean Luc-Godard'ın (*"Salut Marie"* adlı filmiyle), ABD'de Martin Scorsese'nin (*"The last Temptation of Chirst"* ile), tıpkı Rushdie gibi, dinsel tabuları sorguladıkları için Hıristiyan kilisesinin gazabına uğradıklarını, Umberto Eco'nun *Gülün Adı* isimli romanı ve son kitabı *Il Pendolo di Foucault* yüzünden papalıkça bir "nihilist" olarak lanetlendiği hatırlanırsa, bu iki dinin üst düzey hiyerarşilerinin, aralarındaki eski boğazlaşmaları unutup, "dikbaşlı"[9] sanatçılara karşı dirsek teması kurmak ihtiyacını duymaları anlaşılır hale geliyor. Nitekim İran, son olarak, *The Last Temptation Of Christ*'in programda yer alması nedeniyle İstanbul Film Festivali'ne katılmayacağını açıkladı. (Bunun gerçek nedeni, İran ve Türkiye arasında son zamanlarda gerginleşen diplomatik ilişkilerdi belki, ama festivale katılmayış için *böyle bir gerekçenin* seçilmesi bile, tek başına, fundamentalist İslamcılığın düşünce ve yazma/ yaratma özgürlüğüne karşı açtığı cihatta[10] "kardeş" dinlerin desteğine ihtiyacı olduğunu sezdiğinin bir işareti olarak alınabilir.)

The Satanic Verses'in talihsizliği, "eleştirmen"lerinden çok büyük bir kısmının hiç okumadığı[11] az sayıda kitaptan biri olmasıydı. İnsanlar, kulaktan dolma bilgiler ve bağlamından soyutlanmış birkaç alıntı temelinde, roman hakkında bir tavır almak zorunda hissettiler kendini. Bu nedenle, romanı tümüyle okuma şansına sahip biri olarak, düşündüklerimi aktarmak istiyorum. Rushdie, roman hakkında kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle diyordu; "Kendimi dindar bir insan olarak görmediğimi söylemek, İslam'ın hayatımdaki önemini reddebileceğim anlamına gelmez. Eğer Hindistan veya Pakistan gibi bir ülkede doğup büyüdüyseniz, dini nasıl reddedebilirsiniz? Din, soluduğunuz havadır. Eğer o dünya hakkında yazıyorsanız, dini basitçe reddedip geçemezsiniz. Onunla hesaplaşmanız, uğraşmanız gerekir çünkü din o dünyanın kültürünün merkezinde yeralmaktadır." İşte *The Satanic Verses,* bir göçmenin kendi kültürel kökenleriyle, dolayısıyla o kültürün merkezinde yeralan dinle, ve, aynı zamanda, göçmen olmanın sorunlarıyla (ırkçılık, yabancılaşma, kültür şoku, şizofreni, vs.) bir hesaplaşma denemesi olarak, dünyayı bir göçmenin penceresinden anlatmaya yönelik bir girişim olarak, görülebilir. Roman, ancak Hindistan alt-kıtası denen bölgeyi iyi tanıyanların (bu satırların yazarı öyle biri değil ne yazık ki) anlayabileceği incelikler, nüanslar, göndermeler, deyimler ve söz oyunlarıyla dolu.

(*Cumhuriyet,* 19 Mart, 1989). Aklıma, Ian McEwan'ın aynı konudaki yazısının başlığı geliyor; "Do you dare like this book?" (Bu kitabı sevmeye cesaret edebilir misiniz?) *(New Statesman and Society,* 3 Mart 1989). Rushdie'nin yazma ve (tabii ki herşeyden önce) yaşama özgürlüğünü savunan çevreler bile, bu demokrat tavrı, *okumadıkları bir kitabı* küçümseyerek/ eleştirerek (!) yumuşatma gereğini duyuyorlar nedense.

8. Rushdie kendisiyle yapılmış bir söyleşide şöyle diyor; "Kitabın (*The Satanic Verses,* S.L.) cevap vermeye çalıştığı iki temel soru var. Yeni bir düşünce dünyaya geldiği zaman, iki büyük sınavdan geçer. Zayıf olduğunda uzlaşır mısın? Güçlü olduğun zaman hoşgörülü müsün? Öyle görünüyor ki ilk sorunun cevabı şu: henüz zayıfken, coktanrıcılıkla olası bir uzlaşmaya doğru daha sonra çabucak reddedilen kısa bir flört olmuşa benziyor. Muhammed, Mekke'ye zaferle döndüğünde ise, son derece hoşgörülü davrandı. Mekke'nin alınmasından sonra sadece beş veya altı kişi öldürüldü." (*The Guardian,* 15 Şubat 1989). Rushdie romanında şöyle yazıyor; "Mahound, yeni doğan bir düşünceye iki soru sorulur. Güçsüzken, uzlaşacak mısın? Bunun cevabını biliyoruz. Ve şimdi, Mahound, ikinci sorunun sırası geldi: Kazandığın zaman nasıl davranacaksın?" (s. 369).

9. *The Satanic Verses*'den bir başka karakter olan Baal şöyle diyor; "Bir şairin işi... ağza alınamazı ağza almak, her türlü üçkağıdı teşhir etmek, tavır almak, tartışma açmak, dünyaya biçim vermek ve uyuklamasın diye dürtmektir." (s. 97)
10. Fundamentalist İslam, sadece düşünce ve ifade özgürlüğüne değil, bizzat tarihe, tarihsel ilerlemeye karşı savaşıyor kuşkusuz. "İmam" sürgünde kurduğu radyo istasyonundan bütün dünyaya, eski Amerikalı şarkıcı/yeni müslüman Bilal X'in ağzından şunları ilan ediyor; "Biz bir devrim yapacağız... sadece zalim bir hükümdara karşı değil fakat tarihe karşı bir isyan. Çünkü Ayşe'nin de (Ayşe, romanda, İran'ı yöneten kadın hükümdarın adıdır. S.L.) ötesinde bir düşman vardır ve o, Tarih'in kendisidir. Tarih, artık içilmemesi gereken şaraptır. Zehirleyen Tarih, Şeytan'ın icadı ve malı olan Tarih, yalanların en büyüğü olan Tarih- ilerleme, bilim, insan hakları - İmam bütün bunlara karşı cephe almıştır. Tarih Yol'dan bir sapmadır, bilgi bir yanılsamadır, çünkü bilginin tümü, Allah'ın Mahound'a en son vahyi gönderdiği gün tamamlanmıştır." (s. 210).
11. Hem tartışmanın selameti hem de gerçekten iyi bir romanı orjinalini okuma imkanından yoksun Türkiyeli okura ulaştırmak amacıyla, *The Satanic Verses*'in bir an önce iyi bir çevirmen tarafından dilimize aktarılması ve cesur bir yayınevimizce basılması umulur.

Rushdie'nin başlıca karakterleri gerçekten yaşamış ve hâlâ yaşayan insanlar, ve bunlardan bazıları gerçek hayattaki isimlerini taşıyorlar; Mahound/ Muhammed, ilk müslümanlar - Bilal Hamza, Halid, Selman El-Farısi - Mrs. Torture/ Thatcher, İmam/ Ayetullah Humeyni, Bilal/ Yusuf İslam/ Cat Stevens, vd... Mahound, Ortaçağ'da Avrupalıların kötülemek amacıyla Muhammed'e verdiği isimlerden biniydi. Salman Rushdie'nin romanında bu ismi kullanması çok öfke yaratmışa benziyor. Oysa Rushdie şöyle diyor; "Whig'ler, Tory'ler[12] Siyahlar, hakareti kuvvete döndürerek, küçültme niyetiyle kendilerine verilen adları taşımayı seçtiler; aynı şekilde, bizim münzevi dağcı peygamberimiz de, ortaçağda bebekleri korkutmak için söylenen o isimle, İblis'in eşanlamlısı Mahound ismiyle anılacak bundan böyle. (s.93)

Romanın en fazla tartışma yaratan bölümleri, Rushdie'nin, kuşkusuz kendi düşgücünün prizmasından bakarak, İslamiyet'in doğuşunu, Muhammed'in özel yaşamını, kendi kendisiyle ve başkalarıyla mücadelelerini, hesaplaşmalarını anlattığı II ve VI bölümler ("Mahound" ve "Cahiliye'ye Dönüş"). Şunu söylemeliyiz ki, Rushdie, İslam'ı bir mümin değil dışardan biri gözüyle irdelemesine rağmen (belki de *bu sayede*), tektanrılı dinlerin bu sonuncusunun doğuşuna ilişkin çok değerli bir bakış açıları sunuyor okura. Her kabilenin kendi putuna taptığı barbar kandaşlıktan... ticaret bağlarının yavaş yavaş birleştirdiği ve, ama aynı anda, varlıklı ve yoksul sınıfları böldüğü tektanrılı feodal topluma doğru ilerleyen süreç, onu *yaşayan* ve *yapan* insanların kendi aralarındaki ilişkilerinin bir bileşkesi olarak betimleniyor. "Bir işadamları kenti, Cahiliye. Kabilenin adı *Köpekbalığı*'dır. İşte bu kentte, işadamındandönme- peygamber Mahound dünyanın en büyük dinlerinden birini kurmaktadır." (s.95) Anasız-babasız büyüyen, içine kapanık mizaçlı Mahound, sık sık Cahiliye yakınında Mahrut adlı bir dağa tırmanmakta ve başmelek Cebrail ona tanrının vahiylerini bildirmektedir. Mahound, bu yorucu *dinleme* seanslarından sonra bitkin bir şekilde Cahiliye'ye dönmekte ve büyük sırrını yoldaşlarıyla, ilk Müslümanlarla paylaşmakta, okuma-yazma bilen tek yoldaşı Salman El-Farısi'ye yazdırmaktadır.

Kerim Abu Simbel, "... Cahiliye eşrafından, ateşli ve güzel Hind'in kocası, kent meclisinin başı, hesapsız servet sahibi, deve zengini, kervanlardan haraç alır, karısı ülkenin en güzel kadını..." (s.96) Abu Simbel, bir gün Mahound'u huzuruna çağırır ve ona şu teklifi yapar; Kara Taş'taki üçyüzaltmış puttan üçünün (Lat, Uzza, Manat) ikincil bir statüde de olsa yerlerinde kalmalarına müsaade edilmesi şartıyla Mahound'un tanrısını kabul edecek ve bütün Cahiliye halkını da bu yeni dine sokacaktır. Mahound döner ve bu teklifi arkadaşlarına aktararak onların fikrini sorar; "Melekler ve zebaniler, der Mahound, Şeytan ve Cebrail. Biz, insan ve Allah arasında bir yerde onların varlığını zaten kabul ediyoruz. Abu Simbel, bunların arasına sadece üç tane daha kabul etmemizi istiyor. Sadece üç tane ve diyor ki bütün Cahiliye halkı sizin olacak." (s.107) Mahound ve arkadaşları bu konuda bir türlü bir karara varamayınca, amcası Hamza yeğenine Mahrut Dağı'na tırmanıp Cebrail'le konuşmasını öğütler. Mahound'un Cebrail'le olan ilişkisini Rushdie aynı anda iki sözcükle anlatıyor; *dinleme* (listening) ve *isteme* (asking). Mahound altıncı hissiyle Cebrail'i *dinlerken,* (deyim yerindeyse) yedinci hissiyle de dinleyeceği şeyi *istemektedir;* "Çok defa, Cebrail geldiği zaman, sanki kalbimde olanı biliyor gibi. Çoğu zaman öyle hissediyorum ki sanki o, benim kalbimden, en derin yerlerimden, ruhumdan gelmektedir." (s.106). Mahound dağa çıkar, Abu Simbel'in teklifini Cebrail'le konuşmaya, çoktanrıcılık ve tektanrıcılık arasında olası bir uzlaşma için ilahi onay almaya... ve günlerce süren bu dinleme-isteme seansından sonra, yorgun ve bitkin, döner. Şu ayetle; "Onlar (Lat, Uzza, Manat) ulu kuşlardır ki şefaatleri istenir." Mahound, bu ayeti, şairlerin Cahiliye halkı önünde şiirler okumakta olduğu çadıra girip yüksek sesle söyler. Bunun üzerine, dinleyiciler arasında bulunan Abu Simbel ayağa kalkar, iki baş parmağını kulaklarının arkasına koyup diğerlerini açarak, "Allah-u ekber" nidasıyla yere kapanır; ardından karısı Hind, ardından öteki ileri gelenler, ardından bütün izleyiciler, Cahiliye'liler hep birden secdeye varırlar.

Ancak Maound'un politeizmle bu uzlaşma

12. Whig'ler, ve Tory'ler, sırasıyla, İngiltere siyasi tarihinde Liberal ve Muhafazakâr partilerin tarihsel öncüleriydiler.

denemesi kısa sürer. ("Yeni bir düşünceye iki soru sorulur. Güçsüzken uzlaşacak mıdır? Bunun cevabını biliyoruz...") "Teslim" (Submission) adını alan yeni dinin kurucusu, verdiği tavizden pişman, dağın yolunu tutar yine, Cebrail'le buluşmaya, tartışmaya, *güreşmeye*... Evet, Mahound Cebrail'le günler ve belki haftalar süren bir güreşten sonra, onun ağzından *istediği* sözü *dinlemeyi* başarır; "Geçen defaki Şeytan'dı." Mahound'un *dinlemesinde işittiği* şey buydu işte. "Aldatılmıştı. Şeytan ona başmelek kılığında görünmüştü. Ezberlediği o ayetler, şiir müsabakası yapılan o çadırda okuduğu o ayetler gerçek değildiler,... ilahi değil şeytaniydiler." (s.123)

Rushdie, bütün bunları, romanın merkezi figürlerinden Cebrail Farişta'nın ("Hindistan'ın efsanevi film yıldızı, onbeş yıldır Hint sinemasının tarihindeki en büyük yıldız...") düşleri olarak anlatıyor. Cebrail Farişta, bir çocukken annesinin kucağında uyuyakalıp böylesi düşler gördüğü memleketi Hindistan'dan İngiltere'ye dönerken seyahat ettiği uçak hava korsanları tarafından kaçırılır ve Manş Denizi üstünde patlar. Bu patlama, aşağıdaki ülkenin sahillerine doğru Cebrail Farişta ve Selahaddin Çamça'nın ("... bin sesli adam, kendini sıfırdan yaratmış, İngiltere hayranı...") sayfalarca süren ve renkli düşlerle bezenmiş yolculuklarının ve bu iki adam arasında trajik bir sonuca bağlanacak olan çatışmanın başlangıcıdır. Romanın dikkat çeken özelliklerinden biri, gerçek ve gerçek-üstü arasındaki sınırın son derece belirsiz olması. Düşlerin, gerçek-üstü imgelerin, ve bilinç-akışı tekniğinin yoğun biçimde kullanımı nedeniyle, eleştirmenler *The Satanic Verses*'te (haklı olarak) Kafka, Joyce ve Marquez gibi yazarların etkisine işaret ettiler. Rushdie'nin bu romanının Kafka, Joyce, Marquez'inkiler ayarında olup olmadığını zaman gösterecek. Ancak şurası kesin ki, *The Satanic Verses*, özgür düşünce ve dogma arasındaki çatışmayı son derece dramatik bir şekilde insanlığın gündemine getiren birkaç yapıttan biri olarak anılacak. Harold Pinter'in dediği gibi, "*The Satanic Verses*, uslu uslu evde oturmayan, dışarı çıkıp herşeyi altüst eden, ele avuca sığmaz, korkusuz, sorular soran, neşeli, gerçekten harika bir kitap. Kitabı ve yazarını selamlıyorum... Eğer bu olayın ortaya koyduğu temel özgürlükleri savunmada yalpalarsak bizzat kendimiz de ayak takımına katılmız oluruz. Şunu bilelim ki eğer Rushdie'nin gemisinin batmasına göz yumarsak biz de onun içinde batacağız demektir."[13]

13. *The New Society and Statesman*, 31. Mart 1989.

TÜSTAV

sosyalizmde yenilenme ve birlik

Türkiye Sosyalist Hareketi geçtiğimiz aylarda alışılmış bölünme vakalarından birisini daha, ama alışılmamış bir içerikle yaşadı. Bu ayrılmayı öncekilerden ayıran, bir siyasi örgütlenme ve bağımsız bir güç oluşturma amacının tamamen uzağında kalarak, birleşik partinin yaratılmasına hizmet etmeyi hedeflemek iddiasıydı.[1]

Ayrılma, bekleneceği gibi, terkedilen grubun ideolojik ve siyasal tezlerinden bir uzaklaşmayı ifade ediyordu. *Saçak* dergisinde yürütülen tartışmalar sırasında, yazarların bir kısmının Aydınlık geleneğinin bilinen tezlerinden bariz biçimde ayırt edilebilir yeni fikirlere vardıkları gözleniyordu. Yine de, 8 Şubat'ta yapılan basın açıklamasında, yeni bir dergi çıkarmak üzere *Saçak* ve *2000'e Doğru* dergilerinden istifa eden yazarlar, ayrılışın *görüş farklılıkları nedeniyle gerçekleşmiş olmadığını* söylediler.[2]

Ayrılmanın *yeni içeriği* burada ortaya çıkıyordu. Ayrılığın görüş farklılıklarından kaynaklanmadığı açıklaması, ortada görüş farklılıklarının olmadığını değil, kanatlı, çok sesli, geniş parti anlayışının merkez eğilimince *programa karşın* boşlandığını kastediyordu.

Sosyalist Birlik dergisinin, varlığını bu şekilde açıklayarak yola çıkması, geride bıraktığımız dönemin yerleşik bir ön kabulünün ilkesel olarak aşılmasına işaret ediyordu. Sosyalistlerin birliği, 12 Eylül'den önce de özellikle tabandan yoğun ve ısrarlı biçimde talep edilir, fakat sonuçta "partinin homojenliği" gibi hemen kimsenin itiraz etmediği bir örgütlenme ilkesinin varlığıyla, ayrı fikirlerin dolay-

1. "Başlarken", *Sosyalist Birlik*, Sayı:1, sy.3

2. "Sosyalist Basına Açıklama", *Sosyalist Birlik*, Sayı:1, sy.27

sızca ayrı örgütlenmelere yol açması hakim yaklaşım içinde onaylanırdı. "İşçi sınıfı partisinin tekliği" anlayışı, mevcut eğilimlerin tek parti çatısı altında örgütlenmeleri gerektiğini değil, işçi sınıfının homojen ve doğruluğu inhisarına almış partisini oluşturmak iddiasındaki her grup için, diğerlerinin oportünist, revizyonist vb. olduğunu anlatıyordu. Son yıllarda ise ayrı fikirlerin güç birliği, eylem birliği, giderek örgütsel birlik içinde var olabilme imkanları, eski fikir ve tutumların eleştirel terkedilişi ve yeni yönelimlerin ortaya çıkışı ile günden güne artıyor.

Sosyalist Birlik dergisinin gündeme getirdikleri, sosyalist solun son zamanlardaki tartışma zeminini oluşturan belli başlı konularla uyum içindedir. Kitlesel, çok sesli, taban hakimiyetinin esas alındığı partiden; örgüt içi demokrasiden; bürokratik ve ikameci anlayışların dışında bir örgütlenmenin gereğinden ve Stalinizmin mirasından eleştirel kopuştan söz açan tartışmalar böyle bir çıkışı anlamlandırmış ve sosyalist solun geniş kesimleri arasında bir diyalog imkanının maddi ortamının oluştuğunun habercisi olmuşlardır.

Mücadele, eylemde ve fikirde, üç yıl öncesine kadar, saydam olmayan bir ortamda sürdürüldü. Son yıllarda gitgide daha fazla sayıda sosyalist eğilim sesini duyurmayı başardı. Önceleri yalnızca bu sesin *varlığı* önemliydi. Hayatta kalmanın, mücadeleyi sürdürecek olmanın sevinci yaşandı. Fakat giderek, dikkatler o sesin *ne söylediğine* yöneliyor. Bugün öne sürülen görüşler, her grubun uzun ve çekişmeli iç hesaplaşmalarıyla vardıkları noktadan, başkalarına seslenmesi ve onları dinlemesi ile şekilleniyor. 12 Eylül'ün yaylım ateşi, bir süre suyun altında yüzmeyi zorunlu hale getirmişti. Şimdi, çeşitli eğilimler su yüzüne çıktıkça, kendilerinin ve başkalarının yeni konumunu, birbirlerine uzaklık ve yakınlıklarını görebiliyorlar. Başlarını, daldıkları yerden çıkaranlar da, *karşı,* sahilin yakınına düşenler de var.

Sosyalist solda bir değişim yaşanmakta olduğu iyice belirginleşti. Ortamın saydamlaşması bu değişimi hızlandıracaktır. Artık en şaşmaz kararlılıkla, kendi deneylerimizden ve dünyada yaşananlardan edindiğimiz bilgilerle, sosyalizmde ve onun halkla ilişkisinde bir yenilenmeyi sağlamanın zamanıdır.

sosyalist birlik ve sosyalist sol

Gerek sosyalist solun yeni tartışma konularında ve gerekse birlik konusunda olsun, *Sosyalist Birlik*, sola iletmeye çalışacağı mesajın yerini bulması ve anlaşılabilmesi için uygun bir düşünsel atmosfer oluşturduğunu saptıyor. Eğer bu saptama, Sosyalist Birlik'in sosyalist hareketin diğer eğilimlerinden "daha hızlı çalışan bir saate" sahip olduğu; sosyalist harekette, "dairenin çemberinden merkezine doğru bir yönelim gözlendiği ve "saati hızlı çalışan" *Sosyalist Birlik*'in şimdi merkezde olduğu gibi bir tahlille birleşirse, yanılgılara yol açar.

Oysa sosyalist solun değişimi çok yönlüdür, herhangi bir konuda herkesin değişik büyüklük ve hızda adımlar atmasına değil, henüz yalnızca bulunan konumdan bir uzaklaşmaya, bir arayışa denk düşüyor. Bu hareketlenme, birlik fikrini eskiden olduğundan başka bir gözle ele almayı da mümkün kılıyor.

Sosyalist soldaki durum için şu söylenebilir: Türkiye'de sosyalizm sorunsalı değişme sürecine girmiştir. Sosyalizmin içinden kavrandığı düşünsel çerçevenin aşınmış kalıpları yavaş yavaş, ama geri dönüşsüz biçimde terkedilmektedir. İdeoloji alanında, bilimde olduğunun aksine, eski fikirler yerini yeni ve gelişkin olana dolaysızca terketmez. Bu ikisi bir süre, çelişik niteliklerine karşın birlikte var olurlar. Bundan dolayıdır ki, örneğin sosyalizmde çok seslilik ve sosyalist demokrasi konularında yeni bir söyleme ulaşıp, örgüt içi demokrasiye tahammül edememek gibi birbirleriyle bağdaşmaz görünen tutumlar aynı kişi ya da grupta gözlenebilmektedir.

Tartışmalar pratik bir ihtiyaçtan doğduğu, nesnel bir zeminde zorlandığı için, her kişi ya da grup tartışmaya *bulunduğu noktadan* katılıyor. Bu yüzden kimi ikamecilik eleştirisine, kimi Stalinizmden uzaklaşmaya, kimi örgüt içi demokrasiye vb. merkezi bir önem veriyor.

Düşünsel çerçevenin yeni bileşenleri, kuşkusuz, birlik sorununu içinde daha kolay çözülebileceği bir alana taşımaktadır. Fakat bunlar sosyalist solun düşünsel yapısında yaygın bir ağırlık kazansa dahi, birliğin sağlanması bir olumsallık olmaktan çıkmaz.

Duruma ilişkin bu gözlemlerin yanısıra, dü-

şünme biçimi açısından da Berktay'ın sözleri hemen bir eleştiriyi hak etmektedir.

Berktay'ın diğer bütün fikirlerinin, birlik fikri tarafından, deyim yerindeyse, üstbelirlendiği söylenebilir. Bütün yazı ve konuşmalarında, içtenlikli ve vurgulu bir birlik arzusunu hissetmemek olanaksızdır.

Ele aldığı bütün konuları birlik kavramının merkezi yer tuttuğu bir bakış açısıyla işlemektedir. "Yanlış veya doğru, gerçek ihtiyaçlara tekabül etsin veya etmesin, 'bugün birlik her şeyden önemlidir', 'ancak sosyalistim diyen herkesin birliği bir çıkış yolu olabilir" türü tespitler üzerinde sosyalistlerin büyük kısmının birleşebildiği dönemler çok azdır, çok nadirdir. Ama işte, ben Türkiye'de bugün böyle bir dönem yaşadığımız kanısındayım. Koşullar öyledir ki, sosyalistim diyen herkesin birliğini sağlamak (...) biricik çıkış yolunu meydana getiriyor."[3] biçimindeki sözlerinden de anlaşılabileceği üzere, belki küçük bir abartmayla, "ya birlik, ya ölüm" fikrine varmıştır

Korkarım olayları ve gelişmeleri de hemen yalnızca bu kavramın içeriksel değişimine bağlı olarak yorumlamaktadır. Nitekim, sosyalist sola ilişkin değerlendirmelerinde göze çarpan ilk özellik, açıklayıcı olmaktan çok betimleyici olmalarıdır. Solun durumu zihinde mündemiç birlik fikri nokta-i nazarından ele alınır, bu durum, zihindeki izleği doğruladığı kadarıyla ve sürece anlatılacaktır.

Türkiye Sosyalist Hareketi'nin genel gelişmesine, değişmesine bağlı olarak ortaya konan, biçimlenen, *zamanla* değişip gelişen birlik fikri değildir sanki; *onun içinde zaman ilerlemektedir.*

Bu bakış açısında, zaman bizi kendi özü olarak (birlik) kavram(ın)a yöneltmektedir. Zamanın homojen sürekliliği içinde sosyalist sol "dairenin merkezine", birlik kavramına yönelmiştir.

Gerçekteyse, *sosyalist hareketin değişiminin içinde açıldığı yalın ve çizgisel bir zaman yoktur.* Sosyalist solun çeşitli eğilimleri ve bu eğilimlerdeki çeşitli kişi veya gruplar değişik zamansallıklara sahiptir ve sosyalist solun genel yönelimini bu zamansallıkların bileşimi oluşturmaktadır.

Sosyalist hareket genel değişimi içerisinde, birliğin geçmişe oranla daha çok mümkün olduğu bir düşünsel gelişme halindedir. Ama solun durumunu gerçekçi olarak resmetmek için, başkalarının da zorunlu olarak varacağı bir noktada şimdiden bulunmaktan değil, hareketin bütünündeki değişik zamansallıkların *kolektif iradenin* yönüne etkilerinden söz açmak gerekir.

eğilimlerin ayrışması

Sosyalist Birlik geniş bir birliği bugün özellikle mümkün kılan bir durum olarak, mevcut yapılanmaların biri görece muhazafakâr, diğeri eleştirel-birlikçi- yenilikçi olmak üzere iki farklı eğilime ayrıştığını söylüyor. Hatta bu ayrışma, bir yerde muhafazakârlıkla devrimcilik arasındaki saflaşma ve mücadele olarak niteleniyor.[4]

Bu sav *Sosyalist Birlik*'de yayınlanan önemli metinlerde o denli sık tekrarlanıyor ve o denli merkezi bir yer tutuyor ki, böyle bir açıklayış tarzının durumu ancak şematik olarak yansıtabileceği ve bu bakımdan bu ayırmanın temkinle yapılması gerektiği unutuluyor.

Yalnız taş, duvar olmaz denmiştir. *Sosyalist Birlik*'de elbette yalnızca birlik fikrini öne sürmekle yetinmiyor, bu fikri kendisine anlam kazandıracak *bir teorik örüntü içinde* sunuyor. Dar kadro partisine karşı geniş, çok sesli, kitlesel parti; kişisel liderliğe karşı kolektif önderlik ve taban demokrasisi; monolitik örgütlenmelere karşı kanatları, fikir çeşitliliğini içeren vb. hep bu bileşimin öğeleridir. İşte sözkonusu ayrım da, solun durumuna bakışta, bu bütünün yanında, onu destekleyen bir analiz öğesidir. Solun durumuna ilişkin böyle bir tarif, *Sosyalist Birlik*'nin diğer tezleriyle tam bir uyum içerisindedir.

Ancak bu sav, hem gözlem düzeyinde, hem de soldaki değişimi kavrayış biçiminde eksiklikler taşımaktadır. Bir kere, sosyalist soldaki bütün yapılanmalarda bu şekilde iki eğilimin ayrıştığını gözlemek mümkün değildir. Bir kısım gruplarda, *Sosyalist Birlik*'nin söz ettiği boyutlarda ve kesinlikte bir ayrışmanın küçük bir remzini bile bulabilmek çok güçtür.

Bazı grupların, içinde bulunduğumuz değiş-

3. Halil Berktay "Solda Durum Tahlili ve Birlik Süreci" *Sosyalist Birlik*, Sayı:1, sy.34

4. "Muhafazakarlık ve Düzene Kayış", *Sosyalist Birlik, Sayı:2, sy.7*

şime karşı reaksiyoner bir tutumla, hatta beklenenden de katı biçimde muhafazakâr bir yönelime girdiği[5] bunun yanısıra, görüşlerini ağırlıkla yeni düşünsel öğeleri içerecek biçimde ortaya koyan eğilimler de olduğu gözden kaçırılmamalıdır.[6]

Fakat asıl önemli olan, geçtiğimiz dönemde az ya da çok bir etki yaratabilmiş olan siyasal hareketlerin çoğunda, elbette değişik kişi ya da gruplarda farklı düzeyde olmakla birlikte, bütünsel bir değişimin başlamış olmasıdır. Türkiye Sosyalist Hareketi'nin önümüzdeki dönemde karakterini bu değişimin belirleyeceğini söylemek mümkündür. Fikir ve tutumlardaki yeni yönelim henüz yeterince güçlü ve gelişkin değildir. Ama niteliği dolayısıyla, tıpkı suya katılan mürekkep gibi, sosyalist solun teorik-pratik dokusuna yayılmış ve kendi rengini ortama hakim kılmaya başlamıştır.

Sosyalist Birlik'in sosyalist solda gözlediği ayrım, gerçeği tam değil zımnî olarak yansıtmaktadır. Eleştirel-yenilikçi eğilim, bazı saflarda hiç temsilci bulamamış bile olsa, *bir bütün olarak* sosyalist hareketi etkilemektedir. Sosyalist solun *kolektif iradesinin yönü*, alınan mesafenin henüz yetersiz olmasına karşın, yeniye dönüktür.

Sosyalist Birlik'in söz ettiği ayrışma, gerçekte *kimi zaman bir ve aynı kişinin zihninde* ve eylemliliğinde (bile) gerçekleş(ebil)mektedir. Sosyalist düşünsel yapının yeni bileşenleri eski öğelerle bir arada yer alabilmekte, bazen yeni fikirler eski biçimsel kalıplarla ifade edilmekte (ya da tersi), bütün bunlar siyasal tabloyu bulanıklaştırmakta, sosyalist solun gerçek durumunu kavramayı güçleştirmektedir.

Yine bu durum, bugün her zamankinden daha fazla, sosyalistlerin birbirlerini anlama çabalarını yoğunlaştırmalarını ve farklı fikirleri içerdiği tek tek öğelerden ziyade genel olarak değişim eğilimine karşı nasıl konumlandığına bakarak değerlendirmelerini gerekli kılmaktadır.

bunalım ve birlik

Sosyalizmin haldeki durumunun değerlendirilmesi eğilimlerin farklılaştığı alanlardan birisidir. Yeni bir düşünsel yaklaşım arayan kişi ve gruplar genellikle sosyalizmin bir bunalım yaşamakta olduğu görüşünde birleşiyorlar. Zaten arayış, bu bunalımın saptanmasıyla başlıyor.

Sosyalist Birlik de "bugün dünyada ve Türkiye'de sosyalizmin bir bunalım yaşadığı" fikrindedir.[7] *Sosyalist Birlik*'e göre bunalımın ana nedeni, "sosyalist solun geçmiş hatalarından gereken dersleri çıkartıp bunlara alternatif politikalar geliştirememesi, sosyalizmin iç sorunlarının bir çözüme kavuşturulamaması; biriken sorunların ana damarları tıkaması ve sosyalist akımın toplum karşısında inandırıcılığını yitirmiş olmasıdır."[8]

Sosyalizmin dünyadaki genel sorunları hakkında ise şunlar söylenmektedir: "Stalin döneminden başlayan başka ulusların içişlerine müdahale, hegemonyacılık ve işgal uygulamaları; sosyalizmin demokratik bir düzen olduğu inancının yok edilmesi; işçi sınıfının üretime sürülmüş muhalif bir sınıf durumunda oluşu ve monolitik parti teorisi" sosyalizmin bunalımına ve itibar kaybına yol açmıştır.[9]

Sosyalizmin bir bunalım yaşadığı ve geniş yığınlar nezdinde eski çağırma gücünden çok şey yitirdiği doğrudur. Ama bu durumun aşılması için tam ve doğru tahlil eğer şart ise, yukarıdaki açıklamaların büyük ölçüde eksik olduğu teslim edilmelidir.

Sosyalist Birlik'in bunalımın neden ve kaynaklarını açıklayışında göze çarpan iki hata var: Bunalımı bazı yalın gözlemlerle sınırlı kalarak ele alması ve ikincisi, soruna *kendi konumunun etkisinin* fazlaca hissedildiği bir bakış açısıyla yaklaşması.

"Türkiye Sosyalistleri olarak bugünkü krizimiz, parçalanmışlığın ve halktan kopukluğun içiçe geçmesiyle oluştu: Ayrılık, geniş, birleşik, kitlesel bir sosyalist parti mi, yoksa dar kadro partisi (partileri) mi noktasında düğüm-

5. *En kolay akla gelen iki örnek olarak Yeni Çözüm* ve *Yeni Demokrasi* dergileri söylenebilir. Bunlar, yeni çözümlere ve yeni (sosyalist) demokrasiye çok uzak düşmüşlerdir. Başkalarının yanı sıra bu iki dergi sosyalizmi bütünüyle eski sorunsaldan kavramaktadırlar. Daha ilginci, sözgelimi üniversitelerde yaşanan olaylarda, bu eğilimlere ilgi duyan *yeni kuşaktan* öğrencilerin bile beklenen gelişkinlik ve hoşgörüden yoksun olmalarıdır.

6. Geçmişte hemen yalnızca suçlama amacıyla kullanılan Troçkizm sözcüğünün bugün sosyalist sempatizanlar nezdinde oldukça büyük çağırma gücü olan bir siyasi düşünceyi işaret etmesini, 11. Tez, Sınıf Bilinci ve başka yerlerde bu düşüncenin kendisini soldaki genel anlayışa denk düşecek biçimde ifade etmesine bağlamak mümkündür.

7. "Muhafazakarlık ve Düzene Kayış", *Sosyalist Birlik*, Sayı:2, sy.5

8. Agy. sy.5

9. Agy. sy.6

leniyordu."[10] Burada, kendisi de açıklanmaya muhtaç 'halktan kopukluk ve parçalanmışlık' gözleminin neden olarak öne sürülmesi bir diyaleldir. Keza, *Sosyalist Birlik*'in, ayrılığı kitle veya kadro partisinin tercih edilmesi noktasında düğümlenmiş olarak tanımlaması, ayrılığı bu şekilde özetlemesi, olaya kendi konumundan, oluşturulmuş birlik ana fikrinin isterleri açısından baktığını gösteriyor.

Ayrıca, gözleyebildiğim kadarıyla, bunalım sözcüğü *Sosyalist Birlik*'de "aciliyet" ifade eden temporal bir çağrışım yaratıyor. Çözüm konusunda çabuk davranma arzusu, özellikle birlik kavramı söz konusu olduğunda iyice belirginleşiyor. Oysa bunalım, yaşadığımız sorunların dayanılmaz hale geldiğinden ziyade, bilinen çözüm araç ve yöntemlerinin bütünüyle sorgulanmaları gerektiğini gösteriyor.

Bunalımın aşılabilmesi, inisiyal atılımların önemi küçümsenmeksizin, sosyalizmde ve onun halkla kurduğu ilişkide bir yenilenmenin yaşanmasına bağlıdır.

kaçınılmaz sorular, belirsizlikler

Sosyalistler arasındaki birlik arayışının bazı sorularla kaçınılmaz biçimde karşılaşacağı ve karşılaştığı görülüyor. Birlik sözcüğü neredeyse refleks olarak "ne için birlik?", "kiminle birlik?", "hangi ilkelerde birlik?" gibi soruları ortaya çıkarıyor.

O.Çalışlar'a göre "bu konudaki endişe ve karamsarlıkların yüzü geçmişe dönüktür." Çalışlar, birliğin mümkün olduğunu; siyasi parti ile noktalanması uygun olacak sürecin başlangıcında eylem birliklerinin gerekliliğini; ortak dergiyi; program konusunun birlik isteyen tüm güçlerce beraber çözüleceğini öne sürerek, "sosyalistlik başlı başına bir ilkedir."[11] diyor. Berktay da benzer biçimde "birlik başlı başına bir değerdir"[12] sözleriyle, yukarıdaki soruların engelleyici özelliklerinden endişesini dile getiriyor.

Birliğin hedefi, biçimi ve hangi eylemleri içereceği hakkında henüz kesin bir kanaatin oluşmadığı; daha doğrusu bunlara, birliğe taraftar olanların ortaklaşa cevap bulabilecekleri-nin düşünüldüğü görülüyor.

Gerçekten, bu gibi sorulara, güncel açıdan "birlikten yana tüm güçlerle beraber parçalanmışlığı gidermeye çalışmak, düzene doğru kan kaybını durdurmak, birliğin cazibe merkezi olmasıyla bir hareketlenmeyi sağlamak için"; ve biraz daha ileri evreler söz konusu olduğunda "sosyalist değerlerin toplumsal yaşamda giderek daha çok yer bulması, sosyalist toplum hedefi yolunda daha hızlı ilerlemek için" gibi genel bir parça belirsiz, ama anlamsız addedilemeyecek cevaplar verilebilir.

Bununla birlikte bugün yaşanan belirsizliklerin birlik sorunu az çok çözülene dek aynı yoğunlukta yaşanması kaçınılmaz değildir. Genel kabul gören ve pratik olarak da doğrulanan bir fikre göre, aralarında görüş ayrılıkları olsa da, somut eylem birliği imkanları ortaya çıktığında çeşitli eğilimlerin birlikte davranmaları gerçekleşebilmektedir.

Ortak eylemler, birbirlerinden şu ya da bu nedenle ayrı olan sosyalist eğilimleri, kendilerinden bir bütün olarak çok daha büyük bir mesafeyle ayrı olan hakim sınıflara karşı birleştirebilmektedir. O halde, aramızdaki ayrılıklara karşın hep birlikte ortaya koyabileceğimiz *kalıcı* tutumları oluşturabilmek için; halka ana hatlarıyla sosyalist toplumun bir resmini, hiç değilse siluetini çizebilmek ve soldaki yenilenmeyi en büyük hızla sosyalistlerin halkla ilişkisine yansıtabilmek için, konuşa - tartışa mümkün ortak eylem ve fikirleri saptamaya çalışmak zorunludur.

program doğrudan siyasal mücadele içinde gerçekleştirilecektir

Siyasi partilerin ve örgütlerin halk, işçi sınıfı ve hatta sosyalist sempatizanlar nezdinde programlarıyla tanındıkları kanısında değilim. Bunlar, daha ziyade bir takım icraatlarıyla, önemli konulardaki tutum alışlarıyla, kadro-

İşçi gazetelerinin başlıca okuyucu kaynaklarından birisi sosyalist sempatizanlar olduğuna göre, bu, onların da pratik tutumlara ilişkin seçenekler konusunda bilgilendirilmelerini ve propaganda imkan ve yeteneklerinin artmasını sağlayacaktır.

Bunlardan başka, bu çabayı gerekli kılan bir

10. "Başlarken", *Sosyalist Birlik*, Sayı:1, sy.5
11. Oral Çalışlar, "Sosyalistlerin Birliği", *Sosyalist Birlik, Sayı:2, sy.15-16*
12. *Halil Berktay; "Solda Durum Tahlili ve Birlik Süreci" Sosyalist Birlik, Sayı:1, sy.34*

larının niteliğiyle ve düşünsel kaynaklarıyla geniş yığınlar nezdinde şu ya da bu biçimde bir imaj oluşturuyorlar.

Ayrıca, program sözcüğünün benimsenmiş içeriği "iktidara ulaşıldığında yapılacak icraatlar" tanımına yaklaşarak darlaşmıştır. Bu da yine yerleşik siyasal faaliyet anlayışının ön kabullerinden kaynaklanmıştır. Buna göre, siyasal faaliyet siyasal iktidarı elde etme mücadelesidir. Oluşmuş veya oluşturulacak parti, bilinen araç ve yöntemlerle yürüteceği mücadelesiyle, kitlelere karşı kendisini tanımlayacak, tanıtacak ve başarıya ulaşıp iktidarı ele geçirecektir. Daha sonra da, elde ettiği devlet gücüyle toplumsal projesine uygun icraata girişecektir.

Bu çeşit bir siyasal mücadele anlayışı, ilerleyişinin değişik evrelerinde hep bir tıkanıklık yaşamış ve tam anlamıyla başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sosyalizm, alelade bir siyasal hareket değil, bütünsel bir toplum projesidir. Bu yüzden kendisini bilinen siyasal faaliyet biçimleriyle sınırlandırmamalıdır.

Sosyalist solun haldeki durumu değilse bile, uç vermeye başlayan yeni yönelimi, anılan yerleşik yaklaşımın aşılabileceğine dair bir beklentiyi mümkün kılıyor.

12 Eylül'den sonra, günlük yaşamın sorunları ve bazı güncel sorunlar kendilerini mücadele gündemine kabul ettirdiler. Kadınların, kurtuluşları için gitgide daha aktif biçimde mücadele etmeleri; çevre sorunlarına daha duyarlı yaklaşma; nükleer tehlike ve silahsızlanma konularının artık pratik bir anlam ifade etmeye başlaması ve gündelik yaşamda sosyalist kimlikle var olmanın uygun biçimleri hakkındaki tartışmalar bunu kanıtlıyor. Bu alanlardaki arayışlar zaman zaman klasik sol söylemin sınırlarını zorluyor ve aşıyor. Bu arada, kişinin kendi hayatı üzerindeki söz hakkını savunmanın doğrudan sosyalist ideolojiden kaynaklanmayan çağırma biçimleri gelişiyor. Bu durum, sosyalistlerin toplumla yeni bağ kurma kanalları bulabilmelerine imkan tanıyor.

Fakat siyasetin kitleselleştirilmesi açısından, sözkonusu alanlar yeterli değil. Bugün, sosyalistlerin önünde, bu yoldaki çabalar için geniş bir eylem alanı var. Az önce değindiğimiz klasik siyasal faaliyetin sınırlarının aşılması, siyasal programın işçi ve emekçilerin önce düşünsel ufuklarının içine taşınması, giderek, yaşamlarında karşılaşacakları pratik tercih anlarında onlara yol gösterici bir kılavuz olmasıyla mümkün kılınabilir. Sosyalizmin geniş yığınlar tarafından kavranılış tarzının hâlâ acı verecek düzeyde eksikli oluşu, onlara, yaşamlarında karşılaştıkları her önemli sorunda, her tavır belirleme, anında, sosyalist seçeneğin ne olduğu konusunda bir fikir verebilecek kapsamlı bir faaliyetle giderilebilir.

Bu alanda sosyalistler arasında fikir ortaklıklarına, oradan da ortak eylemlere varmak o denli güç değildir. Temel yaklaşım, siyasetin bazı kişi, örgüt ya da kurumların tekelindeki *özel bir faaliyet* alanı olduğu anlayışına karşı, siyasetin kitleselleştirilmesini ve halkın kendi hayatı üzerindeki bağımsız karar hakkını savunmak olmalıdır. Sözgelimi, 26 Mart seçimleri öncesinde Birleşik Sosyalist Kampanya tarafından öne sürülen, fakat ne yazık ki üzerlerinde çok az durulan bazı istemler çerçevesinde kalıcı bir anlaşma sağlanabilirdi.[13] Emniyet kuvvetlerinin ve diğer bazı idari kurumların yerel yönetimlere devri, valilik kurumunun kaldırılması, yerel yönetimlerde yurttaş inisiyatifini öne çıkaran karar alma ve uygulama yöntemlerinin oluşturulması gibi istemler, hem ortak bir perspektifin inşasına yardım edecek, hem de halka sosyalizmi tanıtmanın uygun araçları olacaklardır.

İşçi gazeteleri, böyle geniş bir sosyalizmi kavratma mücadelesinin bugün uygun aracı olabilir. İdeolojik - teorik farklılaşmaların fazla hissedilmediği ve genellikle aynı şeylerin yazılıp çizildiği bu yayın organları etrafında bir birleşme rahatça gerçekleşebilir. Fakat işçilerin yoksullaşmasının "rakamlarla, istatistiklerle kanıtlanmasından", patronların giderek daha çok kazandıklarından sendikacıların işçileri sattıklarından başka söylenecek şeyler de olmalıdır. Sosyalizm bir bütün olarak anlatılmadan, emekçilere yalnızca kendi sorunlarından bahsetmekle, onların doğal bilinçliliklerini aşmalarına yardımcı olunamaz.

13. Yeri gelmişken, solun klasik yaklaşımını örnek biçimde gösterdiği için, 26 Mart Yerel Seçimleri öncesinde, Birleşik Sosyalist Kampanya'nın İstanbul'da düzenlediği toplantıdan söz edeyim. Bu toplantıda, yerel seçimler ve yerel yönetimlerle ilgili hemen tek söz edilmedi. Birleşik Kampanya, bu konudaki ortak görüşlerin saptanmasına ve bunların kalıcılaşmasına pekala imkan tanıyabilirdi. Bunun yerine toplantıda, bağımsız aday Yılmaz Ekşi "Selam olsun" ile başlayıp biten bir "perspektif" sundu. Ertuğrul Kürkçü'nün kendi konuşmasında bu tutumu iç ferahlatıcı biçimde eleştirdiğini görmekle sevinçliyim.

neden de, geçtiğimiz dönemde mücadelenin genellikle bir şeylere *karşı* sürdürülmesi ve sosyalist hareketin kendisini *karşı olduklarına göre* tanımlamak durumunda kalmasıdır. Mücadelenin temeli *karşı olmaya* dayandığında, ister istemez bir tabi olma hali de ortaya çıkıyordu. Bugün, sosyalist hareket, toplumu ilgilendiren her konuda bağımsız ve radikal önerilerini ve kendi toplum hedefini açıklamayı, savunmayı ve benimsetmeyi ihmal etmemelidir.

Özetlersek, *program, doğrudan siyasal mücadele içinde gerçekleştirilecektir.* Etrafında birleşilecek program eyleme dönük olmalı, eylemle şekillenmelidir. Radikal taleplerden, günün acil gereksinimleri gerekçesiyle uzaklaşılmamalı; bu talepleri açıklamak, savunmak, benimsetmek çabası güncel mücadeleye engel olacakları ya da onunla ilgisinin kurulamayacağı varsayımıyla terkedilmemelidir.

Geçen yıla kadar ve kısmi bir içerik değişimiyle hâlâ, demokrasi kavramı siyasal tartışmaların ve mücadelenin odak noktası oldu. Fakat bütün bu süre boyunca Marksist demokrasi anlayışının sosyalistlerce gereken berraklıkla kavrandığını söyleyebilmek mümkün değil. "Demokrasi mücadelesi", bizde pratik olarak siyasal iktidarın icraatlarına ve yerleşik düzenin kimi kurum ve kurallarına karşı çıkmak şeklinde yaşandı. Demokrasi sözcüğünün anlamı parlamenter demokrasi ile sınırlandı ve yerleşik düzen, dışarıdaki "tekamül etmiş burjuva demokrasileri" norm alınarak eleştirildi.

12 Eylül dönemi boyunca hakim sınıfların siyasal taarruzu esas kaldığından, bizim mücadele perspektifimiz de baskıları, yasakları, kısıtlamaları bertaraf etmekle sınırlı hale geldi. Kuşkusuz bu dönemin bilinen özellikleri, arzu edilir bir yetkinlikle sürdürülecek siyasal faaliyete imkan tanımıyordu. Ama, 26 Mart seçimleri ve kabaran işçi eylemleri, Türkiye'de yeni ve umut veren bir döneme girildiğini yeterince açık bir şekilde gösteriyor. Bu dönemde sosyalist hareket hem kendisinde, hem halkla kurduğu ilişkide gerçek bir yenilenmeyi sağlayarak, gitgide daha gür bir sesle ve daha büyük bir canlılıkla kendi toplumsal hedefini açıklayacak, savunacak ve benimsetecektir.

D. Türkay

TÜSTAV

Mehmet Gündüz

sosyalist kekemeler üzerine

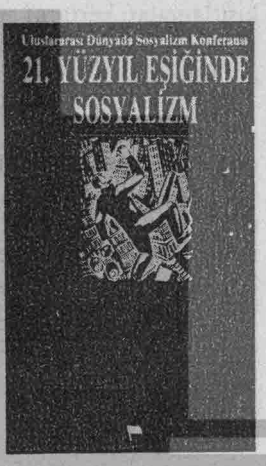

Derleyen: Miloş Nikoliç, Uluslararası Dünyada Sosyalizm Konferansı-21. Yüzyıl Eşiğinde Sosyalizm, çeviren: Kudret Emiroğlu, Yılmaz Öner-Konuşmaları seçilen konuşmacılar: A.G. Frank, P. Sweezy, H. Magdoff, G. Therborn, E. Altvater, E. Mandel, İ. Frolov, C. Audy, S. Amin, Su Shaozhi, O. Negt, P.G. Casanova, P. Vuşkoviç, P. Ingrao, A. Grlickov, M. Harrington, L. Castelina, W.F. Haug.
Alan Yayınları

Bundan on dört yıl önce üç Yugoslav dergisi Yugoslavya'da uluslararası bir konferans düzenlenmesini üstlenmişler, marksistlerle öteki sosyalist düşünürlerin sosyalist kuram ve pratiğe ilişkin mevcut sorunları bir araya gelip tartışabilecekleri bir örgütlenmeyi gerçekleştirmişlerdi. Bu girişimin ardından 1975 sonbaharında Yugoslav marksistler daha geniş bir çerçevede bir araya gelip, "Dünyada Sosyalizm" uluslararası konferansının toplanmasını kararlaştırmış ve bu amaçla bir konsey oluşturmuşlardı.

İşte bu uluslararası konferanslar dizisi böylece başladı. Uluslararası Sosyalizm Konferansı -biz "dünyada" sözcüğünü attık, çünkü anlamsız oluyor -MG.- Her yıl Yugoslavya'da Cavtat'da yuvarlak masa toplantısı düzenlemekte ve dünyanın çeşitli yerlerindeki sosyalistleri bir araya getirmektedir.

Kitabın önsözünden öğrendiğimize göre, 1985 yılına kadar Cavtat'da dokuz yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantılara 81 ülkeden 300 kadarı Yugoslav marksisti olmak üzere 557 sosyalist kuramcı ve önder katılmıştır. Bu dokuz toplantının tartışmaları ve raporları *Dünyada Sosyalizm* adlı süreli yayının 52 sayısında yayınlanmıştır.

Cavtat'daki konferansların onuncusu ise kitabın başlığını oluşturan konu çerçevesinde düzenlenmiştir. Yayıncı, konferans henüz yapılmadan yazılarını yollayan 26 yazarın katkılarını yayına çıkartmıştır. Çevrilen kitaba ise bunların 20'si alınmıştır.

Bu konferans kitabını görürgörmez, bundan beş yıl önce Metis yayınları tarafından basılmış olan *İktidar ve Muhalefet* adlı kitabı anımsadık. Bu kitap da, 1977 yılında İtalya'daki *İl Manifesto* dergisi tarafından Venedik'te düzenlenmiş bir uluslararası sosyalist konferansın metinlerini içeriyordu ve bu kitap son derece canlı tartışmaları, sosyalizmin sorunları konusunda birçok değerli katkıyı önümüze getirmişti.

Ancak ne yazık ki, bu kez bir düş kırıklığına uğradık. Canlı tartışmaların yerini, birbirinin fikirlerinden habersiz yazarların yazıları, sosyalizmin sorunlarının gündeme getirilmesinin yerini oldukça durgun ve kitabi söylemler almıştı. Bunda sanırız, metinlerin yaşanan bir konferansın ardından değil de, önceden yayınlanmış olmasının payı büyük. Ama bu kadar mı?

Önce, yayınlanan metinler üzerinde duralım ve sonra da konferans metinleri üzerine toplu bir değerlendirme yapalım. Konferans metinleri içinde yalnızca ikisi okunmaya değer, sorunların içine girebilen yalnızca iki tanınmış yazar: P. Sweezy ve E. Mandel.

Sweezy, sosyalist ülkeleri inceliyor ve bu ülkelerde kapitalist sistemin sömürü yapısını birlirleyen sermaye -emek ilişkisinin ortadan kal-

dırılamadığını, ancak sistemin işleyiş biçimini ve hareket yasalarını belirleyen sermayenin birçok birime ayrılması olgusunun ortadan kaldırıldığını saptıyor. Buradan hareketle bu ülkelere kapitalist denip denemeyeceğini tartışıyor. Bettelheim'in "devlet kapitalizmi" nitelendirmesinin gerçeği tam ifade etmediğini belirtiyor, sonuçta bu toplumları yalnızca devrim sonrası toplumlar olarak nitelemekle yetiniyor. Sweezy'nin yazısı düşündürücü, ancak yazı sonlara doğru dağılıyor ve belli sonuçlara oturmuyor.

E. Mandel, her zamanki gibi sosyalist iyimserliğin temsilcisi olarak görünüyor. Sosyalizmin iflas ettiği türü görüşleri eleştiriyor, iflasın Stalinizm açısından geçerli olduğunu belirtiyor ve kapsamlı bir kapitalizm eleştirisi yapıyor. Sosyalizmin koşulunun meta ekonomisinin kaldırılması olduğunu belirten Mandel Troçkizmin önemli tezlerinden olan, sosyalizmin tek ülkede zafere ulaşamayacağı görüşünü yineliyor. Çoğulculuğu ve sosyalist demokrasiyi vurguluyor. Mandel'in yazısı güzel, fakat Mandel'in görüşlerini bilenler açısından bir yenilik oluşturmuyor.

Samir Amin, bilinen anti-revizyonist saptamalarını yapıyor, Sovyetler Birliği'nde "devlet sınıfının" 1930'lardaki zorla kollektifleştirme ile birlikte palazlandığını ortaya koyuyor, bunlar önemli ama, Amin'in de yazısı bir hayli dağınık ve sorunlar konusunda kafaları netleştirmekten uzak.

Bunların dışındaki diğer yazarlar ise sosyalizmin sorunlarına yaklaşmakta genel olarak başarısızlar ve yazıları, bir noktadan sonra adeta kekelemeye dönüşüyor. Sosyalizm sorunlarına çok meraklı bir okuyucunun kafasında bile bırakın şimşekler çaktırmayı, sorular uyandırmaktan uzak kalıyorlar. Hele yazarların bazıları var ki, bunların şu ya da bu sosyalist devletin güdümünde görevliler oldukları izlenimi edinmeniz yazıları okurken bir yılgınlığa kapılmanıza, ve "eh şimdi de şunu söyleyecek" türü tahminlerinizin ardından yanılmadığınızı görüp üzülmenize neden oluyor. Hele bazı yazarların "Başbakanımız Zao Ziang'ın söylediği gibi" türü girişleri, bu sorunların çözümünde ilerlemenin resmi devlet politikalarından uzak kalmayı ne kadar zorunlu kıldığı yönündeki inancınızı bir kere daha pekiştiriyor.

Kitabı okuduktan sonra biraz düşünceye daldık. Acaba sosyalizm bunalımı, sosyalist düşüncenin de bunalımı mıdır? Şahsen ben hep tersini düşündüm. Bunalım, kafalardaki donmayı giderir, insanları zorunlu olarak sorunların üzerine yürümeye sevkeder, yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olur. Evet ama, bu son ürün bu yöndeki düşünceleri destekleyici ve cesaret verici nitelikte değil.

Son birkaç cümleyi de yayıncı için söylemek istiyoruz. Böyle bir uluslararası konferansın metinlerini yayınlamak, her ne kadar yazılar yetersiz olsa da, yayıncılık açısından bir özveriyi ifade etmektedir ve saygıyla karşılanması gereken bir davranıştır. Ancak şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz. "Uluslararası" her üründe olağanüstü birşeyler olacağı gibi bir beklentimiz var. Ama görüldüğü gibi olmayabiliyor. Eminim ki, Türkiye'nin önde gelen sosyalist teorisyenleri arasında böyle bir konferans düzenlense ve sorunlar tartışılıp yayınlansa çok daha değerli ürünler, sosyalizmin sorunlarına çok daha derinlemesine inen yazılar ya da konuşmalar elde etmek mumkün olacaktır. Ama ne yazık ki, yayıncılığımız bu tür konularda telif yapıtlara önem vermekten yana görünmüyorlar.

özal'lı kitaplar

Özellikle Özal'ın düşüşüyle birlikte "Özal" başlığını taşıyan kitaplarda bir artma gözleniyor. Bu tür kitapların Türkiye ekonomisi üzerine tahliller içermekten çok, belli bir kesim okuyucunun, gazete haberlerinin ötesinde bilgi edinme ihtiyacına yanıt vermeyi amaçladığı ortada.

Osman Ulugay, Özal'ı Aşmak İçin, Afa Yayınları, 1989, 3750 TL.

Ulugay, kitabında Özal'ı eleştirmesine eleş-

tiriyor, ama bu, Özal'ın temel politikalarının eleştirilmesi anlamına gelmiyor. Tersine, Ulugay, Özal'ı esas olarak onaylıyor. İhracata yönelik politikanın gerekli olduğunu savunuyor, piyasaya açılmanın sonuna kadar gitmesi gerektiğini belirtiyor, hatta Özal'ı bu açıdan yetersiz buluyor. Geriye Özal'ın bu politikaları alaturka bir tarzda, taşraya fazla açılan bir biçimde uygulaması gibi eleştiriler kalıyor ki, bu eleştiriler seçkinci bir bakış açısının ürünleri olarak ortaya çıkıyor. Hatta Özal'ın "kitleciliğinin" yanında Ulugay'ın seçkinciliği biraz daha sağda kalabiliyor.

Ulugay, kitabının çeşitli yerlerinde "aşırı Özal taraftarlığı ile aşırı Özal karşıtlığı"nı hedef alan eleştiriler yapıyor. Doğrusu bu eleştiriyi anlamak mümkün değil. Aşırı Özal aleyhtarı dediği güçler Türkiye'nin sosyalist ve demokratik güçleridir ve bu güçler Özal'ın politikalarını temelden ve emekçiler açısından eleştirmekle hiç de yanlış bir şey yapmış olmuyorlar.

Ulugay, bu kitabıyla liberal bir ekonomist gazeteci profili veriyor.

sosyalizmin sorunları

Türkiye solunda on yıldan beri en çok tartışılan konuların başında sosyalizmin sorunları geldiği halde, bu konuda basılan telif kitapların bu kadar az olması hayret vericidir. Sanırım bu, konuyu ele alan ve kitap yazan yazarların azlığından değil, yayıncılığımızın bir yandan piyasa kurallarına fazlasıyla ayak uydurmalarından, diğer yandan fraksiyon mantığını fazla aşamamış olmalarından ileri geliyor. İşte böyle bir ortamda konuyu ele alıp tartışan bir kitabın çıkması sevindiricidir.

Murat Belge, Sosyalizm Türkiye ve Gelecek, Birikim Yayınları, 1989, TL.

Gerçi kitap, sosyalizm sorunlarının ana temalarına çok direkt bir giriş yapmıyor. Daha çok sorunların epeyce dış çemberinden yaklaşıyor, ana temalara ise yer yer değiniyor. Buna rağmen, konuya bir giriş olarak hayli yararlı.

Murat Belge, ağırlıklı olarak, Türkiye'nin yapısı, parlamenter gelenekleri, Türkiye ve Türkiye gibi ülkelerde parlamenter mücadele, kitle mücadelesi ve silahlı mücadele ilişkisi üzerinde duruyor. Çok kesin yargılara varmasa da, solun parlamenter mücadele olanaklarını küçümsemesini eleştirmenin de ötesinde, parlamenter yoldan iktidara gelme mücadelesini esas almanın kitleleri kazanmada ve genişlemede daha geçerli bir yol olduğu sonucuna varıyor.

Murat Belge'nin geleneksel parti modelini irdelerken yaptığı saptamalar bence kitabın en canlı ve ilginç bölümlerini oluşturuyor. Ayrıca sosyalist demokraside çoğulculuk konusunda da dikkate değer fikirler ileri sürüyor. Kitabın son bölümleri, eskiden yazılmış olduğu için, bugünkü tartışmalara cevap verecek canlılıkta değil, bu yüzden ikinci yarısından itibaren okuyucunun kitaba ilgisi zayıflıyor. Belge, eski makaleleri kitaba koymak yerine, bugünkü canlı sorunlara yönelen bölümler yazsaydı, çok daha iyi olurdu.

Belge'nin fikirleri konusunda elbette çok daha geniş bir araştırma ve inceleme yazısı gereklidir. Bizim ise burada bunu yapmamız mümkün değil. Ancak yine de çok kısaca ilk eldeki yargımızı belirtmek gerekirse şunu söyleyebiliriz: Murat Belge'nin sosyalist demokraside çoğulculuk konusunda ve monolitik partinin eleştirisi konusunda söylediklerine esas olarak katılmak mümkündür ve bunlar sosyalist projenin geliştirilmesinde önemli saptamalardır. Ancak barışçı geçişi hatırlatan parlamentarist yaklaşımların hatalı olduğunu düşünüyoruz.

sovyetler birliği üzerine fevkalâde sathi gözlemler

Ertuğrul Özkök, Stalin Baroku, Afa Yayınları, 1989, 4500 TL.

Daha önce yine Afa yayınlarından çıkmış ve ismiyle ünlenen *Elveda Başkaldırı* adlı kitabından tanıdığımız gazeteci Ertuğrul Özkök toplumsal konulara olan ilgisini sürdürüyor.

Ancak, ne yazık ki, Sovyetler Birliği topulumu üzerine yaptığı gözlemler, gazeteci yüzeyselliğinin sınırlarını aşamamış. Üstelik birde buna, her satırda espri yapma merakı, Marksizmi aklı sıra alaya alma hafifliği ve hazır yolculuğa çıkmışken fotoğraf makinasının filmlerini aceleyle yakma turist bakış açısı eklenince kitap Sovyet toplumu karşısında tam bir anlayışsızlık örneğine dönüşmüş.

Özkök, Sovyet halkının acılarına, filozofça suskunluğuna nüfuz edemediği için örneğin Sovyet halkının Stalin'i sevdiğini iddia edebiliyor. Diğer yandan sosyolojik gözlemleri, teorik bilgisizlikle birleşince gerçek espriler olarak algılanabiliyor. Nomenklaturayı, Kremlin duvarları üstünde gösterilere katılan Sovyet yöneticilerinden ibaret sayması bunun yalnızca bir örneği.

Kitap, Sovyetler Birliği hakkında bilgi edinmek isteyenler açısından değil de, toplumsal gözlemciliğimizin düzeyini öğrenmek isteyenler açısından fikir verici olabilir.

faşizmin yapısı

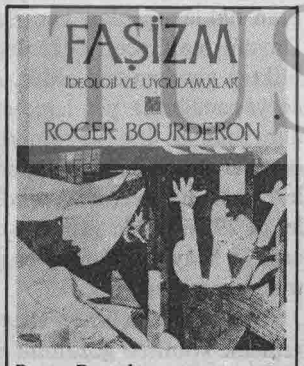

Roger Bourderon, Faşizm, Çeviren Kenan Somer, Onur Yayınları, 1989, 5000 TL.

Roger Bourderon, İtalyan Faşizmi, Alman Nazizmi ve İspanyol falanjizminin ortak yönlerini de ele alarak faşizmin ideolojisini, örgütlenmesini ve eylemini ayrıntılı bir incelemeye tabi tutuyor bu kitapta. Kuşkusuz, faşizmi derinlemesine incelemek isteyenler için yararlı bir başvuru kitabı.

Ancak kitap, faşizm sorunu açısından bugün bile çözümlenmemiş ve halen tartışma konusu olan bir takım sorunlara eğilmiyor. Örneğin faşizmin sınıfsal kökenlerinin ne olduğu eski bir tartışmadır ve bugün de devam etmektedir. Diğer yandan, faşist devletin, normal burjuva devleti ile içiçelikleri ve ayrıştığı noktalar önemli bir tartışma konusunudur. Günümüze gelecek olursak, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde görülen gerek ırkçı rejimlerin, gerekse gerici sağcı askeri diktatörlüklerin ne derece faşizm oldukları, faşizmle ilişkileri konuları bugün kafaları kurcalayan noktalardır. Kitapta bunlara doğrudan doğruya bir yanıt yok. Ancak bu kitabın faşizmin temel özellikleri üzerinde yaptığı incelemeler, bu sorunları düşünenlere yardımcı olabilir.

ben de böyle söylemek isterdim

Bu mektubumun amacı: Sizinle tanışmak, dostluğunuzu kazanmaktır. Esas olarak da dünya görüşünüze duyduğum yakınlığı ifade etmektir.

"Saçak"taki (şimdi de "Soylasit Birlik"teki) yazılarınızı okudum, bir daha bir daha okudum. Yazılarınızın her satırı bana: "Bende böyle söylemek isterdim" dedirtti.

Beni mutlu kılan 20 yıllık bir geçmişim var. Herhangi bir geleneğe tabi olmadım. (Bunun burukluğunu da her zaman duydum.) Gelenekler arasındaki kamplaşma, kamplaşmanın hergün dozajı arttırılarak sürdürülmesi, beni geleneklerden -organik olarak- uzak tuttu.

Gelenekleri, dışarıya yansıdığı ölçüde, takip etmeye çalıştım. Sürekli ve düzenli takip ettiğim geleneklerden birisi de Aydınlık geleneği oldu. En temel görüşlerine katılmadığım halde. Şimdiyse, yirmi yıllık bir birikimimin, sizin görüşlerinizle aynı noktada buluşması, benim için, yeni bir mutluluk oldu.

Çıkışınız -tam da zamanında- harukulade özelliğe sahip. Her sosyalist bunun bilincinde olmalı.

Selamlar...

Y.B/Bursa

geçmişimizi konuşmalıyız

PDA-TİKP geleneğinden gelen biriyim. Ayrı bir akım olarak yola devam etmek istemenizi saygıyla karşılıyor ve büyük bir umutla destekliyorum.

Birkaç yıl önce "TİKP İddianame ve Sorgu" kitapçığını okuduğumda çok şaşırmıştım. Özellikle bazı konularda bir özeleştiri yayınlanır diye bekledim, hâlâ da beklerim. Aynı kaygıları Oral Çalışlar'ın da taşıdığını okuyunca içime su serpildi. Oral konuşmalı. Yazılarından çıkardığım kadarıyla bazı şeylerin hâlâ (her neyse!) konuşulmamasını istiyor gibi.

"...Perinçek'in süper devrimciliğe ve solculuğa açılan bir tavrı vardır, sağcılığa değil. Ayrı saflara itilmemiz gerçekleşse dahi bu konuda farklı şeyler söylemem." (Saçak, Sayı:60, s.6) Bu görüşler Halil Berktay'ın. Ama Berktay derginizde Perinçek ve geride kalanları "muhafazakarlık ve sağcılık"la eleştiriyor. Berktay'ın hangi görüşü doğru? Yukarıdaki tartışmalara uzak kalan bizler kime inanalım?

Bildiğiniz gibi "Doğu Perinçek ihbarcıdır, haindir vb." türünden yıllardır süregelen bir "gelenek" var. Bu İFTİRALARA inanmadığımı (ya da inanmak istemediğimi) belirtmekle birlikte şunu sormak istiyorum: O.Çalışlar'ın "Açık ve Derin Bir Muhasebe" başlıklı yazısında da değinildiği gibi, sıkıyönetime karşı yapılan savunmada "...adreslerini gösterdik" türünden, diğer sol grupları ihbar edermiş(!) gibi görünen bir tavır vardır. Acaba bütün bunlar Perinçek'in siyasi çizgisinden gelen önemli bir hata değil midir? Bu sorular mutlaka yanıtlanmalı.

Ortak dergi önerinize şimdilik katılmıyorum. Bence ortak çıkarılacak bir günlük gazete daha acil ve yararlı olur.

Ahmet Mar / Denizli

bu zulüm ne zaman bitecek!

Bizler Çanakkale Meslek Yüksek Okulu Öğrenci Derneği olarak, çok kısıtlı da olsa var olan haklarımızdan yararlanıp, 1. Moral ve Dayanışma Gecesi düzenlemek istedik ve valilikten gereken izni aldık. Ancak Valinin gece yapacağımız yer için, emniyetten de izin alın, talimatı üzerine emniyete gittik. Emniyet, öğrenci derneklerini tanımadığını söyleyip bizlere nasihatlar vererek, tehditler yağdırdı. Bizler de 29 Nisan'da yapmayı düşündüğümüz geceyi 14 Mayıs'a alarak, başka bir yerde gecemizi gerçekleştirdik..

Gece bitimi hiçbir gerekçe gösterilmeden düzenleme komitesi gözaltına alındı. Beş gün kaldı ve işkence gördü. Şu anda bir arkadaşımız polise hakaretten cezaevinde bulunmakta. Gençliğe tahammülsüz bu tutumu protesto ediyoruz, bu zulmün bitmesini istiyoruz.

Çanakkale Öğrenci Gençliği

Birikim

Aylık sosyalist kültür dergisi

ÖMER LAÇİNER
Devrimci sosyalizmin gündemi

ÇAĞLAR KEYDER
Kriz ve işçi sınıfı

FARUK PEKİN
'89 Baharı ve işçi eylemleri üzerine

AHMET İNSEL
Laiklik, cumhuriyet ve sosyalist hareket

İRFAN YAVRU
Sosyalist hareketteki krizin bazı sonuçları üzerine

BÜLENT SOMAY
Düzen partisinden devrim partisine

ERİK JAN ZÜRCHER
Güneş-Dil Teorisi ve Türk dil reformundaki yeri

GEÇEN AYIN BİRİKİMİ
1 Mayıs ve iktidarın sonbaharı

SOSYALİZM TARİHİNDEN BELGELER
METE TUNÇAY
Şefik Hüsnü'nün Vazife'deki başyazıları

RESİMLİ GAYRIRESMİ TARİH
"Türk dehası"nın ürünü muhteşem bir teori!

DEĞİNMELER
Demokrasi Kurultayı • 163. madde sorunu • 1. Kadın Kurultayı
Kadın tarafı olmak • Sağlıksız bir ayrışma • 1 Mayıs üzerine
Hekim eylemleri ve ATO • Hekim hareketi ve İTO

2. SAYI BAYİLERDE

Birikim Yayınları Küçükayasofya Cad. No.17-19/A 34400 Sultanahmet İSTANBUL Tel. 512 17 34

TÜSTAV